

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

"KASVAA TYTÖKSI JOKA ITSEKIN USKALTAÄ"

Suomalaisen tyttökirjallisuuden
kasvatuksellisia sisältöjä ja merkityksiä
etsimässä

Sara Kokkonen

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

”KASVAA TYTÖKSI JOKA ITSEKIN USKALTAÄ”

Suomalaisen tyttökirjallisuuden kasvatuksellisia
sisältöjä ja merkityksiä etsimässä

Sara Kokkonen

Turun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Kasvatustiede
Oppimisen, opetuksen ja oppimisympäristöjen tutkimuksen tohtoriohjelma (OPPI)

Työn ohjaajat

Sara Routarinne
Professori
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto

Päivi Lappalainen
Emeritaprofessori
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto

Tarkastajat

Päivi Heikkilä-Halttunen
Dosentti
Tampereen yliopisto

Kaisu Rättyä
Dosentti, yliopistonlehtori
Tampereen yliopisto

Vastaväittäjä

Sanna Karkulehto
Professori
Jyväskylän yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

Kansikuva: Martta Wendelinin kansikuvitus Mary Marckin Yhteiskoululaisia-nuortenkirjan kanteen, peiteväri 1938. Kuva: Matti Huuhka, Museokuva/ Tuusulan taidemuseo.

ISBN 978-951-29-9283-6 (Painettu/PRINT)
ISBN 978-951-29-9284-3 (Sähköinen/PDF)
ISSN 0082-6987 (Print)
ISSN 2343-3191 (Online)
Painosalama, Turku, Suomi 2023

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta

Opettajankoulutuslaitos

Kasvatustiede

SARA KOKKONEN: ”Kasvaa tytöksi joka itsekin uskaltaa” Suomalaisen tyttökirjallisuuden kasvatuksellisia sisältöjä ja merkityksiä etsimässä

Väitöskirja, 139 s.

Oppimisen, opetuksen ja oppimisympäristöjen tutkimuksen tohtoriohjelma (OPPI)

Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tässä väitöstutkimuksessa tarkastellaan suomalaista tyttökirjallisuutta kasvatuksellisesta näkökulmasta kaunokirjallisten teosten ja empiirisen lukijatutkimuksen avulla. Tutkimusta ohjaa pääkysymys: *Miten tyttökirjallisuus kasvattaa lukijoitaan?* Tutkimuksen tavoitteina on selvittää tyttökirjojen kasvatuksellisia sisältöjä ja tyttökuvausten merkitystä lukijoille. Tutkimusaineisto koostuu pääosin 1910–1950-luvuilla ilmestyneistä tytöille suunnatuista koululaisromaaneista, ammattiin ja koulutukseen keskittyivistä romaaneista sekä sarjakirjoista. Empiirinen tutkimusaineisto muodostuu suomalaisten tyttökirjojen lukukokemuksista, jotka on kerätty kirjoituskutsulla. Väitöstutkimus on teoreettis-metodologialtaan tieteidenvälinen, joka yhdistää kirjallisuudentutkimusta, tyttötutkimusta ja kasvatustieteellistä tutkimusta, erityisesti tyttöjen koulutushistorian kontekstissa.

Tutkimus rakentuu kolmesta osatutkimuksesta (artikkelit I-III) sekä yhteenveto-osuudesta. Väitöstutkimus paikantuu reseptiteoreettiseen viitekehukseen kaikissa osatutkimuksissa. Tutkimusmenetelminä on käytetty lähilukua ja sisällönanalyysia tutkimusaineistojen analysoinneissa. Ensimmäisessä osatutkimuksessa tutkittiin 1910–1950-luvuilla ilmestyneitä kotimaisia tyttöjen koululaisromaaneja ja niissä esiintyviä koulukiusaamiskuvauksia. Toisessa osatutkimuksessa tarkasteltiin tyttöjen ammatteihin ja koulutukseen keskittyviä kuvauksia 1930–1950-luvuilla ilmestyneissä suomalaisissa tyttökirjoissa. Kolmannessa osatutkimuksessa tutkittiin Anni Polvan *Tiina*-sarjan lukemisen vastaanottoa ja suositun tyttöhahmon merkityksiä lukijoille.

Tulosten mukaan ensimmäisessä osatutkimuksessa kuvattiin oppilaiden välillä suoran ja epäsuoran koulukiusaamisen muotoja, joiden ratkaisemiseen tarjottiin kasvatuksellisia sisältöinä oikeanlaisia roolimalleja ja käyttäytymistapoja lukijoille. Tyttöhahmojen oikeudenmukaisella toiminnalla oli monesti merkitystä kiusaamisen päättymisessä. Toisessa osatutkimuksessa tarjottiin kasvatuksellisia sisältöinä myönteinen kuvaus tyttöjen ammatillisesta itsensä toteuttamisesta ja oman toimeentulon hankkimisesta koulutuksen ja opiskelun avulla. Didaktisena sisältönä lukijoille korostui ahkeran ja kunnollisen tytön malli. Kolmannen osatutkimuksen tulosten mukaan eri-ikäiset lukijat olivat emotionaalisesti sitoutuneet tyttösarjan päähenkilöön, jonka persoonalliset piirteet, kuten rohkeus ja rehellisyys korostuivat tyttökuvauksessa. Fiktiivisestä tyttöhahmosta tuli positiivinen roolimalli monelle lukijalle. Tyttökirjallisuuden kasvatuksellinen merkitys näkyi erityisesti lukijoiden omakohtaisissa samaistumisen ja empatian kokemuksissa sekä yhteisissä sukupolvikokemuksissa.

Tutkimuksen mukaan suomalainen tyttökirjallisuus kasvattaa monilla tavoilla lukijoitaan, kuten moninaisilla tyttökuvauksilla ja normeja ohjaavilla käyttäytymismalleilla. Tutkimus kertoo samalla vahvasta tyttökirjallisuuden lukemisen tyttökulttuurista sekä osoittaa kaunokirjallisuuden merkityksellisyyden elinikäiseksi lukijaksi kasvamisessa.

ASIASANAT: tyttökirjallisuus, tytöt, tyttöys, kasvatustiede, koulutus, koululaisromaanit, ammatilliset romaanit, sarjakirjat, kirjallisuudentutkimus, reseptio, lukukokemukset

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Education

Department of Teacher Education

Education

SARA KOKKONEN: "I Want to Grow Up into a Courageous Girl Like Her":
Looking for the Educational Contents and Meanings of Finnish Girls' Literature
Doctoral Thesis, 139 pp.

Doctoral Programme on Learning, Teaching and Learning Environments
Research (OPPI)

May 2023

ABSTRACT

This doctoral thesis examines Finnish girls' literature from an educational perspective by analysing works of fiction and the results of an empirical reader survey. The research is driven by the main question: *How does girls' literature educate its readers?* The aim of this thesis is to examine the educational contents of girls' books and what their depictions of girlhood mean to readers. The research material consists of girls' books published between the 1910s and the 1950s and includes school stories, books focusing on occupations and education and series books. The empirical research material consists of girls' reading experiences of Finnish girls' books collected through an open invitation. The interdisciplinary theoretical methodology combines literary criticism, girlhood studies and educational studies, particularly in the context of girls' educational history.

The thesis consists of three studies (articles I–III) and a summarising introductory section. Each of the studies is based on the theoretical framework of reader-response theories. The methods used for analysing the research material are close reading and content analysis. The first study examines Finnish school stories for girls published between the 1910s and the 1950s and their depictions of school bullying. The second study examines depictions of girls' occupations and education in Finnish girls' books published between the 1930s and the 1950s. The third study examines reception of Anni Polva's *Tiina* series and what this popular girl protagonist means to readers.

The results of the first study show that the school stories depict direct and indirect school bullying among students, and resolutions offered as educational content are appropriate role models and behaviour. Girl characters' fair actions often contribute to ending the bullying. The educational contents derived from the second study are a positive depiction of how girls fulfil their occupational dreams and earn their livelihood by getting an education. The didactic content emphasised to readers is a model of a hardworking and respectable girl. According to the results of the third study, readers of different ages are emotionally engaged with the girls' series protagonist, whose character traits such as bravery and honesty are emphasised in the depiction of girlhood. The fictional girl protagonist became a positive role model for many readers. The educational significance of girls' literature is particularly evident in readers' experiences of identification and empathy as well as in shared intergenerational experiences.

This thesis shows that Finnish girls' literature educates its readers in many ways, such as by diverse depictions of girlhood and normative behavioural models. This research also demonstrates a strong girl culture of reading girls' literature and indicates that fiction is important for growing up into a lifelong reader.

KEY WORDS: girls' literature, girls, girlhood, education, upbringing, school stories, occupational novels, series books, literary criticism, reception, reading experiences

Esipuhe

Tämän väitöskirjan tutkimusmatka on alkanut jo yli kymmenen vuotta sitten. Matka sopii hyvin kuvaamaan tutkimusprosessiani jonka aikana olen matkustanut kirjojen maailmasta toiseen, kulkenut junalla kodin ja yliopiston väliä, matkannut konferensseihin ja seminaareihin ympäri Suomea kuin myös naapurimaahan Ruotsiin sekä virtuaalisesti Kanadaan Prinssi Edwardin saarelle. Junamatkustamisesta pidän erityisesti, koska silloin ajatukseni kiitävät eteenpäin, kun suomalaiset (yksitoikkoiset) metsämaisemat vilistävät silmiäni ohitseni. Voin rauhassa lukea tutkimuksellisesti kiinnostavaa tyttökirjaa tai syventyä kirjoittamaan tutkimusartikkelia. Tämän esipuheen kirjoittamista olen joskus harjoitellut junassa ja siitä luonnostelmasta mennäänkin sitten lapsuuteni tyttökirjoihin, joista koko tutkimukseni on saanut alkunsa.

Parhaat ystävykset Sara ja Sarri matkustivat muuten junalla 1920-luvun Euroopassa ja kokivat huimia elämyksiä ja seikkailuja. Anni Swanin *Sara ja Sarri* sekä muut tyttökirjat tulivat tutuiksi minulle varhain lapsuudessani, koska äitini antoi kirjat minulle tai sitten siirsin ne varsin omatoimisesti omaan kirjahyllyyni äidin hyllystä. Vanhempieni mukaan nimeni tulee sarakasvista, sillä isäni oli luonnontieteilijä ja aina kiinnostunut luonnosta ja kasveista. Silti en ole voinut olla pohtimatta, oliko *Sara ja Sarri*-kirjoilla kuitenkin jonkinlaista vaikutusta nimeni saamiseen. Tyttökirjallisen nimeni ilmeisenä seurauksena, minusta tuli lukijana tyttökirjallisuuden suurkuluttaja ja luin niin ulkomaisia kuin kotimaisia tyttökirjoja ja sarjakirjoja varhaisnuoruuteen asti. Sen jälkeen seurasi pitempi tauko. Myöhemmin aikuisena palasin tyttökirjallisuuden pariin ja olen ollut tähän päivään saakka tyttökirjojen lukija ja tutkija. Tuleekohan nyt uusi tauko? Olen tässä viime aikoina kehitellyt kaikenlaisia ideoita mielessäni, mitä suomalaisesta tyttökirjallisuudesta pitäisi vielä tutkia. Myönnän, tyttökirjatutkijan identiteetistä on vaikeaa luopua. Tutkijan ja aikuislukijan näkökulmasta on kuitenkin vielä tähän huomautettava, että *Sara ja Sarri matkustavat* sisältää stereotypioita etnisyydestä ja kansallisuuksista, mikä on muuttanut uudelleen lukiessa lapsuuteni lukukokemusta. Silti, nämä viehättävät tyttöhahmot kiehtovat minua tyttöjen välisen ystävyyden kuvauksellaan, ja ensimmäinen kirja on yksi suosikeistani monien muiden tyttökirjojen joukosta.

Tyttökirjallisuuden lapsuuden ja nuoruuden lukukokemukset yhdistävät minua tutkimukseeni osallistuneiden lukijoiden kanssa. Olen ollut aktiivinen kirjastojen

käyttäjä lapsesta asti ja nykyisin kirjasto työllistää minut. Kirjastot ovat olleet tärkeitä paikkoja monille tutkimukseeni osallistuneille tyttökirjojen lukijoille. Siitä kertovat myös lukijoiden kirjoitukset. Kiitän tässä vaiheessa Suomen kirjastojärjestelmää, joka edistää lukemista ja kirjallisuutta sekä mahdollistaa meidän kaikkien, lasten, nuorten ja aikuisten kirjojen lukemisen. Monet yleiset ja tieteelliset kirjastot ovat olleet kullannarvoisia lainatessani vanhoja tyttökirjoja ja etsiessäni tutkimuskirjallisuutta tutkimustani varten.

On siis kiitosten aika. Haluan kiittää kaikkia väitöskirjani ohjaajia tutkimusmatkani aikana. Ensimmäiseksi kiitän eläköitynyttä professori Kimmo Lehtosta, joka ohjasi minua jo graduni aikana, kannusti jatko-opintoihin ja toimi pitkään tämän väitöskirjani ohjaajana. Kimmon jatkoseminaarit olivat tärkeitä oppimisen paikkoja, joissa keskusteltiin rennossa hengessä kanssaopiskelijoiden kanssa tutkimuksen tekemisestä, saatiin uusia ideoita ja virtaa oman tutkimuksen edistämiseen. Kimmo on aina auttanut ja tukenut tarvittaessa. Kiitän myös sydämellisesti emeritaprofessori Päivi Lappalaista, joka on toiminut pitkään toisena ohjaajanani. Päivi on tyttökirjallisuuden asiantuntija. Olen saanut Päiviltä monia hyviä neuvoja ja tukea matkan varrella työni eri vaiheissa. Tässä välissä kiitän myös emeritaprofessori Soili Keskistä, joka ehti lyhyen, mutta antoisan ajan toimia ohjaajanani ennen Päiviä. Soilin ansiosta väitöstutkimuksestani tuli artikkeliväitöskirja. Monografiaa tekisin varmaan vieläkin. Viimeisenä vaan ei vähäisimpänä kiitän nykyistä ohjaajaani professori Sara Routarinnettä väitöskirjani valmistumisesta. Onkohan kaimani saanut nimensä *Sara ja Sarri*-kirjoista? Sara on ollut todella avulias, tehokas ja erittäin pätevä ohjaaja tämän tutkimusmatkani loppuvaiheissa. Sydämellinen kiitos siitä!

Seuraavaksi kiitän lämpimästi työni esitarkastajia dosentti Kaisu Rättyää ja lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkijaa, dosentti Päivi Heikkilä-Halttusta, joiden perusteelliset ja tarkat kommentit auttoivat viimeistelemään väitöskirjani yhteenvedon nykyiseen ja parempaan muotoonsa. Kiitos vielä kärsivällisyydestänne ja antamastanne ajasta! Kiitän myös professori Sanna Karkulehtoa, joka toimii vastaväittäjänäni ja antaa aikaansa väitöskirjaani varten. Tutkimusmatkani aikana olen kohdannut monia tutkijoita, joiden kanssa olen tehnyt yhteistyötä ja käynyt antoisia keskusteluita yhteisissä seminaareissa ja konferensseissa. Ne ovat auttaneet väitöskirjaani eteenpäin. Kiitän sydämellisesti kirjallisuudentutkijaa ja filosofian tohtoria Myry Voipiota jonka kanssa teimme samaan aikaan väitöstutkimusta suomalaisesta tyttökirjallisuudesta, mutta eri näkökulmistamme. Myry valmistui jo ajat sitten, mutta olen saanut häneltä vertaistukea ja hyviä neuvoja tutkimusmatkani aikana. Kiitän myös sydämellisesti toista tyttökirjatutkijaa ja tohtoriksi valmistunutta Laura Ledeniä, joka on ollut suureksi avuksi aivan viimeisiin väitöstyöni vaiheisiin saakka. Laurasta on tullut hyvä ystävä vuosien varrella ja hän on todellinen asiantuntija englanninkielisissä käänösasioissa, joissa olen saanut apua.

Olen tehnyt pääasiassa väitöstutkimustani työni ohessa. Tutkimusmatkani aikana minua on kuitenkin tuettu taloudellisesti apurahoilla. Kiitän Suomen Kulttuurirahastoa työskentelyapurahasta, joka mahdollisti vuoden päätoimisen tutkimisen, jolloin väitöskirjani nytkähti hyvin eteenpäin. Samoin kiitän Otto A Malmin lahjoitusrahastoa myönnetystä apurahasta. Kiitän myös omaa opettajankoulutuslaitostani ja kasvatustieteiden tiedekuntaa matka-apurahoista ja väitöskirjan loppuunsaattamisen apurahoista, jotka ovat mahdollistaneet konferensseihin osallistumisen ja päätoimisen työskentelyn väitöstutkimuksen parissa ja hetkeksi irrottautumisen kirjastotyöstäni. Kaikki ovat olleet tarpeellisia väitöstutkimukseni etenemiselle.

Lopuksi kiitän sukulaisiani ja perhettäni. Edesmenneet rakkaat vanhempani äiti, isä ja Masa eivät ole enää tässä vaiheessa näkemässä väitöskirjani valmistumista, mutta he ovat olleet mukana kun tutkimusmatkani on alkanut. He saivat kuitenkin aikaisemmat tyttökirjallisuutta käsittelevät kirjani luettaviksi. Kiitän heitä kaikkia kirjojen ja lukemisen maailmaan johdattamisesta lapsuudessani ja nuoruudessani. Kiitän myös edesmennyttä mummiäni, jonka kanssa luimme yhdessä paljon kirjoja lapsuudessani. Kiitän 95-vuotiasta Helvi-mummiä, joka antoi minulle lapsena usein lahjaksi tyttökirjoja ja odottaa nyt väitöskirjaani omaan kirjahyllyynsä. Kiitos myös Leena-täti ja Sirkku-täti kaikesta tuestanne lapsuudestani asti. Kiitos Kirsi ystäväydestäsi ja tukemisesta. Kiitos kultaiselle Seija-mummolle avustasi kaikkien näiden vuosien aikana. Suurin kiitos rakkaalle miehelleni Tomille kaikesta tuesta ja ymmärryksestä. Kiitos rakkaille lapsilleni Pyry, Lyly, Samuel ja Siiri, joille olen joskus lukenut iltasatuina tyttökirjoja tämän tutkimusmatkani varhaisemmissa vaiheissa. Tutkimusmatkani on ollut vaiheikas ja antoisa, mutta nyt väitöskirjani on valmis!

Kirsikkapuiden kukkiessa
Keravalla
2.5.2023

Sisällys

Esipuhe	5
Osajulkaisuluettelo	10
1 Johdanto	11
2 Tyttökirjallisuus kasvattaa	16
2.1 Kirjallisuus kasvamaan saattamassa.....	16
2.2 Tyttökirjallisuuden konteksti ja käsitteet.....	18
2.3 Tytön kehitysromaanista tyttösarjoiksi	22
2.4 Koululaisromaanit tyttökirjallisuudessa	26
2.5 Ammatilliset romaanit tyttökirjallisuudessa	31
2.6 Suomalaisen tyttökirjallisuuden suosikkeja ja sankarittaria.....	35
3 Tutkimuksen toteuttaminen	42
3.1 Tutkimusaineistona teokset.....	42
3.2 Tutkimusaineistona lukijakirjoitukset.....	43
3.3 Reseptiotutkimus.....	45
3.4 Lähiluku ja aineistojen sisällönanalyysi	48
4 Tutkimustuloksia	52
4.1 Osatutkimus I: Koulukiusaaminen tyttöjen koululaisromaneissa.....	52
4.2 Osatutkimus II: Tyttöjen ammattiin sivistäminen 1930– 1950-lukujen suomalaisissa tyttökirjoissa.....	53
4.3 Osatutkimus III: Reading Girls' Literature: Popular Finnish Heroine Tiina.....	55
5 Johtopäätökset ja pohdintaa	57
5.1 Tyttökirjojen kasvatukselliset sisällöt	57
5.2 Tyttökirjojen ja tyttökuvausten kasvatukselliset merkitykset lukijoille	59
5.3 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet	61
5.4 Lopuksi	62
Lähteet	64
Liitteet	70
Alkuperäisjulkaisut	71

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Tyttökirjallisuuden moninaisuuden liittyvät osa-alueet ja suhteet.....	21
----------	--	----

Osajulkaisuluettelo

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä alkuperäisillä roomalaisilla numeroilla I-III.

- I Kokkonen, S. Koulukiusaaminen tyttöjen koululaisromaaneissa *Kasvatus & Aika* 9 (4) 2015, 40–54.
- II Kokkonen, S. Tyttöjen ammattiin sivistäminen 1930–1950-lukujen suomalaisissa tyttökirjoissa. Teoksessa Tähtinen, Juhani, Hilpelä, Jyrki & Ikonen, Risto (toim.) *Sivistys ja kasvatus eilen ja tänään*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja. Koulu ja menneisyys LVI, 2018, 213–237.
- III Kokkonen, S. Reading Girls' Literature - Popular Finnish Heroine Tiina *Knygotyra* 76, 2021, 207–227.

Artikkelien käyttöön väitöskirjan osajulkaisuna on saatu kustantajien lupa.

1 Johdanto

Klassiset tyttökirjat miellettiin kotonani ns. hyväksi kirjallisuudeksi. Olen kuitenkin aikuisiällä koettanut löytää syitä siihen, mistä syystä kulutin valtaosan vapaa-ajastani lapsena ja nuorena kirjojen maailmassa. Perhetaustani on turvallinen ja en usko, että kyseessä on mistään todellisuuden pakenemisesta. Ehkä tyttökirjat tarjosivat turvallisen tavan tutustua ympäröivään maailmaan ja sen erilaisiin todellisuuksiin. Toisaalta erityisesti suomalainen tyttökirjallisuus antoi näkökulmia omiin juuriin [...] (Kaisa, 29-v.)

Sitaatti Kaisan kirjoituksesta sekä saamani muut lukijakirjoitukset osoittavat, että suomalaista tyttökirjallisuutta on luettu innokkaasti ja kirjoja on myös luettu paljon vapaa-ajalla. Esille ottamassani sitaatissa nousee esille tyttökirjallisuuden suosion lisäksi sen kasvattava merkitys lukijan kokiessa, että tyttökirjat tarjoavat turvallisen tavan tutustua ympäröivään maailmaan ja lisätä ymmärrystä erityisesti omista suomalaisista juuristaan. Lasten ja nuorten lukemisharrastusta kartoitettavissa pitkittäistutkimuksissa 1960-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin tyttöjen lukemisen suosiossa pysyivät pitkään tyttökirjat. 1960-luvulla tehdyssä kartoituksessa tyttökirjat olivat mieluisinta luettavaa eri-ikäisten tyttöjen ikäryhmissä sekä kansakoululaisten että oppikoululaisten joukossa. 2000-luvulle tultaessa tyttökirjojen lukemisesta pitivät enemmän 11–12-vuotiaat tytöt, kun taas vanhemmat 14–15-vuotiaat tytöt suosivat mieluummin nuortenkirjoja. (Lehtovaara & Saarinen 1965, 85, 112–119; Saarinen & Korhokangas 2009, 94–95.)

Reseptiotutkimusta tyttökirjallisuuden lukemisesta on aikaisemmin tehty kanadalaisen Lucy Maud Montgomeryn klassisista tyttökirjoista. Suomalainen Kirjallisuuden Seura keräsi lukukokemuksia *Anna-* ja *Runotyttö-*kirjojen merkityksistä lukijoille. Suvi Ahola ja Satu Koskimies toimittivat lukukokemuksista antologian *Uuden kuun ja Vihervaaran tytöt* (2005), johon valikoitiin yli 200 osallistujan joukosta 57 lukukokemuskirjoitusta. Vastaavasti Ruotsissa suomalaiskeruun innoittamana tutkija Åsa Warnqvist keräsi lukukokemuksia Montgomeryn *Anne på Grönkulla-*teoksesta (suom. *Annan nuoruusvuodet*) ja toimitti myös antologian *Besläktare själar* (2009) lukijoiden kirjoituksista. Molemmat aineistonkeruut osoittivat Montgomeryn tyttökirjojen suuren suosion Pohjoismaissa, ja kirjojen fiktiiviset tyttöhahmot olivat

olleet samaistumisen kohteita monille naislukijoille yli sukupolvien. Aholan ja Koskimiehen antologia on ollut myös oman väitöstutkimukseni innoittajana, kun halusin selvittää, mitkä ovat suomalaisen tyttökirjallisuuden suosikkikirjoja ja mikä niiden merkitys on ollut lukijoille.

Historiallisesti katsottuna tytöt ja naiset ovat lukeneet paljon ja monenlaista, eri sukupuolille suunnattua kirjallisuutta huolimatta siitä, että heidän lukemistaan on kontrolloitu (Lappalainen 2001, 308–309). Kimberley Reynoldsin (1990, 100) mukaan tytöt tunnistettiin kaikkiruokaisina ahmimisikäisinä lukijoina, mikä aiheutti huolta lukemisen vaikutuksesta heidän käsityksiinsä naisellisuudesta ja sen tuloksena tytöille luotiin oma erillinen kirjallisuus. Tyttökirjallisuus kehittyi anglosaksisissa maissa 1800-luvun puolivälissä osana sukupuolisidonnaista nuortenkirjallisuutta, joka suunnattiin erikseen tytöille ja pojille (esim. Lappalainen 1976, 34; Ørvig 1988, 242). Tytöille suunnattujen varhaisten kertomusten keskiössä olivat koti ja perhe sekä arkiseen kotielämään ja koulunkäyntiin liittyvät kuvaukset, kun taas pojille suunnattujen kertomusten teemat liittyivät seikkailuun ja kodin ulkopuoliseen maailmaan (Ørvig 1988, 233; Lappalainen, 2000, 157). Tyttökirjojen lähtökohtina olivat didaktisuus¹ ja kasvattavuus, kuten lasten- ja nuortenkirjallisuuden pedagoginen tehtävä on ollut aikojen saatossa (Foster & Simons 1995, 5; Heikkilä-Halttunen 2000, 39; Voipio 2015a, 31). Didaktisuus on vahvasti lasten- ja nuortenkirjallisuuteen liitetty ominaisuus, joka viittaa yleensä moraaliseen opettavaisuuden tavoitteen (ks. Beauvois 2020; Ihonen 2003; Heikkilä-Halttunen 2000, 34).

Tyttökirjallisuudentutkimus on ollut varsin vilkasta viime aikoina niin kansainvälisesti kuin Suomessa. Laura Ledenin väitöstutkimus *Adaption av flickskap* (2021) käsitteli tyttökirjakkäänöksiä Pohjoismaissa. Kirjallisuudentutkija Päivi Lappalainen on taas kirjoittanut useita tieteellisiä artikkeleita suomalaisesta tyttökirjallisuudesta (2001, 2012, 2013, 2015, 2020) ja käsitellyt viimeisimmässään varhaisen tyttökirjallisuuden tuloa Suomeen sekä vastaanottoa lehdistössä. Pohjoisamerikkalaista klassista tyttökirjallisuutta tutkineet Dawn Sardella-Ayres ja Ashley N. Reese julkaisivat artikkelinsa *Where to from Here? Emerging Conversations on Girls' Literature and Girlhood* (2020), jossa he määrittelivät tyttökirjat omaksi itsenäiseksi genreksi. Myry Voipion (2015a) *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa: Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889–2011* oli puolestaan kotimaista tyttökirjallisuutta luotaava väitöskirja, joka keskittyi enimmäkseen tyttöjen kehitysromaaneihin. Ruotsissa on tutkittu tyttökirjallisuutta innokkaasti 2000-luvulla (mm. Theander 2022, 2017 & 2006; Andersson 2020; Andrae 2001), vaikkakin ruotsalaisten tyttökirjojen lukemisen vastaanottoa ei ole juurikaan tutkittu lukijanäkökulmasta. Toki

¹ Didaktinen tai didaktisuus tarkoittaa tässä yhteydessä opettavaista tai opettavaisuutta. Didaktiikka (aik. opetusoppi) on puolestaan kasvatustieteen osa-alue, joka tutkii opetusta (ks. Uusikylä, K. & Atjonen P. 2005; Hellström 2008).

aikaisempaa ruotsalaista tyttökirjallisuudentutkimusta voidaan pitää jo pioneerina, mikä on vaikuttanut suomalaisenkin tyttökirjallisuudentutkimukseen (esim. Ørvig 1988; Westin 1994).

Tyttökirjallisuus kiinnostaa tutkijoita ja sen aiempi marginaalinen asema on häviämässä kirjallisuudentutkimuksen kentällä niin meillä Suomessa kuin maailmalla (vrt. Lappalainen 2001, 308). Tyttökirjallisuudentutkimuksesta on järjestetty viime aikoina kansainvälisiä tieteellisiä konferensseja², joihin olen myös tutkijana osallistunut. Tyttökirjoja pidettiin aiemmin vähempiarvoisena kirjallisuudenlajina ja lisääntyvä kiinnostus niiden tutkimukseen virisi varsinaisesti 1990-luvulla feministisen kirjallisuudentutkimuksen puolella. Reynolds (1990) julkaisi tutkimuksensa brittiläisen tyttökirjallisuuden sekä sukupuolieriytyneen nuortenkirjallisuuden kehittämisestä 1800–1900-lukujen vaihteessa. Shirley Foster ja Judy Simons (1995) tarkastelivat taas angloamerikkalaisia klassisia tyttökirjoja tutkijoiden uudelleenlukemisen kautta ja peilaten heidän omia lapsuuden lukukokemuksiaan. (Lappalainen 2001, 308; Österlund 2011, 220). Mia Österlundin (2011, 220) mukaan uudelleenluennat ovat olleet myös tyttötutkimuksen kannalta keskeisiä, koska ne ovat osoittaneet tyttökirjojen tyttökuvausten monitasoisuuden.

Aiempi tyttökirjallisuudentutkimus on keskittynyt erityisesti tyttökirjallisuuden kehityshistoriaan ja tyttökuvauksiin, mutta lukemisen ja vastaanoton merkitykset lukijoille ovat jääneet vähälle huomiolle. Vasta viime vuosina on ilmestynyt tutkimusartikkeleita (ks. Kannas, 2018; Ross & Warnqvist, 2020) Montgomeryn tyttökirjoihin liittyvien lukukokemusten analysoinneista suomalaisen tyttökirjallisuuden reseptiota käsittelevän tutkimukseni ohella. Tyttökirjat ovat herättäneet voimakkaita tunteita ja eläytymisen kokemuksia eri-ikäisissä naislukijoissa, mikä on ilmennyt aineistonkeruissa runsaina omakohtaisina kirjoituksina. Fiktiivinen kirjallisuus tarjoaakin tavan kasvattaa tunteita ja samalla lisätä ymmärrystä maailmasta (Lammenranta, 1990, 202). Fiktio lukeminen kehittää myös ymmärrystämme toisista ihmisistä (Oatley, 2016, 618). Vaikka kaunokirjallisuus kuvaa kuviteltua maailmaa, niin mielikuvitus ja tunteet ovat tärkeitä kirjallisuudesta oppimisessa. Kirjallisuus voi toimia myös moraalisen kasvatuksen välineenä lisäämällä tietoa siitä, millaiset teot ovat moraalisesti oikeita tai millaiset ihmiset ja luonteenpiirteet ovat moraalisesti hyviä. (Lammenranta 1990, 202–204.) Tyttökirjallisuuden liittyvä didaktisuus on enemmän tai vähemmän näkyvää romaaneissa (ks.

² Linné-yliopisto järjesti Ruotsissa kansainvälisen virtuaalisen konferenssin *Conceptions of Girlhood Now and Then: Girls' Literature and Beyond* (2020), johon osallistui tyttökirjallisuuden tutkijoita ympäri maailmaa. Kanadassa järjestetään taas joka toinen vuosi L.M. Montgomery Conference, joka kokoaa yhteen eri maiden tutkijoita esittelemään uusimpia tutkimustuloksia Montgomeryn tyttökirjatuotannosta, jota on käännetty monille kymmenille kielille.

Lappalainen 2015, 78). Tyttökirjojen kasvattava tendenssi on myös oman väitöstudiumukseni keskeinen lähtökohta.

Väitöstudiumuksessani tutkin juuri kasvatuksellisesta näkökulmasta suomalaista tyttökirjallisuutta kaunokirjallisten teosten ja empiirisen lukijatutkimuksen avulla. Kasvatuksen ymmärrän tutkimuksessani lähtökohtaisesti positiivisena tavoitteellisena toimintana, jonka taustalla on sivistyksen ideaali ja oletus hyvän tekemisestä kasvatettavalle. Kasvatus on myös yhteiskunnallista toimintaa, joka kytkeytyy sosiaalisuuteen ja ihmisten sosiaalistamiseen yhteiskuntaan ja siihen kulttuuriin, missä he elävät (ks. myös Hirsjärvi & Huttunen 1992; Hellström 2010). Tutkimustani ohjaa pääkysymys: *Miten tyttökirjallisuus kasvattaa lukijoitaan?* Lähestyn tätä kysymystä kahdesta näkökulmasta: A) *Mitä kasvatuksellisia sisältöjä tyttökirjoissa ilmenee?* B) *Mitä tyttökirjat ja tyttökuvaukset merkitsevät lukijoille?* Tyttökirjojen kasvatuksellisia sisältöjä tarkastelen tutkimukseeni valittujen teosten kautta. Teokset ovat tytöille suunnattuja koululaisromaaneja, ammattiin keskittyviä romaaneja sekä sarjakirjoja. Tyttökirjallisuuden lukemisen vaikuttavuutta tarkastelen taas lukijoiden antamien omien merkitysten ja tulkinnan kautta. Kirjojen fiktiivisiin tyttöhahmoihin emotionaalinen samaistuminen eli identifikaatio on monia lukijoita yhdistävä piirre, joka nousee esille tutkimuksessani. Väitöstudiumukseni on teoreettis-metodologialtaan tieteidenvälistä, jossa yhdistän niin kirjallisuudentutkimusta, tyttötutkimusta kuin kasvatustieteellistä tutkimusta, erityisesti tyttöjen koulutushistorian näkökulmasta.

Vaikka tyttökirjat voivat nykylukijasta toisaalta tuntua jo vanhanaikaisilta, niin vanhempi tyttökirjallisuus edelleen kiinnostaa lukevaa yleisöä ja nousee ajoittain keskusteluun eri medioissa, kuten printtilehdissä tai kirjallisuusaiheisilla somealustoilla. Väitöstudiumukseni osoittaa tyttöjen aktiivisen lukemisharrastuksen aina aikuisiksi naisiksi saakka, mikä kertoo vahvasta kirjojen ja tyttökirjallisuuden lukemisen kulttuurista. Tutkimukseni tuo esille uutta tietoa tyttökirjojen kasvatuksellisista sisällöistä tyttöjen kouluttautumiseen, ammatinvalintaan ja koulukiusaamiseen liittyvissä kuvauksissa sekä tyttökuvauksen merkityksistä nuorille lukijoille roolimalleina. Samalla empiirinen tutkimukseni vahvistaa näkemystä fiktiivisen kaunokirjallisuuden lukemisen merkityksellisyydestä lapsuuden ja nuoruuden kasvuvuosina matkalla kohti elinikäiseksi lukijaksi.

Väitöskirjani kokonaisuus muodostuu yhteenveto-osasta ja kolmesta tutkimusartikkelista. Seuraavassa luvussa kaksi esittelen ensin kasvatustieteellistä näkökulmaa lasten- ja nuortenkirjallisuudentutkimukseen. Sen jälkeen esittelen tyttökirjallisuuden teoreettisia ja käsitteellisiä lähtökohtia, avaan genreen liittyviä ja tutkimiani osaluotoita tarkemmin sekä esittelen suomalaisen tyttökirjallisuuden lukijoiden suosikkeja. Luvussa kolme kuvaan tutkimukseni toteuttamista sekä valitsemani metodologian: reseptitutkimuksen teoreettis-metodologista viitekehystä. Luvussa neljä esittelen keskeisiä tutkimustuloksia tutkimusartikkeleideni pohjalta. Viimeisessä luvussa

viisi vastaan tässä Johdanto-luvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin ja teen johtopäätöksiä sekä pohdin tuloksia laajemmin kaunokirjallisuuden lukemisen merkittävyyden kontekstissa. Väitöskirjani yhteenvedon tavoitteena on syventää osatutkimuksieni antamaa kuvaa tutkittavasta ilmiöstä tyttökirjallisuuden kasvatuksellisista sisällöistä ja merkityksistä ja johdattaa myös varsinaisiin tutkimusartikkeleihin.

2 Tyttökirjallisuus kasvattaa

Tässä luvussa tarkastelen ensiksi kasvatustieteellistä tutkimusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta sekä kasvatuksen määritelmää. Sen jälkeen tarkastelen tarkemmin tyttökirjan määritelmää ja siihen liittyviä lähikäsitteitä, sekä tyttökirjallisuuden genren piirteitä ja suhdetta lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimukseen. Lisäksi tarkastelen genren monimuotoisuuteen liittyviä osa-alueita, kuten tytön kehitysromaaneita, tyttösarjoja, koululaisromaaneja ja ammatillisia romaaneja, erityisesti suomalaisen tyttökirjallisuuden kehittymisen viitekehyksestä käsin unohtamatta kuitenkaan kansainvälisen tyttökirjallisuuden kontekstia. Lopuksi esittelen suomalaisen tyttökirjallisuuden mielikirjoja ja romaanien suosittuja tyttöhahmoja. Luvuissa on esimerkkisitaatteja lukukokemuksista havainnollistamassa kotimaisen tyttökirjallisuuden lukemisen suosiota ja merkitystä lukijoille.

2.1 Kirjallisuus kasvamaan saattamassa

Kasvatustieteessä on Suomessa pitkät perinteet lasten- ja nuortenkirjallisuuden sekä lukemisen tutkimukseen. Lukemistutkimuksissa on kartoitettu muun muassa lasten ja nuorten lukuharrastusta ja mielikirjallisuutta. Kaunokirjallisuuden kasvattavaa vaikutusta oppilaiden parissa tutki jo varhain kasvatustieteen professori Karl Bruhn. Bruhnin lukemistutkimuksessa *Från prinsessan Snövit till kavaljererna på Ekeby* (1944) selvitettiin Helsingin ruotsinkielisten kansakouluoppilaiden lempikirjoja lasten- ja nuortenkirjallisuudessa. Bruhnin näkemyksen mukaan kaunokirjallisuuden harrastuksen kehityksessä kuvastuu yksilön kasvaminen ihmiseksi. Kaunokirjallisuus muovaa persoonallisuutta merkittävästi. (Bruhn 1944, 193; ks. myös Skinnari & Syväoja 2007, 352.) Kasvatustieteilijä Aukusti Salo käsitteli kolme vuotta myöhemmin kaksiosaisen teoksensa *Suomalaisen kasvatuksen peruskysymyksiä* toisessa osassa (1947) tyttöjen ja poikien sukupuolittunutta kirjallisuuden lukemista ja mielikirjallisuutta kartoittamalla ulkomaisia ja kotimaisia tutkimuksia. Kasvatuspsykologian emeritaprofessori Pirjo Saarinen (1965) on puolestaan selvittänyt, myöhemmin yhdessä psykologian emeritusprofessori Mikko Korkiakankaan (2009) kanssa nuorten lukemisharrastusta ja vapaa-ajan muutoksia 1960-luvulta 2000-luvulle pitkäaikaistutkimuksilla. Niiden tulokset osoittivat tyttökirjallisuuden lukemisen vuosikymmeniä jatkuneen suosion tyttöjen joukossa.

Kasvatustieteessä lasten ja nuorten kaunokirjallisuutta on tarkasteltu viime aikoina myös sisältöjen tutkimuksen näkökulmista. Juli-Anna Aerila (2010) tutki väitöskirjassaan suomalaista monikulttuurisuusaiheista nuortenkirjallisuutta ja oppilaiden fiktiivisen kirjallisuuden lukemista perusopetuksessa yhdistämällä eettis-moraalisen kasvatuksen ja kirjallisuuskasvatuksen näkökulmia. Dosentti Satu Grünthal (2006) on taas tarkastellut artikkelissaan Timo Parvelan *Ella*-kirjojen koulukuvausta ja fiktion näkökulmaa opettajuuteen luokanopettajaksi opiskelevien ammatillisen kasvun tueksi. Myös monikulttuurisuuden kuvaukset ovat kiinnostaneet lastenkirjallisuudentutkimuksessa. Jaana Pesosen monitieteinen kasvatustieteen alaan sijoittuva väitöskirja (2015) käsitteli monikulttuurisuuden representaatioita lasten kuvakirjoissa ja lastenkirjallisuutta sekä taiteellisenä tuotteena että pedagogiikan välineenä. Tutkimuksessa lastenkirjoille ominainen didaktisuus tuli esille erityisesti antirasistisina strategioina joiden avulla pyrittiin puuttumaan rasismiin tekemällä se näkyväksi sekä lukijoiden kasvattamisella maailmankuvaan ja itsetuntemukseen liittyvillä kysymyksillä (ks. Pesonen 2015, 99).

Kirjallisuus voidaan nähdä kasvatuksen välineenä, mutta kasvatustakin voidaan tarkastella eri näkökulmista, kuten yksilötasolla tavoitteellisena ja vuorovaikutteisena toimintana tai yhteiskunnallisena sosialisatioon tähtäävänä toimintana. Kasvatus on kasvatustieteessä keskeinen käsite, josta on monia määritelmiä. Tunnetun ja klassikoksi nousseen määritelmän on tehnyt *Kasvatuksen teoria*-teoksessaan (1959, 5. painos) kasvatustieteilijä J. A. Hollo jonka mukaan kasvatus on kasvamaan saattamista. Hollon mukaan kasvamaan saattaminen merkitsee luonnollisen ja selittämättömän kasvamisvoiman tielle sattuvien esteiden poistamista, suotuisien olosuhteiden luomista itsestään tapahtuvalle kasvamiselle (ks. Hollo 1952, 22). Martti Hellsström (2012) tulkitsee Hollon kasvatusajattelua niin että kasvatus on ennen kaikkea kasvua. Kasvatus on kasvavan itsetoimintaa, jota kasvattaja voi tukea tai ohjata. Hollon ajattelussa kasvattavina tekijöinä voivat olla muutkin todellisuuden ilmiöt kuin vain kasvattava aikuinen (Hellsström 2012; 2010, 79.) Niin ikään hollolaista kasvatusajattelua on tutkinut Matti Taneli kasvatusfilosofisessa väitöskirjassaan (2012). Taneli luonnehtii kasvamaan saattamista muun muassa seuraavilla sanoilla: kasvatus, kasvattaminen, kasvamaan ja elämään auttaminen, ohjaaminen, vuorovaikutuksellisuus, keskeneräisyys ja ikuisuus. Kasvatus ei rajoitu vain lapsuuteen ja nuoruuteen vaan se jatkuu läpi ihmisen elämän, jolloin Hollo jo puhui omana aikanaan elinikäisen kasvatuksen ja oppimisen puolesta. (Taneli, 2012; 13, 95.) Hollon optimistinen kasvatusnäkemys soveltuu tässä tutkimuksessa myös kokonaisvaltaiseen käsitykseen kirjallisuudesta kasvattavana tekijänä, joka voi jatkaa prosessinomaisena kasvamaan saattamisena läpi ihmisen elämän.

Kasvatuksen moninaiseen ilmiöön liittyy monia lähikäsitteitä kuten koulutus. Koulutus voidaan määritellä formaaliksi eli muodolliseksi kasvatukseksi, jota annetaan erityisisissä kasvatukseen erikoistuvissa oppilaitoksissa ja jonka tavoitteet on

kirjattu virallisesti opetussuunnitelmiin. Koulutus on kasvatusta, joka on tavoitteisiin pyrkivää ja jolla on selkeät määritellyt sisällöt. Koulutus on myös ajallisesti rajattua ja tähtää usein tutkintoon. (Hellström 2010, 159.) Suomalaisessa tyttökirjallisuudessa on alusta alkaen käsitelty tyttöjen kasvatukseen, koulunkäyntiin ja koulutukseen liittyviä aiheita. Tämä tieteidenvälinen kirjallisuudentutkimusta, tyttötutkimusta sekä kasvatustiedettä yhdistävä tutkimukseni painottuu kasvatustieteen alaan, sillä tutkin nimenomaan kasvatuksellisia teemoja suomalaisessa tyttökirjallisuudessa. Tarkastelen sekä tyttökirjojen didaktisia sisältöjä koulutushistoriallisessa kontekstissa että tyttökirjallisuuden lukemista henkilökohtaisen kasvun ja kasvatuksellisen vuorovaikutuksen ilmiönä.

2.2 Tyttökirjallisuuden konteksti ja käsitteet

Tyttökirjallisuudentutkimus on yleisesti ottaen kuulunut lasten- ja nuortenkirjallisuudentutkimuksen osaksi sekä Suomessa että kansainvälisesti (Voipio 2015a, 24). Suomalaista tyttökirjallisuutta ja sen kehityshistoriaa eri vuosikymmenillä on tarkasteltu lasten- ja nuortenkirjallisuutta esittelevissä kirjallisuushistorioissa ja tietokirjoissa (esim. Lappalainen 1976; Hakala 2003; Huhtala & Juntunen 2004) sekä suomalaiseen tyttökirjallisuudentutkimukseen liittyviä artikkeleita on ilmestynyt muun muassa nuorisotutkimusverkoston julkaisuissa (ks. Heikkilä-Halttunen 2003; Rättyä 2003; Hakala 2011; Tepora 2011; Österlund 2011; Voipio 2015b). Lasten- ja nuortenkirjallisuudentutkija Päivi Heikkilä-Halttunen (2000) käsittelee väitöskirjassaan 1940–1950-lukujen kotimaista tyttökirjallisuutta osana lasten- ja nuortenkirjallisuutta sekä sen suhdetta kaunokirjallisuuden kaanoniin. Leden (2021, 33) katsoo, että tyttökirjallisuus lajityyppinä kuuluu lastenkirjallisuuteen, *barnlitteratur*, joka ruotsinkielisenä laajempaan käsitteeseen sisältää sekä lasten- että nuortenkirjat. Myös Isossa-Britanniassa käytetään yleiskäsitteenä *children's literature*, joka kattaa koko lasten- ja nuortenkirjallisuuden kentän vauvaikäisten ensikirjoista nuorten aikuisten romaaneihin (Heikkilä-Halttunen 2000, 39). Samaten Yhdysvalloissa *children's literature* on käytössä yleisterminä, vaikka tyttökirjallisuuden kohdalla tutkimuksissa viitataan usein sen olevan osa nuortenkirjallisuutta, *juvenile literature*. Suomessa lasten- ja nuortenkirjallisuus onkin tavallaan kattokäsite, johon ikään tai sukupuoleen perustuva lapsille ja nuorille tarkoitettu kirjallisuus on yleisesti luokiteltu. Raja lasten- ja nuortenkirjallisuuden välillä on kuitenkin häilyvä (ks. Lappalainen 1976), kuten tyttökirjallisuuden rajanveto näiden lajien välillä. Nykyään monet vanhemmat tyttökirjaklassikot voivat olla esimerkiksi kirjastossa lastenosastolla huolimatta niiden nuortenkirjallisuuden statuksestaan.

Tyttökirjan käsitteellä viitataan arkikielessä yleensäkin vanhempaan tai klassiseksi miellettyyn tytöille suunnattuun kirjallisuuteen. Suomalaisessa tyttökirjallisuudentutkimuksessa on käytetty pitkälti kirjallisuudentutkijan Boel Westinin

(1994) määritelmää tyttökirjasta teoksessa *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*: Tyttökirja (flickbok) on kirjallisuutta, joka määritellään sukupuolen mukaan. Se on naisten kirjoittama, tytöstä tai tytöistä kertova kertomus, joka on tytöille suunnattu. Tyttökirja kuvaa elämää ja maailmaa erityisesti naisnäkökulmasta (Westin, 1994, 10.) Westinin määrittelyä on kritisoitu siitä, että tyttökirjojen kirjoittaminen on sidottu kirjailijan sukupuoleen (esim. Voipio 2015, 34; Leden 2021, 38). Vaikka lasten- ja nuortenkirjallisuutta on pidetty naiskirjailijoiden omimpina alueena (ks. Heikkilä-Halttunen 2000, 42), niin Suomessa kuin Ruotsissa ovat miehet kirjoittaneet tyttökirjoja, vaikka harvemmin.

Suomenruotsalaista tyttökirjallisuutta tutkinut Marita Rajalin (1983, 63) määrittelee tyttökirjan (flickbok) kustantamojen tytöille tai nuorille julkaisemiksi kirjoiksi, joiden päähenkilönä on tyttö tai useampi tyttö. Tyttökirjallisuuden historiaa tutkinut Mary Ørvig painottaa myös kustantamojen roolia tyttökirjojen tuottamisessa. Hänen mukaansa tyttökirja on sisällöllisesti sukupuolisidonnaista kirjallisuutta, jota kustantamot suuntaavat suoraan teini-ikäisille tai sitä nuoremmille tytöille (Ørvig 1988, 15). Lajin syntymisen taustalla olivat tyttöjen kasvatusoppaat, joissa korostettiin hyvää ja esimerkillistä käytöstä (ks. Kuvio 1). Opaskirjoissa tyttöjä kasvatettiin tulevan aviovaimon ja äidin rooleihin ja ne loivat perustaa varhaiselle tyttökirjallisuudelle. (Ørvig 1988, 242, 247–248.) Tyttökirjaa luonnehditaan useimmiten myös realistiseksi romaaniksi (Ørvig 1988, 237; Westin, 1994, 13; Foster & Simons 1995; 4), joka pohjautuu kasvattavan kirjallisuuden lisäksi naisten romaanitraditioon (Westin, 1994; 11 Foster & Simons 1995, 5). Tyttökirja on siten vahvasti sidoksissa oman aikansa yhteiskuntaan ja kuvaa niitä mahdollisuuksia, joita tytöillä ja nuorilla naisilla on sekä olosuhteita, joissa nämä elävät (Westin 1994, 12–13). Westin (1994, 14) pitää kirjoja merkityksellisinä naisten kulttuurihistorian kannalta. Tyttökirjallisuuden voidaan katsoa nykyään olevan osa tyttökulttuuria, johon kuuluvat erityiset mediatekstit kirjoista elokuvaan ja musiikkiin (ks. Mitchell 1995; Mitchell & Reid-Walsh 2008).

Tyttöjen ja tyttöyden kuvaaminen on keskeinen osa tyttökirjallisuutta. Tyttöyden käsitteelle ei ole kuitenkaan kaiken kattavaa määritelmää. Oxfordin sanakirjan (OED) mukaan tyttöyden käsitteellä on päällekkäisiä merkityksiä: Se on tyttönä olemisen tila, se on aika, jolloin henkilö on tyttö ja se on myös tyttöys kollektiivisesti. (Reid-Walsh, 2021, 88.) Tyttötutkimuksessa tyttöys ymmärretäänkin historiallisena ja kulttuurisena konstruktiona, jonka sisällöstä ja merkityksestä käydään jatkuvaa neuvottelua eikä sitä määritellä vain tarkkarajaisesti iän perusteella. (Ojanen, 2011, 11). Catherine Driscoll (2002, 4) painottaa tutkimuksessaan sitä, miten tieto tytöistä on muodostettu, mitä tarkoittaa olla tyttö ja miten tytöt itse kokevat oman paikkansa maailmassa. Österlund (2021) näkee, että tyttökirjallisuudentutkimus on ollut hyvin keskeistä alalla: mitä merkitsee olla tyttö ja toteuttaa tyttöyttä eri aikoina ja eri

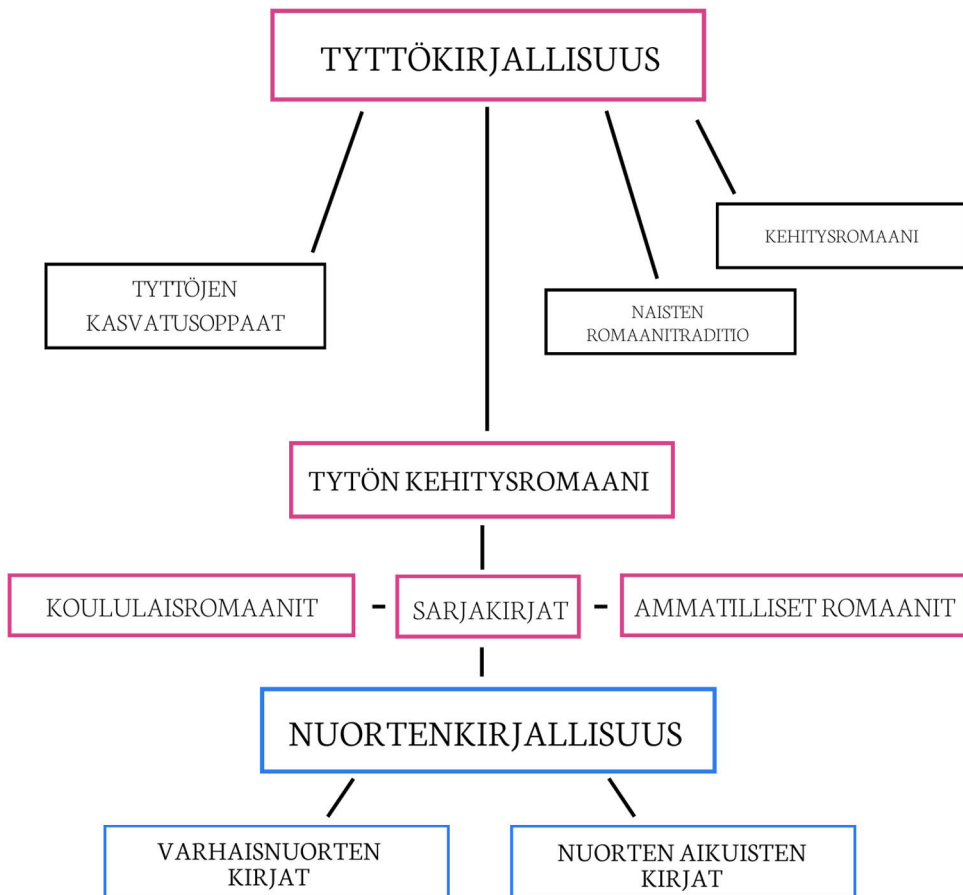
paikoissa. Kaunokirjalliset tyttökuvaukset sekä tuottavat että ilmentävät tyttöyttä tavalla, joka on myös tyttötutkimukselle tärkeää (Österlund 2011, 222).

Voipion (2015a, 39) mukaan vanhemmista 1800-luvulla ja ennen 1900-luvun puoliväliä ilmestyneestä tyttökirjallisuudesta puhutaan Suomessa yleensä tyttökirjallisuutena ja sen jälkeen ilmestyneestä useimmiten nuortenkirjallisuutena (ks. Kuvio 1). Tämä liittyy modernin nuortenromaanin murrokseen, joka tapahtui Suomessa 1950-luvun aikana, jolloin tyttö- ja poikakirjat sulautuivat nuortenkirjallisuuteen (Heikkilä-Halttunen & Rättyä 2003, 5), jota taas pidetään sukupuolineutraalimpana lajityyppinä (Österlund 2011, 222). Toiminnallisuuden sijasta kertomuksissa kiinnitettiin huomio yksilön minuuteen, identiteettiin ja kehitykseen (Lappalainen 1976, 182; Rättyä 2003, 172). Tyttökirjalle ominaiset lajipiirteet kuten tyttöpäähenkilöt, teemat, kustantamojen markkinoiminen ja suuntaaminen suoraan tytöille kansikuvia myöten eivät ole muuttuneet vain sisällöt ovat vaihtuneet modernimmiksi (ks. esim. Voipio 2015a). Ruotsissa vastaavasti modernin nuortenromaanin murros tapahtui 1960-luvun puolivälissä, jolloin tyttökirjan ja poikakirjan termeistä luovuttiin kokonaan, ja moderni nuortenromaanin suunnattiin yhteisesti nuorille sukupuolesta riippumatta. Samalla tyttökirjat hylättiin alempiarvoisena ja halveksittuna kirjallisuudenlajina ruotsalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudentutkimuksessa, kunnes 1990-luvulla virisi innostus ja arvonnousu ruotsalaiseen tyttökirjallisuudentutkimukseen (Theander 2006, 10–11).

Suomessa vastaavaa ei tapahtunut modernin nuortenromaanin murroskaudella 1950–1960-lukujen vaihteessa, vaan tyttökirjan käsite on säilynyt vakiintuneena kirjallisuudentutkimuksessa tähän päivään saakka (ks. Österlund 2011, 222). Tutkimus Suomessa on jatkanut tyttö- ja nuortenkirjojen tai -romaanien termien käyttöä päällekkäin ja samoista teoksista (Voipio, 2015a), mikä toisaalta lisää terminologista sekavuutta. Suomalainen tyttökirjallisuus on edelleen voimissaan, kun uudemmissä tutkimuksissa puhutaan nykytyttökirjallisuudesta (ks. esim. Rättyä 2005; Österlund 2011; Voipio 2015a; Lauttamus & Karkulehto 2017). Suomalaista tyttökirjallisuutta ja nuorten sarjakirjallisuutta tutkinut kirjallisuuskasvatuksen dosentti Kaisu Rättyä (2007, 172) näkee, että nykytyttökirjallisuus on vastannut yhteiskunnalliseen tytön roolin muutokseen ja sen tuomaan haasteeseen sekä muokannut suomalaista tyttökirjaa uuteen suuntaan. Samoilla linjoilla on Voipio (2013), joka puhuu tutkimuksessaan suomalaisesta 2000-luvun ”uuden aallon tyttökirjallisuudesta”, mikä näkyy kuvauksina aiempaa moninaisemmista tytöistä ja heidän mahdollisuuksistaan yhteiskunnassa. Riikka Lauttamuksen ja Sanna Karkulehdon (2017, 24) mukaan nykytyttökirjallisuudessa on kuitenkin edelleen säilynyt tyttökirjallisuudelle kuuluva lajiominaisuus vahvan tytön ihanteesta ja konventiosta.

Tässä tutkimuksessani käytän suomenkielisiä käsitteitä tyttökirja ja tyttökirjallisuus synonyymeinä. Westiniä (1994) ja Voipiota (2015a) mukailien tyttökirjallisuus on sukupuolen mukaan määritelty kirjallisuudenlaji, joka koostuu joukosta tytöille suunnattuja ja markkinoituja tytöistä kertovia romaaneja, jotka ovat useimmiten

naisten kirjoittamia. Englanninkielisessä kieliympäristössä on käytetty rinnakkain ja vaihtelevasti terminologiaa *girls' stories*, *books for girls*, *girls' series* ja *girls' fiction*, joista viimeksi mainittu on ollut yleisemmin käytössä kuin *girls' literature*. Vaikka *girls' literature* -termin käyttö ei ole vielä vakiintunut, niin uudemmissa tutkimuksissa käsitettä jo käytetään ja myös väitöstutkimuksessani.³ Kuviossa 1. olen hahmottanut tyttökirjallisuuden genren moninaisuuden lähtökohtia ja osa-alueita sekä lajin jatkumon ulottumisen nykypäivän varhaisnuorten ja nuorten aikuisten kirjoihin. Tutkin tyttökirjallisuuden osa-alueista nimenomaan tytöille suunnattuja kouluromaaniteita, ammattiin keskittyviä romaaneja sekä tyttöjen sarjakirjallisuutta.

Kuvio 1. Tyttökirjallisuuden moninaisuuteen liittyvät osa-alueet ja suhteet.

³ Osatutkimus III

2.3 Tytön kehitysromaanista tyttösarjoiksi

Tyttökirjoissa viehätti nuorena se, että ne kertoivat usein sellaisesta aikakaudesta, jota en ollut itse elänyt; niiden lukeminen oli osittain eskapismia. Oli myös kiehtovaa lukea itseään vähän vanhemmista päähenkilöistä ja mielti omia haaveita: mitä haluaisin opiskella, miten toteuttaa itseäni, millaista olisi rakastua ja perustaa perhe [...] (Maria 30 v.)

Tyttökirjallisuutta on luonnehdittu kehitysromaanin tematiikalla, koska kirjojen keskiössä ovat olleet kasvavat tyttöpäähenkilöt. Esimerkiksi Westin (1994, 13) toteaa tyttökirjan naisten kehitysromaaniksi, joka keskittyy useimmiten tytöstä naiseksi kehittymisen problematiikkaan ja nuoren naisen elämänvalintoihin. Sardella-Ayresin ja Reesen (2020) mukaan taas tyttökirjallisuuden alagenre on kehitysromaanin (*bildungsroman*) ja nimenomaan tytön kehitysromaanin (*girl's bildungsroman*) (ks. Kuvio 1). Tytön kehitysromaanin he luonnehtivat kasvukertomukseksi (*coming-of-age story*), joka kuvaa tytön kasvua naiseuteen ja käsittää hänen fyysisen, psyykkisen ja moraalisen kypsymisensä. Tytön kehitysromaanin on usein pohjana sarjalle, joka korostaa pitkää jäsenneyttä kasvun matkaa naiseuteen, vaikka täyttää aikuisuutta ei aina saavutettaisikaan kasvukertomuksessa. Tytön sopeutuminen yhteiskuntaan sisältää lopulta kotiroolin omaksumisen ja valmistautumisen avioliittoon. Sardella-Ayres ja Reese näkevät varhaisen tyttökirjallisuuden ja tyttöjen kehitysromaanien linkittyvän siten, sosiaaliseen, historialliseen ja kontekstuaaliseen dialogiin siitä, mitä tarkoittaa olla tyttö tiettyssä paikassa ja tietynä aikana (Sardella-Ayres & Reese 2020, 33–49.)

Yhdysvaltalaisen Louisa May Alcottin teosta *Little Women* (1868, *Pikku naisia*, suom. 1916) pidetään tyttökirjallisuuden genren uraauurtavana klassikkona, jonka Alcott kirjoitti nimenomaan tytöille kustantajansa pyynnöstä. Tyttölukijat nähtiin uutena potentiaalisena kohderyhmänä, jolle lajia markkinoitiin (ks. Foster & Simons 1995; Sicherman 2011.) Realistinen perhekertomus Marchin sisaruksista ja heidän kasvunsa tytöistä naisiksi vetosi tyttöyleisön lisäksi alkujaan kaikenikäisiin sukupuolesta riippumatta (Sicherman 2011, 275). Jatko-osassa *Good Wives* (1869, *Viimevuotiset ystävämmme*, suom. 1921) ”Pikku naiset” avioituvat vuorotellen ja perustavat perheen yhteiskunnan kulttuuristen odotusten mukaisesti, mihin kirjailijan oli vastahakoisesti taivuttava (ks. Kokkonen 2015, 22). Alcott kirjoitti myöhemmin vielä kaksi jatkokirjaa Marchin sisaruksista, ja sarjamaisuus on ollut mukana tyttökirjallisuudessa alusta lähtien. Teosten kapinallinen ja kirjoittava poikatyttöhahmo Jo March on jäänyt elämään historiallisena hahmona niin tyttökirjallisuudessa kuin tyttökulttuurissa, mikä näkyy myös monina elokuvasovituksina nykypäivään saakka.

Suomalainen tyttökirjallisuus on ottanut pitkälti mallia teemoiltaan ja tyttöhahmoiltaan tunnetuista angloamerikkalaisista tyttökirjoista, ja intertekstuaalisuus on keskeinen piirre suomalaisissa tyttökirjoissa (Lappalainen 2015; 78; Voipio, 2015a,

34). Alcott⁴ oli Suomessa ensimmäinen tyttökirjailija, jonka teoksia käännettiin suomeksi. Myös kirjojen ruotsinnoksia luettiin Suomessa jo varsin varhaisessa vaiheessa. (Lappalainen 2020, 125–126.) Esikuvina suomalaisille tyttökirjailijoille ovat olleet Alcottin lisäksi kanadalaisen Lucy Maud Montgomeryn *Anna-* ja *Runotyttö-sarjat*⁵ sekä monet muut ulkomaiset tyttökirjaklassikot, joita Suomessa suomennettiin runsaasti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä⁶. Kansainvälisen tyttökirjallisuuden rantautuessa Suomeen, kehittyi sen rinnalla myös kotimainen tytöille suunnattu kirjallisuus. Päivi Lappalainen (2000; 2020) pitää suomalaista varhaista 1800-luvun tyttökirjallisuutta ”naisemansipaation tyttärenä”, sillä kaksi ensimmäistä pioneeria Maria Furuhejm ja Toini Topelius olivat aktiivisia naisliikkeessä ja käsittelivät tyttöjen kasvatusta ja naisen asemaa teoksissaan. Furuhejmin *Skilda vägar* ilmestyi 1879 ja suomennettiin nimellä *Eri uria* 1904. Teos kuvaa kahdentoista rippikoulun käyneen tytön tulevaisuuden unelmia ja suunnitelmia sekä seuraa sen jälkeen kunkin tytön kehitystä ja elämänuraa kahdenkymmenen vuoden ajan. Toini Topeliuksen teos *I utvecklingstid* ilmestyi puolestaan kymmenen vuotta myöhemmin (1889) ja käännettiin suomeksi nimellä *Kehitys-aikana* (1890). Zacharias Topeliuksen tytär kirjoitti nimimerkillä Tea ja suuntasi tytöistä kertovan kertomuksen suoraan tytöille. Ensimmäisenä suomalaisena tyttökirjana useimmin pidetty *Kehitys-aikana* viittaa jo nimensäkin puolesta tytön kehitysromaanin, jossa kuvataan kahden keskenään erilaisen tytön elämää ja ystävyyttä sekä ammatillisia unelmia tyttökoulumiljöössä (ks. myös Lappalainen 2013).

Varhaiset historialliset ja yksittäiset suomalaiset tyttökirjat ovat kuitenkin jääneet vieraammiksi tyttölukijoille, sillä niistä ei ole otettu enää uusintapainoksia ilmestymisensä jälkeen. Suomalaisen tyttökirjallisuuden ja suomenkielisen nuortenkirjallisuuden varsinaisena uranuurtajana ja vakiinnuttajana pidetään Anni Swania, jonka nuortenkirjatuotanto alkoi 1910-luvulla. Swan kirjoitti tyttö- ja poikakirjoja,

⁴ Alcottin romaani *An Old Fashioned Girl* (1870) suomennettiin taas huomattavasti aikaisemmin kuin *Pikku naisia*. Teos käännettiin ensin nimellä *Nuorta väkeä* (1889) ja seuraavana vuonna uudelleensuomennetun teoksen nimeksi tuli *Tytöistä parahin* (1890). Nykyään romaani tunnetaan nimellä *Tytöistä parhain*.

⁵ *Anna*-sarjan aloittava *Anne of Green Gables* (1908) suomennettiin nimellä *Annan nuoruusvuodet* vasta 1920, mutta ruotsinnos *Anne på Grönkulla* ilmestyi jo 1909. Viisi ensimmäistä *Anna*-kirjaa suomennettiin 1920-luvulla ja ainakin kolme niistä (*Annan nuoruusvuodet*, *Anna ystävämmme*, 1921 ja *Anna omassa kodissaan*, 1922) suoraan ruotsinnoksista eikä alkuperäisistä teoksista (ks. Leden 2021, 92–93). Montgomeryn *Runotyttö*-trilogian ensimmäinen osa *Emily of New Moon* (1923) puolestaan käännettiin Suomessa aikaisemmin kuin Ruotsissa. *Pieni runotyttö* ilmestyi I.K. Inhan suomentamana 1928.

⁶ Esimerkiksi yhdysvaltalaisen Susan Coolidgen (oik. Sarah Chauncey Woolsey) *Katy*-sarjan ensimmäisestä osasta *What Katy Did* (1872) tehtiin useampia suomennoksia: *Katrin toimet* ilmestyi 1900, kun taas tutumpi nimeke *Katyn toimet* ilmestyi 1933.

joita käytännössä tytöt lukivat (Lappalainen 1976, 134). Swanin *Iris rukka* (1916), *Kaarinan kesäloma* (1918), *Pikkupappilassa* (1922), *Ulla ja Mark* (1924), *Sara ja Sarri* (1927) sekä *Sara ja Sarri matkustavat* (1930) ovat nousseet suomalaisen tyttökirjallisuuden klassikkoteoksiksi, joista on otettu useita kymmeniä uusintapainoksia. Angloamerikkalaiset tyttökirjat ovat olleet Swaninkin esikuvia, sillä kansainväliset perusteemat, kuten orpous, tyttöjen välinen ystävyys iloineen ja suruineen, koti- ja perhekeskeisyys sekä luokkaerot köyhien ja rikkaiden välillä (vrt. Ørvig 1988, 237–238) esiintyvät teoksissa, joiden päähenkilöinä on usein rasavillejä tai haaveilevia tyttöjä. Teoksissa on myös kehitysromaanin piirteitä, joissa seurataan päähenkilön kasvua ja kypsymistä lapsesta varttuneemmaksi nuoreksi (ks. Huhtala & Jantunen 2004, 70). Kasvatuksellinen tendenssi nuorten ohjaamisena oikeanlaisiin käyttäytymismalleihin on selvästi näkyvissä kirjoissa.

Swan loi tyttökirjatuotannollaan perustan suomalaiselle tyttökirjallisuudelle aina 1950-luvulle saakka (Lappalainen 1976, 134). Kirjailija ei kuitenkaan kirjoittanut varsinaisesti tyttösarjoja, vaikka hänen tyttökirjojensa joukossa on mukana jatkokirjoja (ks. myös Rättyä 1994, 87). Samoihin aikoihin 1910-luvulla suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitykseen vaikutti Swanin rinnalla Kersti Bergroth, joka kehitti tyttöjen koululaisromaanien tradition ja ensimmäisen suomalaisen tyttösarjan, mistä seuraavassa luvussa tarkemmin. Suomalaiseen tyttökirjallisuuteen alkoi ilmestyä 1910–1920-luvulla samoista päähenkilöistä kertovia sarjakirjoja, jotka olivat vielä lyhyehköjä muutaman kirjan sarjoja (Rättyä 1994, 67). Tyttöjen sarjakirjallisuus alkoi varsinaisesti kuitenkin kasvamaan 1950-luvun aikana, jolloin Suomessa ilmestyi useita samoista päähenkilöistä kertovia moniosaisia käännössarjoja kustantamosarjojen lisäksi (vrt. Rättyä 1994). Sarjamuotoisiin kirjoihin liittyi usein piirre, että päähenkilöiden henkistä kehitystä ei juurikaan kuvailtu (Rättyä 1997, 10; Heikkilä-Halttunen 2000, 355).

Toisin kuin varhaisessa tyttökirjallisuudessa, jossa tyttösanaritaret olivat ikääntyneet, kuten ihmiset oikeassakin elämässä, tyttöhahmot eivät vanhentuneet tai kasvoivat hyvin vähän sarjan aikana (ks. Inness 1997, 2; Hamilton-Honey 2013, 10). Yhdysvaltalaisessa *Neiti Etsivä*-sarjassa, joka alkoi ilmestyä Suomessa 1950-luvulla, tyttöetsivä Nancy (suom. Paula) Drew ratkaisee mysteereitä ajattomassa maailmassa eikä ikäänny sarjan osissa, joita tehtiin aina 2000-luvulle asti.⁷ Amerikkalaisissa käännössarjoissa suosittiin opettavaisuuden sijaan enemmän toimintaa ja jännitystä, ja päähenkilöiden seikkailut seurasivat samaa juonikaavaa kirja toisensa jälkeen (ks. Hamilton-Honey 2013, 9). Heikkilä-Halttusen mukaan amerikkalaisen

⁷ *Neiti Etsivä*-sarjaa (*Nancy Drew Mystery Stories*, 1930–2003) kirjoitti useampi haamu-
kirjoittaja, jotka käyttivät pseudonyymiä Carolyn Keene. Yhdysvaltalainen kirjatehdas
Sratemayerin syndikaatti tuotti useita suosittuja sarjakirjoja tytöille ja pojille. (Kokko-
nen 2015, 215.)

nuorisokulttuurin vaikutukset näkyistä selvästi suomalaisessa nuortenkirjallisuuden markkinoinnissa, kun lapset ja nuoret nähtiin kirjallisuuden kuluttajina. Suomessa perustettiin 1950-luvulla useita kustantajien kirjasarjoja, joilla luotiin uusia ikäkausija sukupuolijaotteluita. (Heikkilä-Halttunen 2003, 445.) Tytöille suunnattiin tyttöjen kirjasarjoja, kuten WSOY:n *Vihreä kirjasto* (1952–1967) ja Otavan *Isojen Tyttöjen kirjasto* (1955–1974), joissa ilmestyi sekä kotimaisia että ulkomaisia tyttökirjoja.

Suomalaisen tyttökirjallisuuden konventioita jatkoi puolestaan Rauha S. Virtanen, jonka luoma *Selja*-sarja (*Seljan tytöt*, 1955 *Tapaamme Seljalla* 1957, *Virva Seljan yksityisasi*, 1960 ja *Tuntematon Selja*, 1964) neljän persoonallisen sisaruksen kasvusta ja kehityksestä, vertautui L. M. Alcottin ja L.M. Montgomeryn kansainvälisiin tyttökirjaklassikoihin. Sarjasta tuli lopulta kuusiosainen, kun kirjailija kirjoitti kaksi viimeistä osaa 2000-luvun puolella. Myös angloamerikkalaisista esikuvista ammentanut Anni Polva aloitti Virtasen kanssa samaan aikaan tyttösarjan poikatyttö Tiinasta (1956–1986), jonka vaiheita seurattiin 29 kirjan verran 30 vuoden ajan. Kansainväliset käännössarjat viitoittivat tietä siis kotimaiselle tyttöjen sarjakirjallisuudelle, kuten Anni Polvan *Tiina*-sarjalle, joka hallitsi pitkään ainoana moniosaisena tyttösarjana Suomessa (ks. Rättyä 1997). Polva loi menestyksekkään tytöille suunnatun kotimaisen sarjakirjakonseptin, sillä jokainen *Tiina*-kirja muodosti oman itsenäisen kokonaisuutensa eikä sarjan osia tyttösankarittareista tarvinnut lukea ilmestymisjärjestyksessä (ks. Heikkilä-Halttunen 2000, 351). Heikkilä-Halttunen (200, 354) mukaan Polva pyrki kuvaamaan iätöntä ja ajatonta lapsen ihannetta, joka ei vanhene vuosien saatossa, vaan kykenee tavoittamaan yhä uusia lukijasukupolvia. Sarjaan kohdistui myös vuosien aikana ankaraa kritiikkiä tyttöhahmon kehittymättömyydestä ja samanlaisesta kaavamaisuudesta, kuten amerikkalaiseen tyttöjen sarjakirjallisuuteen oli kohdistunut ylenkatsontaa Yhdysvalloissa (Innes 1997, 2 Rättyä 1997; ks. myös Heikkilä-Halttunen 2000). Sarjamaisuus ja siihen liittyvä toistuvuus yleensäkin miellettiin viihteelliseksi, mikä oli omiaan laskemaan niin kotimaisen kuin ulkomaisen tyttökirjallisuuden kirjallista asemaa.

Suomalaisen tyttökirjallisuuden perinteitä tähän päivään saakka on jatkanut sekä kotimaisista että ulkomaisista tyttökirjallisista esikuvista omaksunut Tuija Lehtinen monilla tyttösarjoillaan ja yksittäisillä nuortenkirjoillaan. Lehtisen ensimmäinen *Mirkka*-sarja debytoi 1980-luvulla (*Mirkka ja riparikesä*, 1987). Lehtisen tyttösarjoissa kodin ja perheen kuvaus on ollut edelleen keskiössä, mutta ne ovat sisältäneet moninaista tyttöjen identiteettipohdintaa ja tulevaisuuden suunnitelmia (Rättyä, 2007, 172). Suomalaisiin tyttösarjoihin vielä 1990-luvun lopulle saakka on liittynyt monasti heteronormatiivisuus ja perinteinen romanttinen sulkeuma tytön kehitysromaanin tapaan tyttökirjan loppuna. Tytön kehitysromaanin jatkoromaaneineen ja pitkät tyttösarjat samoista päähenkilöistä näyttävät kietoutuvan ja sekoittuvan monin tavoin yhteen. Tyttöjen sarjakirjallisuutta tutkineet Sherrie Inness (1997) ja Emily Hamilton-Honey (2013) pitävätkin erontekoa jatkokirjojen ja sarjakirjojen

välillä toisaalta tarpeettomana, koska ne ovat samaa tyttökirjallisuuden genreä, joka on tyttölukijoille suunnattu. Samasta tyttöhahmosta kertovat sarjakirjat tuovat erityisesti nuorille lukijoille mielihyvää lukemisesta, koska he pääsevät seuraamaan tutun ja turvallisen päähenkilön tapahtumia kirjasta toiseen (ks. myös Lappalainen 2001, 312).

2.4 Koululaisromaanit tyttökirjallisuudessa

Tyttökirjat olivat terapeuttisia ja veivät pois arkipäivän harmaudesta, pienen kylän sisäänpäin kääntyneisyydestä – ja Helsinki oli unelmaa ja ihmiset perheineen siellä, aivan erilaisia kuin ahdasmielisellä kylällä. [...] Kirjat lohduttivat ja antoivat toivoa tulevaisuuteen sekä mielikuvitusta. [...] Meidän kylältä kaikki tytöt kävivät Tyttölyseota, sopi oikein hyvin ”kuvioihin”, pojat olivat vanhemmille kauhistus. Ihana oli lukea ja tutustua yhteiskoululaisiin, poikiin ja tyttöihin. (Eija 70 v.)

Toisin kuin nykyään, koulutus ei ollut itsestäänselvyys tytöille Suomessa. Se oli pitkään sukupuolisidonnaista, jolloin tyttöjen ja poikien koulutus ja kasvatusta poikkesivat toisistaan. Koulupetusta järjestettiin aluksi erilliskasvatuksena ja yhteiskasvatusta yleistyi vasta 1800-luvun lopulla kansa- ja oppikouluissa (Hellström, 2010, 226). Tyttöjen kouluttautumisen tärkeys ja ammatinvalintakysymykset korostuivat jo ensimmäisissä 1800-luvun suomalaisissa tyttökirjoissa (ks. myös Voipio 2017). Furuhejelmän romaanissa *Eri uria* kriittisyys tyttöjen koulutuksen puutteellisuuksia kohtaan ilmenee suoraan, kun ylioppilaaksi kouluttautuminen tai lääkäriopinnot yliopistossa eivät ole vielä mahdollisia tytöille teoksen historiallisessa ajankuvassa. Topeliuksen *Kehitys-aikana* voidaan luonnehtia taas varhaiseksi tyttöjen koululaisromaanin esimuodoksi, jossa yhteiskoulut mainitaan useampaan kertaan positiivisessa sävyssä. Yhteiskunnallinen keskustelu tyttöjen koulunkäynnin laajenemisen mahdollisuuksista heijastui vahvasti suomalaiseen tyttökirjallisuuteen ja jotta tätä tyttökirjallisuuden kehityksen historiaa voidaan ymmärtää, on tarkasteltava myös suomalaista tyttöjen koulutushistoriaa.

Tyttökouluissa nimittäin tyttöjen koulutus ei ollut mahdollistanut ylioppilastutkinnon suorittamista eikä etenemistä julkisiin virkoihin kuten poikien oppikouluissa. Säätäläistyöille tarkoitettujen koulujen pääasiallinen tehtävä oli kasvattaa tytöistä hyviä perheenemäntiä ja äitejä, eikä koulutus tarjonnut valmiuksia ylioppilastutkintoon tai ammattiin. Tyttökoulujen opetus sai osakseen ankaraa kritiikkiä. Erityisesti kirjailija ja naisemansipaation puolestapuhuja Minna Canth arvosteli niiden tarjoamaa naisivistystä ja käynnisti taistelun naisten ylioppilastutkinnon puolesta. Vaikka Canthin aloite tyttölyseosta ei saanutkaan valtiiovallan kannatusta, niin yhteiskasvatusmalli ja yhteiskoulut nähtiin mahdollisuutena avata ylioppilastutkinto myös tytöille.

Yhteiskasvatusaatteen kannattajien lähtökohtana oli, että tyttöjen ja poikien tuli saada samanlainen tasavertainen koulutus. Naisten koulutusmahdollisuudet Suomessa alkoivat laajeta 1800-luvun lopulta lähtien. 1880-luvulla käynnistynyt naisasialiike korosti naisen oikeutta sivistykseen ja koulutukseen itsensä vuoksi, eikä vain välillisesti puolisona ja äitinä. (Jauhiainen 2009, 111–112; Puro & Lundell-Reinilä 2020, 28–29.) Naisten oikeudella koulutukseen sekä ansiotyöhön pyrittiin saavuttamaan naisten itsenäistyminen ja taloudellinen riippumattomuus (Jallinoja 1983, 60).

Yhteiskouluissa tytöille avautui aluksi mahdollisuus ylioppilastutkintoon johtavaan koulutukseen, mutta ei vielä ylioppilastutkintoon ja oikeuteen opiskella yliopistossa, jota varten oli haettava erivapautta sukupuolesta. Erivapauden pyytäminen tuli kuitenkin muodollisuudeksi jo 1890-luvun kuluessa, ja vuonna 1901 naiset saivat samanlaiset opiskeluoikeudet kuin miehet. (Kaarninen 2011, 409–412.) Autonomian viimeisinä vuosikymmeninä yhteiskoulujen perustaminen ja oppikoulujen määrä kasvoivat voimakkaasti Suomessa. 1900-luvun alussa myös tyttöoppikoulujen opetus samanaistui poika- ja yhteiskoulujen opetuksen kanssa (Puro & Lundell-Reinilä 2020, 38), tosin tyttökoulujen kesto oli vuoden pidempi. 1910-luvun puolivälistä lähtien enemmistö oppikouluissa opiskelevista tytöistä kävi yhteiskoulua. (Jauhiainen 2009, 114.) Oppikoulunkäynti alkoi varsinaisesti yleistyä Suomessa oppivelvollisuuslain (1921) säätämisen jälkeen vaikkakin koko ikäluokasta vain noin 10–15 prosenttia kävi oppikoulua. Tyttöjen osuus oppikoululaisista ja ylioppilaista kasvoi tasaisesti, ja 1960-luvulle tultaessa tyttöjä kaikista ylioppilaista oli jo yli 60 prosenttia. (Koski 2003, 284.)

Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehittymiseen ja vakiinnuttamiseen vaikuttaneet Anni Swan (1875–1958) ja Kersti Bergroth (1886–1975) kasvoivat kumpikin fenno-maanikodissa ja kävivät oppikoulua suomenkielisessä tyttökoulussa. Molemmat suorittivat ylioppilastutkinnon, tosin Swan oli ensin poikalypseossa yksityisoppilaana seuraamassa lukion opetusta ennen kuin pääsi ylioppilaaksi Helsingin Suomalaisesta Yhteiskoulusta⁸. Swan jätti yliopisto-opinnot kesken ja valmistui Jyväskylän opettajaseminaarista kansakoulunopettajaksi. Bergroth puolestaan suoritti Helsingin yliopistossa filosofian kandidaatin tutkinnon ennen kirjailijan uraansa. (Kokkonen 2013.) Vaikka molemmat kirjailijat ottivat tyttökirjoissaan kantaa ajankohtaiseen ja polttavaan aiheeseen tyttöjen koulunkäynnistä (vrt. Voipio 2015b), niin varsinaisesti Bergroth vaikutti tyttöjen koululaisromaanien genren syntymiseen, ja yhteiskoulumiljöö vakiintui suomalaiseen tyttökirjallisuuteen häntä seuranneiden muiden koululaisromaanien kirjoittajien teosten myötä.

Suomalaiseen tyttökirjallisuuteen syntyi juuri 1910-luvulla tyttöjen koulunkäynnin keskeisyyttä painottava koululaisromaanien lajityyppi. Lajin kukoistuskausi oli

⁸ Suomen vanhin suomenkielinen yhteiskoulu perustettiin 1886. Yhteiskasvatuksen vankka kannattaja Lucina Hagman vaikutti merkittävästi Suomalaisen Yhteiskoulun perustamiseen ja hänet valittiin koulun ensimmäiseksi johtajaksi (Ollila 1998, 48).

1920–1930-luvuilla mutta hiipui 1960-luvulle tultaessa. Keskeisimpinä piirteinä tyttöjen koululaisromaaneissa olivat oppikoulumiljöö ja erityisesti yhteiskoulut. Myös tyttökouluihin sijoittuvia koululaiskertomuksia ilmestyi, mutta vähemmissä määrin. Bergroth kirjoitti Mary Marckin salanimellä sekä suomeksi että ruotsiksi kymmenkunta tyttöjen koululaisromaanien. Koululaisromaneihin Bergroth sai tuntumaa suomentamalla Susan Coolidgen *Katy*-sarjan toisen osan *What Katy Did at School* (1873) nimellä *Katy koulussa*, 1914. Coolidgen tyttökirjaclassikkoa pidetään yhtenä tyttöjen koululaisromaanien esikuvana, ja se kertoo Katy Carrin ja hänen sisarensa koulunkäynnistä tyttöjen sisäoppilaitoksessa. Maailmalla syntyivät samanaikaisesti mutta erikseen tyttöjen ja poikien koululaiskertomukset, mihin vaikuttivat todellisen koulutuksen kehittyminen ja oppivelvollisuuden laajeneminen. Koululaisromaanin genreä hallitsi voimakkaasti brittiläinen 1800-luvun lopulla syntynyt koululaiskertomustyyppe, jonka erityispiirre olivat sisäoppilaitoskertomukset (boarding school stories). Tyttöjen koululaisromaanit erosivat poikien kertomuksista siinä, että niiden toiminta keskittyi tyttökouluihin sekä enemmän koulun ja kodin väliseen läheiseen yhteyteen. (Ray 1996, 348–349.)

Pohjoismaissa tyttöjen sisäoppilaitokseen sijoittuvat koululaiskertomukset ovat olleet vähäisiä (Löfgren 1993, 40) eikä brittiläisiä sisäoppilaitoskertomuksia juuriakaan ilmestynyt Suomessa. Suomalaiset koululaisromaanit poikkesivatkin anglo-amerikkalaisesta koululaiskertomuksen mallista, koska romaaneissa koululaiset käyivät useimmiten päiväkoulu. Bergroth julkaisi ensimmäisen koululaisromaaninsa *Nanna: berättelse för unga flickor* (1915), joka sijoittuu helsinkiläiseen tyttöjen oppikouluun. *Nanna* ilmestyi suomeksi kirjailijan itsensä suomentamana 1922. Bergrothin muiden koululaiskertomusten miljöönä on pääasiassa Helsinkiin sijoittuva yhteiskoulu ja tyttöjen ja poikien yhdessä muodostama kollektiivinen luokka. Tunnetuin on yhteiskoululaisia kuvaava *Eeva*-sarja, joista ensimmäinen osa *Eevan luokka* (*Evas klass*) ilmestyi sekä suomeksi että ruotsiksi 1917. Vuotta aikaisemmin (1916) oli ilmestynyt Anni Swanin *Iris rukka* alaotsikkonaan koululaistarina, jossa maalta kaupunkiin muuttanut Iris käy myös yhteiskoulua.

Bergroth jatkoi koululaisromaanissaan oppikoulutyttöjen ja koululaiselämän kuvaamista ja kirjoitti Eevan luokkaan jatko-osat: *Vähän enemmän Eevasta* (1918), *Yhteiskoululaisia* (1921) ja *Hyvästi Eeva* (1923). Sen lisäksi ilmestyivät 1920–1930-luvuilla *Luokan ikävin tyttö* (1925), *Minnan syyslukukausi* (1926), *Toverien kesken* (1933) ja *Luokan merkkihenkilöitä* (1938). Kirjailijan tyyliä on pidetty kepeämpänä ja humoristisena, jopa didaktisuuden vapauttajana suomalaisen tyttökirjallisuuden kehityksessä (esim. Lappalainen 1976, 136; Voipio 2015a). Bergroth oli myös *Eeva*-sarjallaan ensimmäisiä tyttöjen uranuurtajia Suomessa. *Eeva*-sarjan aikana päähenkilö Eeva ja hänen luokkatoverinsa valmistuvat ylioppilaisiksi.

Bergrothia seurasi monia muita tyttöjen koululaisromaanien kirjoittajia, kuten yhteiskoululaisia kuvaavat Salme Setälän *Kasin musta kirja* (1924), Eva Hirnin *Kun*

elämä on ihanaa (1926), Eila Kaukovallan *Kevättä kohti* (1931), Raili Autialan *Viimeinen lukukausi* (1938) ja Soile Kaukovallan-Perttusen *Melkein ylioppilaita* (1952). Ylioppilastutkinto on monissa aikakauden koululaisromaaneissa tyttöjen opintojen tavoite. Koululaiskuvauksissa kerrotaan abiturienttien kiihkeästä valmistautumisesta ylioppilaskirjoitukseen, ahkerasta lukemisesta tentteihin ja penkinpajaisajeluista viimeisenä koulupäivänä. Romaanit loppuvat usein onnellisesti, kun uudet ylioppilaat juhlivat suvivirren soidessa valkoisissa puvuissa ja lakeissa ruusuineen ja koko elämä siintää nuorten edessä.

Tyttöjen liikarasituksesta koululaisromaaneissa ei mainita mitään, vaikka suomalaisessa koulumaailmassa käytiin vielä pitkään kiivasta keskustelua tyttöjen kouluttautumisesta yhteiskouluissa, minkä epäiltiin vaikuttavan tyttöjen terveyteen heikentävästi (ks. Jauhiainen 2009, 118–120). Suomalaisen Yhteiskoulun johtaja Lucina Hagman selvitti jo teoksessaan *Kokemukseni yhteiskasvatuksesta* (1897) tyttöjen terveydentilannetta erilaisilla taulukoilla, joilla vertailtiin sukupuolten välisiä eroja. Hagman toteaa, ettei yhteiskasvatus ole tyttöjen terveydelle liian rasittava. Päinvastoin kymmenen vuoden kokemukset osoittivat, että sukupuolten välillä ei ollut eroja terveydentilanteessa (ks. Hagman 1897, 82.) Vielä niinkin myöhään kuin aikaisemmin mainittu kasvatustieteilijä Aukusti Salo (1947) kritisoi yhteiskasvatusta yhteiskouluissa, jota piti haitallisempaan tyttöjen kuin poikien kehitykselle vedoten tyttöjen niin ruumiillisesti kuin henkisesti heikompaan sukupuoleen. Salo kannatti erilliskasvatusta ja erilliskouluja muun muassa naisellisuuden vaalimisen vuoksi. ”Tytön primäärinen sivistystarve tarkoittaa hänen valmistumistaan äidiksi ja emännäksi sekä sekundäärisesti tälle sukupuolelle soveltuviin ammatteihin.” (Salo, 1947, 482). Salo oli huolissaan myös tyttöjen siveellisyydestä ja siitä, että eroottisuus leimasi liikaa yhteiskoulujen ilmapiiriä. Salon poleemiset näkemykset eivät kuitenkaan johtaneet enää laajempaan julkiseen keskusteluun yhteiskoulusta koulumuotona (Jauhiainen 2009, 124–125.)

Koululaisromaaneissa sen sijaan oppikoululaiset kuvataan reippaina ja fyysisesti aktiivisina tyttöinä, jotka tekevät luokkansa kanssa yhdessä kävelyretkiä luontoon, hiihtävät ja luistelevat. Päähenkilöt ovat yleensä huolettomia ylä- ja keskiluokkaisia, ja luokkatoverin vähävaraisuuteen viitataan romaaneissa harvoin. Kaupunkilaisten yhteiskoululaisten moderniin vapaa-ajan viettoon kuuluvat kahviloissa ja elokuvissa käynnit, vierailut toistensa luona sekä konventit (koulun järjestämät illanvietot). Illanvietoissa koululaiset pitävät esitelmiä, soittavat, laulavat ja tanssivat yhdessä. Romaaneja luonnehditaan useimmiten viihteellisiksi koululaiselämän kuvauksiksi, mutta vakaviakin teemoja kirjoissa nousee esille, kuten luokan oppilaiden keskinäiset konfliktit ja kiusaaminen, jotka päätyvät kuitenkin onnelliseen loppuratkaisuun.⁹

⁹ Osatutkimus I

Luokan yhteenkuuluvuuden ja toverihengen painotuksen rinnalla, myös tyttöjen välinen ystävyys korostuu koululaisromaaneissa (ks. Lappalainen 2012, 220). Sama ilmiö näkyi myös englantilaisissa saman aikakauden sisäoppilaitoskuvauksissa, joissa tyttöjen väliset läheiset ja tärkeät ystävyysuhteet ovat keskeisiä teemoja naisvaltaisissa kouluissa (ks. Humphrey 2010, 220). Suomalaiset koululaiskertomukset poikkeavat brittiläisistä, koska niissä esiintyy usein ystävyuden kuvauksen lisäksi heteroromanttisia suhteita joko luokkatoveriin tai poikakoulun oppilaaseen. Helga Nuorpuun neliosainen *Ruusula*-sarja kertoo tyttökoulu käyivistä tytöistä, jotka ovat muuttaneet pois kotoa ja asuvat yhdessä samassa koulukortteerissa. *Anjan onni* (1926), *Tyttö veitikka* (1927), *Pirkon uusi ystävä* (1928) ja *Ruusulan viimeinen tyttö* (1929) ovat koululaiskertomuksia vaikkakin koulu on niissä sivuosassa. Kertomukset keskittyvät pikemminkin koulutyttöjen keskinäisiin ystävyysuhteisiin sekä ensirakkauteen tyttöjen ja poikien välillä.

Leena Kosken (2003, 291) mukaan ennen sotia ilmestynyt nuortenkirjallisuus vahvasti oppikoululaisten vapaa-ajan käytöstä vallitsevaa mielikuvaa, jossa oppikoululainen on helsinkiläinen yhteiskoululainen tai lyseolainen, joka koulupäivän jälkeen syö leivoksia Fazerin kahvilassa sekä viettää iltaa luokkatovereidensa kodeissa. Tyttöjen koulutushistoriaa tutkinut Mervi Kaarninen näkee, että tyttökirjojen koululaiskuvaukset loivat ja muokkasivat omalta osaltaan nuorisokulttuuria, koska oppikoululaisille muodostui koulunkäynnin seurauksena erillinen nuoruusvaihe, joka erosi lapsuudesta ja aikuisuudesta. Oppikoulua käyvät erottuivat työssä käyivistä nuorista. Koululaisromaanien kautta kuvattiin kaupunkilaisten oppikoululaisten elämää ja koulua käyvien tyttöjen arkea (Kaarninen, 1995, 186–191.) Koululaisromaanien sankarittarien ominaisuuksiin kuuluivat yleensä hyvät tavat, opettajien ja vanhempien kunnioitus, vastuuntunto ja oikeudenmukaisuus (Hakala 2003, 77).

Sally Mitchellin (1995, 80) mukaan tyttöjen koululaisromaanit levittivät tyttö-kulttuuria ennen koulunkäynnin yleistymistä ja liittyivät läheisesti tyttöjen pyrkimykseen ja unelmiin. Brittiläiset koululaisromaanit olivat hyvin suosittua lukemista 1900-luvun alussa tyttöjen joukossa, huolimatta siitä kävivätkö he koulua lainkaan tai minkälaista koulumuotoa (Mitchell 1995, 98). Brittiläisiä koululaisromaaneeja myös tutkineet Rosemary Auchmuty (1992) ja Judith Humphrey (2010) pitävät varhaisia tyttöjen koululaisromaaneeja kumouksellisina, koska ne levittivät koulutyttö-kulttuuria. Romaanit esittivät koulun normaalina paikkana olla tytöille, ja tytöt todistivat älykkyytensä ja kyvykkyytensä menestymällä perinteisissä poikien aineissa (Humphrey 2010, 5–6). Saman asian voi todeta suomalaisista tyttöjen varhaisista koululaisromaanista. Lajille ominaisesti teokset luovat myönteisiä kuvauksia tyttöjen koulunkäynnistä ja opiskelukyvykkyydestä (Voipio 2015b;13) ja vahvistavat kuvaa tyttöjen pärjäämisestä yhdessä poikien kanssa ja tasavertaisesta kouluttautumisesta ylioppilaiksi. Tytöille suunnattujen koululaisromaanien kirjoittaminen tyrehtyi kokonaan samoihin aikoihin, kun nuorten oppikoulunkäynti alkoi Suomessa

yleistyä suurten ikäluokkien vaikutuksesta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Koulumiljöön on kuitenkin edelleen pysynyt mukana tyttö- ja nuortenkirjallisuudessa, mutta enemmänkin taustalla.

2.5 Ammatilliset romaanit tyttökirjallisuudessa

Tyttökirjat käytännössä avasivat minulle koko lukemisen maailman ja sitä myöten ammatinkin, vaikka en enää suoranaisesti ole kirjallisuuden kanssa työkseni tekemisessä. Vasta nyt tätä kirjoittaessani oikeastaan tajusin, kuinka valtava merkitys niillä lukukokemuksilla on ollut. (Maaria 49 v.)

Suomalainen tyttökirjallisuus on tarjonnut kuvauksia niin naisille sopivista perinteisistä ammateista kuin sukupuolirajoja rikkovista ammattihaaveista. Jo varhaisissa kotimaisissa koululaisromaneissa tytöt pohtivat tulevaisuuttaan ja toiveammattijaan. Marckin *Eeva*-sarjan tytöille on mahdollista jatkaa opintoja yliopistossa maisteriksi tai tohtoriksi saakka. Sarjan aikana tytöt haaveilevat ja keskustelevat monenlaisista ammateista, kuten tuomarin, laulajan, sanomalehden toimittajan, poliitikon, kirjailijan ja opettajan työstä. Swanin teos *Kaarinan kesäloma* (1918) kuvaa taas yhteiskoulua käyvän tytön kesää hänen työskennellessään kotiopettajana perheensä taloudellisen tilanteen heikennettyä.

Tyttöjen ja naisten opiskelumahdollisuuksien laajeneminen ja keskiluokan ammatteihin valmistava koulutus sairaanhoitajaksi, opettajaksi ja konttoristiksi näkyvät ammatteina, jotka ovat vallitsevia suomalaisessakin tyttökirjallisuudessa. Helga Nuorpuun 1930-luvun tyttökirjoissa *Tavallinen pikku neitonen* (1932) ja *Tyttöjen unelmia* (1933) kuvataan abiturienttityttöjen työssäkäyntiä ja erilaisissa naisammateissa harjoittelua, kuten sairaala-apulaisena, kotiopettajana, lastenhoitajana ja konttoristina. Aili Somersalon Aune Sarkasen nimimerkillä kirjoittama *Pieni sairaanhoitajatar* (1929) kertoo puolestaan kotisairaanhoitajana työskentelevästä päähenkilöstä. Aili Konttisen nuorille aikuisille osoitetussa teoksessa *Kaksi keltanokkaa* (1950) kuvataan ylioppilastytön lukuvuotta kansakoulunopettajana. Kansakoulunopettajana toimii myös ylioppilaaksi valmistunut päähenkilö Nuorpuun teoksessa *Ruusulan viimeinen tyttö* (1929). Kansakoulunopettajan ammatissa toimiminen oli lähtökohdiltaan itsenäistä ja julkista työtä, jonka katsottiin sopivan naisille. 1800-luvun puolivälin jälkeen perustetut opettajaseminaarit olivat ensimmäisiä merkittäviä ammatillisia koulutusväyliä naisille. Muita 1800-luvun puolella käynnistyneitä naisten ammatillisia koulutuksia olivat sairaanhoitajakoulutus ja kaupallisen alan ammattikoulutus, joka pätevöitti muun muassa konttorityöhön. Naisten ammatteihin ja tyttöjen koulutukseen liitettiin erityisesti yhteiskunnallisen äitiyden ideologia, joka ulottui kutsumustyönä hoiva- ja kasvatusaloille. (Heikkinen 1995, 290; Puro & Lundell-Reinilä 2020, 51–58.)

Taidealan ammatteja esiintyy moninaisesti suomalaisissa tyttökirjoissa sankarittarien toiveammattaina. Jo Anni Swanin *Iris rukassa* päähenkilö harrastaa vakavasti laulamista, kuten sotien jälkeen ilmestyneessä Kaarlo Nuorvalan *Laulajatyttö*-sarjassa (1945–1955), jossa musikaalinen tyttö lähtee esiintymiskierruutele. Näyttelijän ammatista unelmoidaan monissa tyttökirjoissa, ja Nuorpuun edellä mainituissa teoksissa kokeillaan myös näyttelemistä teatterissa ja elokuvassa. Terttu Pajusen-Kivikkään teoksessa *Mielistä tuli missi* (1948) perheen tytär valitaan kauneuskuningattareksi ja hän saa elokuvaroolin. Näyttelijän työ ei osoittaudu kuitenkaan tytön unelma-ammattiksi vaan hän jatkaa opintojaan sisustusarkkitehdiksi. Anni Polvan *Tiina*-sarjan päähenkilön toiveammattina on myös näyttelijä, vaikka konttoristin työ osoittautuu käytännöllisemmäksi vaihtoehdoksi Tiinan kohdattua vastustusta harrastustaan kohtaan (*Tiinastako näyttelijä*, 1967). Rauha S. Virtasen *Selja*-sarjassa lahjakkaat sisarukset harrastavat luovia aloja, kuten näyttelemistä, tanssimista ja kirjoittamista. Yksi perheen tytöistä lähtee opiskelemaan tanssijaksi Pariisiin asti. Pariisiin lähtee opiskelemaan myös konserttipianistiksi aikova tyttöpäähenkilö Terttu Järvi-lehdon teoksessa *Sininen sävel* (1950). Merja Otavan modernissa koululaisromaanissa *Priska: kesästä kesään* (1959) kirjoittamisen kanssa tuskailtava päähenkilö haaveilee puolestaan kirjailijan urasta, kuten Virtasen romaanissa *Ruusunen* (1968).

Sota-aika ja poikkeusolot näkyivät taas 1940-luvun suomalaisessa tyttökirjallisuudessa voimakkaasti, jolloin tytöille suunnatuissa lottaromaaneissa korostui yhteiskunnallisen äitiyden idea ja hoivatyö. Tuomi Elmgren-Heinosen *Lottatyttö komennuksella*, *Pikkulotan tarina* (1940), Kersti Bergrothin *Nuoren lotan päiväkirja* (1940) ja Annikki Setälän *Sotasairaala 28/2. Kertomus talvisodan ajalta* (1945) -teoksissa tyttösanarit työskentelevät hoivaroolissa lottina tai pikkulottina usein sairaalamiljöössä. Romaaneissa korostuvat isänmaa -eetoksessa tyttöjen ja naisten aktiivinen osallistuminen maanpuolustustyöhön, mutta myös viihteellinen ja romanttinen aines on mukana.¹⁰ 1940-luvun tyttökirjallisuus oli siten tiukasti sidottu aikaansa ja sen arvomaailmaan toimimalla nuorten kasvattamisen välineenä (ks. Heikkilä-Halttunen 2000, 364–365) samaten kuin propagandan välineenä nuorison puolustustahdon vahvistamiseksi (ks. Tepora, 2011). Sittemmin teokset ovat jääneet jo unohduksiin myöhempien lukijasukupolvien keskuudessa (vrt. Heikkilä-Halttunen 2000, 365).

Suomalainen tyttökirjallisuus on alusta asti esitellyt lukijoille monipuolisen ammattien kirjon (Voipio 2015b, 13), mutta samanlaista amatillisten romaanien lajityyppejä ei varsinaisesti syntynyt tyttökirjallisuuteemme kuten Yhdysvalloissa ja Britanniassa. Vaikka ammatinkuvauksia tai ammattiin kouluttautumista kuvaavat

¹⁰ Olen käsitellyt näitä romaaneja tarkemmin Onnimannissa (2017, 3) julkaistussa artikkelissani: Kotirintamalla ja komennuksella. Isänmaalliset sankaritytöt sota-ajan tyttökirjallisuudessa.

suomalaiset tyttökirjat ovat olleet harvinaisia, niitä siis ilmestyi jo ennen angloamerikkalaisen lajityypin leviämistä Suomeen. Esimerkiksi Kaija Pakkasen *Annikki, sairaanhoito-oppilas* (1950) on tytöille suunnattu ”ammattiopas”, joka kuvaa sairaanhoitajaksi opiskelevan nuoren naisen vaiheita sairaanhoitokoulussa sekä työharjoittelua. Suomeen rantautui kuitenkin runsaasti angloamerikkalaisten ammatillisten tyttösarjojen (career stories) käännöksiä erityisesti 1950–1960-luvuilla. Näitä olivat yhdysvaltalaisen Helen D. Boylstonin sairaanhoitajasarja *Helena* (suom. 1953–1955) ja näyttelijäsarja *Carola* (suom. 1954–1955) sekä amerikkalaisen Helen Wellsin sairaanhoitajasarja *Ursula* (suom. 1957–1977) ja lentoemäntäsarja *Kitty* (suom. 1962).

Boylstonin *Helena*-sarjaa ja Wellsin *Ursula*-sarjaa pidetään historiallisesti merkittävänä tyttösarjoina, koska ne kertoivat vahvoista uraa luovista naisista, jotka haastoivat perinteisiä sukupuolirooleja (Carpan 2009, 79). *Ursula*-sarjan päähenkilö liittyy valmistuttuaan armeijan sairaanhoitajaksi toisen maailmansodan aikana ja omistautuu uralleen. *Helena*-sarjan päähenkilö yhdistää sekä uran että perheen toimiessaan sairaalan johtajattarena. Ammatilliset tyttösarjat kuvasivat itsenäisiä ja urallaan menestyviä nuoria naisia, jotka vetosivat amerikkalaisiin tyttölukijoihin ilmestymisajankohtanaan 1930–1950-luvuilla (ks. Carpan 2009). Tyttösarjoissa sairaanhoitajan työstä tehtiin houkutteleva ja hohdokas lukijoille (Innes 1997, 8). Kansainvälisesti suositut tyttösarjat ovat olleet myös suomalaislukijoiden suosiossa (ks. Lappalainen 1976; Kokkonen 2015), ja romaaneista otettiin useampia uusintapainoksia. Suomalainen ensimmäinen ammatillinen tyttösarja ja tähän mennessä ainoakaiseksi jäänyt Leena Walleniuksen neliosainen lentoemäntäsarja *Lotta* (1994–1997) ilmestyi varsin myöhään ulkomaisiin esikuvuihinsa verrattuna.

Iso-Britanniassa puolestaan tyttökirjallisuuteen syntyi 1950-luvulla ammatillisten romaanien lajityyppi (girls’ career novels), joka suunnattiin koulunsa päättävälle teini-ikäisille tytöille. Kustantamot palkkasivat eri alojen naisia kirjoittamaan työelämästä tytöille, ja romaanien tuli sisältää ajankohtaista tietoa koulutuksesta ja harjoittelusta. Kirjat käsittelivät erilaisia ammatteja ja kertoivat keskiluokan aikuistuvista tytöistä. Ammatillisten romaanien tehtävänä oli osoittaa ja näyttää kohderyhmälleen, miten tytöistä ja naisista tuli hyödyllisiä yhteiskunnan jäseniä käymällä ansiotyössä ennen avioitumista. (Spencer 2000.) Samaan aikaan yhdysvaltalaisen ammatillisten sarjojen kanssa Suomessa ilmestyi suomennettuja brittiläisiä tyttöromaneja sen aikaisista muotiammateista. Romaanit sisälsivät ammatinkuvauksia muun muassa sihteerin, eläinlääkärin, mainostoimittajan ja lentoemännän työstä. Sekä Yhdysvalloissa että Iso-Britanniassa ammatillisten romaanien genre syntyi tarpeesta tuoda tietoa työelämästä ja antaa ammatinvalinnanohjausta erityisesti tytöille, jotka tulivat yhä lisääntyvässä määrin työmarkkinoille (Theander 2017, 259–261). Ammatilliset romaanit ja -sarjat eivät keskittyneet kuitenkaan vain ammatin kuvaukseen vaan ne sisälsivät usein romanssi- tai seikkailujuonen. Heteroromanttinen suhde

ja seurusteleminen kuitenkin häivyttiin taka-alalle, sillä romaanien keskiössä oli tyttöjen ammatillisen koulutuksen edistäminen (ks. Spencer 2000).

Suomalaisnaisten työssäkäynti on ollut enemmän sääntö kuin poikkeus, mikä on johtunut maan agraarisesta rakenteesta, naisten työntekoa korostavista perinteistä ja yleisestä köyhyydestä (Suoranta 2001, 147; Puro & Lundell-Reinilä 2020, 124). Kotiäitimalli, jossa aviomies elättää perheen ja nainen omistautuu äitiydelle ei juurtunut suomalaiseen yhteiskuntaan kuin ideologisessa merkityksessä. Maailmansotien välisenä aikana naisista yhä useampi kävi ansiotyössä kodin ulkopuolella. (Suoranta 2001, 146–147.) Sodan aikana myös naimisissa olevien naisten työssäkäynti yleistyi, ja 1950-luvulle tultaessa yleistyi malli, jossa keskiluokkaiset äidit palasivat työelämään lasten kasvettua. (Puro & Lundell-Reinilä 2020, 124). Suomalainen tyttökirjallisuus on tietyllä tapaa keskiluokkaista, koska kirjoissa kuvataan suurimmalta osin keskiluokan perheitä, ja tyttöpäähenkilön äiti on useimmiten kotirouva kuin ansiotyössä. Toki maatalous- ja työläistäustaisia perheitä on suomalaisessa tyttökirjallisuudessa, mutta vähemmissä määrin.

Hellevi Hakalan tutkimissa 1920–1930-lukujen aikuistuville tytöille suunnatuissa tyttökirjoissa kuvataan uudenlaista ja modernia naiseutta, työssäkäyvien ja itseenäisten naisten kautta. Siitä huolimatta tyttölukijoita ohjattiin kirjojen kautta perinteisiin sukupuolirooleihin, joissa avioliitto ja äitiys ovat tyttöjen elämän tärkein päämäärä (Hakala 2011.) Perheen ja uran yhdistäminen onkin poikkeuksellista suomalaisessa tyttökirjallisuudessa, mutta aihetta käsitellään Tyyni Tuulion¹¹ alias Tuulian tytöille suunnatussa kirjassa *Marja-Liisan oma koti* (1945). Kirja ilmestyi ensin naistenlehden *Kotilieden* jatkokertomuksena. Jatkosodan aikaan sijoittuvassa teoksessa ylioppilaaksi valmistunut päähenkilö aloittaa opinnot yliopistossa avioituttuaan ja jatkaa opintojaan lapsen syntymän jälkeen. Teoksessa korostuu kodinhoidon ja äitiyden rinnalla nuorten naisten motivaatio opiskella ja korkeasti kouluttautua. Osatutkimuksessa II tarkastelemissani 1930–1950-lukujen romaaneissa painotetaan juuri tyttöjen ammattiin kouluttautumista ja oman toimeentulon hankkimista, mutta toisissa tyttökirjoissa näkyy selvästi romantiikan ja mahdollisen avioliiton aiheuttama jännite tyttöhahmojen ura- ja elämänvalintoihin.

Tyttökirjallisuuden välittämiä roolimalleja voi tarkastella lukijatutkimusten avulla, sillä tyttökirjallisuuden lukemisella on merkitystä myös tyttöjen sosialisointi ymmärtämisen kannalta. Roolimallin käsitettä käytetään yleisesti arkipuheessa, ja Oxfordin sanakirja (OED) määrittelee roolimallin henkilöksi, jota muut pitävät esimerkkinä ja, jota jäljitellään. Roolimallin käsite mielletään usein myös populaarikulttuuriin ja sen tarjoamiin naismalleihin, joiden on osoitettu mediaan tai kirjallisuuteen liittyvissä tutkimuksissa vaikuttavan tytöillä tai nuorilla naisilla roolimalliin

¹¹ Tyyni Tuulio suomensi Alcottin *Pikku naisia* 1916.

samaistumisessa ja tämän ominaisuuksien ihailuna (Bogarosh, 2016, 134–135; Tormulainen 2018; 218). Nichole Bogaroshin (2016) tutkimuksessa tarkasteltiin amerikkalaisten tyttösarjojen amatöörietsiviä, kuten *Neiti Etsivä*-sarjan päähenkilöä lukijoiden jäljittelemänä roolimallina. Meredith Cherland (1994) tutki taas tyttöjen sarjakirjallisuutta lukevia kanadalaisia tyttöjä. Tytöt etsivät kirjoista heidän kulttuurinsa sopivia naiseuden malleja, mutta samalla kirjat rohkaisivat pakenemaan kiltteyden vaatimuksia ja olemaan toimijoita. Samaistuessaan tyttökirjojen henkilöhahmoin työt kokivat, että heillä oli enemmän valtaa kuin mitä heillä todellisuudessa oli. (Cherland 1994; Lappalainen 2001, 312.) Montgomeryn tyttökirjoihin liittyvissä lukijatutkimuksissa selvisi puolestaan, että tyttösarjojen lukeminen ja kirjojen tarjoamat naiseuden mallit olivat vaikuttaneet toisilla lukijoilla jopa tärkeisiin elämäntaloihin nuoruudessa, kuten kouluttautumiseen tai ammatinvalintaan (ks. Ahola & Koskimies 2005; Warnqvist 2013; Ross & Warnqvist 2020).

2.6 Suomalaisen tyttökirjallisuuden suosikkeja ja sankarittaria

Tyttökirjoja on luettu tyttöjen joukossa monen sukupolven ajan, kuten suomalaisen tyttökirjallisuuden vastaanottoa kartoittava tutkimukseni osoittaa¹². Keräämiäni suomalaisten tyttökirjojen lukukokemuksia on koottu editoituna kirjaani *Rasavillejä ja romantikkoja. Rakkaat suomalaiset tyttökirjat* (2013). Monet tutkimukseeni osallistujista kirjoittivat useista lukemistaan suomalaisista tyttökirjoista, jotka olivat olleet vaikuttavia lukukokemuksia. Toiset osallistujat taas kirjoittivat tietystä lempikirjastaan tai -sarjastaan. Kirjojen tyttösankarittariin oli samaistuttu lapsuudessa ja nuoruudessa sekä fiktiivisiin hahmoin oli muodostunut läheinen yhteys, joka toisilla lukijoilla oli seurannut aikuisuuteen saakka. (Kokkonen 2013, 14–16.) Kaiken kaikkiaan lukijakirjoituksissa mainittiin yli 70¹³ suomalaista yksittäistä tyttökirjaa ja -tyttösarjaa, jotka olivat olleet lukijoiden suosikkeja. Seuraavaksi esittelen yhteenvevtoa kirjani pohjalta lukijoiden mielikirjoista ja suosituista tyttöhahmoista sekä otteita lukijoiden vastauksista.

Anni Swanin sekä tytöille että pojille suunnatut nuortenkirjat saivat kaikista eniten mainintoja¹⁴ lukijoiden kirjoituksissa. Swanin kirjat alkoivat ilmestyä 1930-luvulla *Kootut kertomukset* – kustantamosarjassa, ja niistä on otettu useita painoksia, viimeisimmät 2000-luvun alussa (Kokkonen 2013, 32–35.) Nykyään kirjoja on myös

¹² Osatutkimus III

¹³ Aiemmin julkaistun ja suurelle yleisölle tarkoitettun *Rasavillejä ja romantikkoja* -teoksen (2013) ja tämän tutkimuksen maininnat suosituimpien kirjojen nimekkeistä ja kokonaismäärästä voivat hieman poiketa toisistaan, koska olen tehnyt tutkimuksen kuluessa tarkistuslaskentaa.

¹⁴ 37 mainintaa

mahdollista lukea e-kirjoina. Anni Swanin kirjoista kirjoittavat olivat iältään keskimäärin vanhempia, mutta myös nuorempiin lukijoihin kirjat olivat tehneet vaikutuksen. Suosituimmat Swanin tyttökirjojen hahmoista olivat Metsäpirtin Iris¹⁵ ja Pikkupappilan Ulla¹⁶, jotka olivat voimakkaimmin jääneet lukijoiden mieliin. (Kokkonen 2013, 35.)

Iris rukka teki minuun syvän vaikutuksen. Asetuin Iriksen asemaan syvää myötätuntoa tuntien häntä kohtaan. Olin silloin kuin Iris. Hiljainen ja ujo, köyhä maalaistyttö. Iriksen kaipuuta takaisin köyhään kotiin en kaikilta osin ymmärtänyt silloin. Mielestäni silloin hienompaa kuin kaupunkiasuminen ei ollut. Nyt vuosikymmeniä myöhemmin olen palannut takaisin maaseudulle, enkä enää täältä haluaisi pois. Kaija, 66 v. (Kokkonen 2013, 39–40.)

Halusin olla kuin Iris: liehuva luonnonlapsi, räiskyvä rajojen rikkoja. Halusin olla Ulla: rempseä, ja samalla kaihoisa runotyttö. Mutta olin tavallinen koululainen tavallisessa kodissa, jääkaappien, imurien ja muiden epäromanttisten nykypapineiden keskellä. Kirjojen sivuilla pääsin kuitenkin kerta toisensa jälkeen noiden tyttöjen luo, jännittäviin tapahtumiin, metsien kaukaiseen sineen. Kun nuo kirjat kerran löysin, ne ovat siitä asti seuranneet minua. Maria 33 v. (Kokkonen 2013, 44.)

En arvannut, että se olisi niin rakas lukukokemus, että olen lukenut sen tähän mennessä jo neljä kertaa. Kirja oli aivan ihana. Iris oli samanlainen kuin minäkin, tummatukkainen ja laulua rakastava tyttö. Iris 13 v. (Kokkonen 2013, 241.)

Anni Swanin aikalaisen Kersti Bergrothin eli Mary Marckin kirjoittamat koululaisromaanit keräsivät runsaasti mainintoja¹⁷ lukijoiden kirjoituksissa. Suosituimmaksi kirjoista nousi *Eeva*-sarja ja Eevan luokan värikkäät oppilaat. (Kokkonen 2013, 17, 67.) *Eeva*-kirjoista on otettu myös useita uusintapainoksia, viimeisimmät 2010-luvulla. Koululaiskuvaukset olivat viehättäneet lukijoita aikakaudesta toiseen, sillä vanhin kirjoittajista oli 75-vuotias ja nuorin 13-vuotias (Kokkonen 2013, 67). Koulumaailman lisäksi elävän tuntuiset Helsinki-kuvaukset olivat tehneet lukijoihin vahvan vaikutuksen (Kokkonen 2013, 68–77).

¹⁵ *Iris rukka* mainittiin 27 lukijan kirjoituksessa.

¹⁶ *Pikkupappilassa* sekä sen jatko-osa *Ulla ja Mark* saivat yhteensä 16 mainintaa. Lisäksi Swanin tyttökirjoista *Kaarinan kesäloma* sai 12 mainintaa ja *Sara ja Sarri*-kirjat 10 mainintaa.

¹⁷ 22 mainintaa

Lakkautetun koulun kirjastosta löysin Mary Marckin tyttökirjat, jotka veivät lukijansa historiassa taaksepäin entisaikojen koulumaailmaan. Eevan luokan vaiheita sai seurata ylioppilaskevään jälkeisiin aikoihin. Henkilöhahmot olivat eläviä, ja vaikka tapahtumat sijoittuvat jonnekin menneeseen aikaan, tuntuivat teemat tutuilta. [...] Olen sittemmin muuttanut Helsinkiin, ja tutustuttuani tähän kaupunkiin olen saanut kirjoista vielä joitakin uusia vivahteita irti. Lukutyttö 28 v. (Kokkonen 2013, 69–70.)

Koska itse asuin vain toisen vanhempani kanssa, minusta oli koululaisena mukavaa lukea Eevan (sovinnaisesta) perheestä. Samaistuin Eevaan jo siitäkin syystä, että koin läheisen ystäväni olevan ilmetty Hertta. Havaitsin itsessäni älykkään ja suosin Eevan ominaisuuksia ja halusin hänen laillaan olla luokan johtaja. [...] Eevan luokka elää mielessäni raikkaana kirjana ja huomaa, että olen peilannut monia elämäni opettajia Eevan luokan opettajiin. Marjut 58 v. (Kokkonen 2013, 69.)

Suosituimmat suomalaiset tyttösarjat olivat Anni Polvan *Tiina*-kirjat sekä Rauha S. Virtasen *Selja*-sarja (Kokkonen 2013, 17). *Tiina*¹⁸ nousi suosituimmaksi tyttöhahmoksi kaiken kaikkiaan lukijoiden kirjoituksissa. Enemmistö lukijoista piti rohkeasta ja rajoja rikkovasta tyttösankarittareista ja vain harva lukija kritisoi kirjoituksessaan *Tiina*-kirjoja. (Kokkonen 2013, 110–127.) Kirjoista on otettu kymmenittäin uusia painoksia sarjan ilmestymisen aikana ja sen jälkeen. Viimeisimmät uudistetut painokset ovat ilmestyneet 2010-luvulla yhteisniteinä, joissa on useampi *Tiina*-kirja yhdessä. Nykyään kirjoja on ilmestynyt myös e-äänikirjoina sekä ensimmäinen osa selkokirjana. *Tiina*-sarjan lukijat olivat monen ikäisiä. Nuorin kirjoittajista oli 13-vuotias ja vanhin 69-vuotias. Eniten kirjoista kirjoittivat kolmekymppiset lukijat (Kokkonen 2013, 110–111.)

Tiina oli minulle jonkinlainen idoli, ja ihailin hänen pärjäämistään poikamaisissa touhuissa ja leikeissä. Halusin itsekin koulussa osallistua poikien juttuihin, kuten mäkihyppyyn ja muihin poikien välitunneilla harrastamiin juttuihin. Minusta oli myös hauskaa, että oma äitinkin oli nuoruudessaan lukenut *Tiina*-kirjoja, ja ne yhdistivät meitä. Anni 34 v. (Kokkonen 2013, 116.)

[...] Kaikkien tyttöjen ei tarvitse olla niin kilttejä ja tyttömäisiä kullannappuja, tämä oli minulle etenkin nuorempana hyvin tärkeää. Samasta syystä pidin myös lapsena paljon Anni Polvan *Tiina*-kirjoista. *Tiina* oli ainakin silloin omasta

¹⁸ 32 mainintaa

mielestäni täydellinen esikuva tytöstä, jollainen halusin olla, ja jollaiseksi aioin tulla. Henna 30 v. (Kokkonen 2013, 224, 110.)

Tiina oli ihana tyttö, koska hän oli rehellinen, välitti muista aidosti ja puolusti heikompiaan. Näitä piirteitä ihmisessä arvostan. Tiina myös yritti sopeutua ympäristöön, mutta kovaäänisellä käytöksellään aiheutti joskus pahennusta aikuisten silmissä. Kirjoissa esiintyvät tämänkaltaiset rajoitukset koin epäoikeudenmukaisina, mutta ihailin Tiinaa, joka myös uskalsi asettua niitä vastaan. En koskaan ollut yhtä rohkea, mutta rehellisyyden ja oikeudenmukaisuuden tavoitteet ovat olleet henkilökohtaisesti tärkeitä. Onneksi kirjoissa kaikki päättyi kuitenkin aina yhteisymmärrykseen, mikä antoi uskoa siihen, että ihmisen täytyy toimia sydämensä mukaan. Maija 33 v. (Kokkonen 2013, 113–114.)

Rauha S. Virtasen tyttökirjoista *Selja*-sarja¹⁹ osoittautui suosituimmaksi lukijoiden kirjoituksissa. Virtasen muista tyttöromaaneista mainittiin *Luumupuu kukkii* (1965), *Kiurut laulavat* (1959), *Tuletko sisarekseni* (1966) ja *Ruusunen* (1968) (Kokkonen 2013, 150–163.) *Selja*-sarjasta ilmestyi ensin neljä osaa 1950–1960-luvuilla ja niistäkin on otettu uusia painoksia vuosien saatossa. Kaksi viimeisintä osaa ilmestyivät 2000-luvulla. Nämä kirjat jakoivat lukijoiden mielipiteitä: toiset olivat pitäneet uusista sarjan osista ja toiset eivät (Kokkonen 2013, 150–151.) Myös *Selja*-kirjoja on nykyään ilmestynyt e-kirjoina. *Selja*-sarjasta kirjoittivat enimmäkseen 40–60-vuotiaat. Seljan perheen tyttöhahmot kiehtoivat erilaisilla persoonillaan, ja monet lukijoista kokivat läheisimmäksi kirjoittamista harrastavan Virva Seljan hahmon (Kokkonen 2013, 151.)

Mieluisimmat tyttökirjat minulle ovat olleet Rauha S. Virtasen *Selja*-sarjan kirjat. Niitä olen lukenut vielä aikuisenakin. [...] Samaistuin Virvaan ja tunsin hänet läheisimmäksi hahmoksi. Olin itse 13–14-vuotiaana laiha luipero, pelkkää kättä ja jalkaa ja äärettömän ujo, aina nenä kirjassa kiinni. Seljan tyttöjen mukana kasvoinkin noin kymmenvuotiaasta teini-ikäiseksi. Varmasti Seljan perheellä ja erityisesti Virva Seljalla oli merkitystä itseluottamuksen kasvuun ja itsenäistymiseen. Telle 60 v. (Kokkonen 2013, 154.)

Selja-sarjassa ihastutti tyttöjen keskinäinen erilaisuus ja eläväisyys. Kris oli rauhallinen ja järkevä – jopa ärsyttävyyteen saakka. Margarita oli taas tumma, tulinen ja temperamenttinen ja niin kaunis. Virva ujous, lukutoukkamaisuus ja kömpelöys tuntuivat kovin tutuilta omakohtaisesti. [...] mutta Rita oli se, jota ihailin

¹⁹ 29 mainintaa

ja jonka kaltainen olisin halunnut olla. [...] Ehkä Ritan heittäytymisessä, avoimessa tunteiden ilmaisussa ja rohkeudessa oli jotain, joka puhutteli. Toive kasvaa itsekin tytöksi, joka uskaltaa. Reija 38 v. (Kokkonen 2013, 153–154.)

Nykytyttökirjallisuudesta Tuija Lehtisen tyttösarja *Mirkka* sekä yksittäiset tyttökirjat saivat jonkin verran mainintoja²⁰ lukijoiden kirjoituksissa. Lehtisen tyttökirjat koettiin lähempänä nuorten omaa maailmaa modernilla tyylillään. Lukijoita olivat viehättäneet kymmenosaisen *Mirkka*-sarjan tyttöpäähenkilöt, jotka vuorottelevat sarjassa: ensin teini-ikäinen Mirkka ja sen jälkeen hänen poikamainen sisarensa Masa. Lukijat samaistuiivat monesti henkilöhahmojen kokemuksiin tunteisiin ja erilaisiin elämäntilanteisiin. Tyttöhahmojen ihmissuhteet, ihastumiset, romantiikan ja seksuaalisuuden kuvaukset kiinnostivat myös lukijoita. Lehtisen kirjoista kirjoittavat olivat keskimäärin nuorempia, 20–30-vuotiaita (Kokkonen 2013, 205–219.)

Suosikikseni on noussut Tuija Lehtisen *Mirkka*-kirjasarja sekä *Laura*-kirjasarja. Tärkein kirja on kuitenkin *Mirkka, Masa ja uudet tuulet*. Kirja on ollut mukana kasvuprosessissa ja olen lukenut sen lukuisia kertoja. [...] koen samaistuneeni paljon Masan elämäntilanteeseen. Samalla koin jonkin asteista ihailuja ja toivoa Masan elämänasenteeseen: ”kunpa olisin itsekin...” Hain rohkeutta vaikeisiin valintoihin lukemalla tiettyjä kohtia. Henkilöiden tärkeät elämäntilanteet ovat myös auttaneet itseään valmistautumaan suuriin kohokohtiin elämässäni. Suvi 25 v. (Kokkonen 2013, 207–208.)

Toinen erittäin tärkeä lukukokemus on ollut Tuija Lehtisen *Enkelinkuvia hiekassa*. Sen luin nuorena tyttönä monta kertaa. Enkelinkuvissakin kuvataan ensimmäistä seksikokemusta, mitä asia tietenkin mietitytti nuorena tyttönä kovasti. Oli tärkeää saada tämmöisiä melko normaalielämän esimerkkejä. [...] *Enkelinkuvissa* myös päähenkilö kulki jossain määrin omaa polkuaan, ja tällaista vahvistusta olen aina tarvinnut. Psykologi 38 v. (Kokkonen 2013, 211.)

Lukijoiden kirjoituksissa mainittiin myös useita vanhempia suomalaisia tyttökirjoja, jotka olivat olleet lukijoiden mielikirjoja. Monet näistä kirjoista ovat jo jääneet unohtuiksi, koska niistä ei ole otettu enää uusia painoksia ilmestymisensä jälkeen. Poikkeuksena Merja Otavan *Priska: kesästä kesään*, josta otettiin useita painoksia, viimeisin 2000-luvun alussa. Uudemmissa tyttösarjoista Tuija Lehtisen sarjojen lisäksi mainittiin muun muassa Merja Jalon hevostyttökirjat sekä Leena Walleniuksen *Lotta*-sarja. Koulun ja opiskelun maailmaan sijoittuvat tyttökirjat sekä vanhemmista

²⁰ 12 mainintaa

tyttöpäähenkilöistä kertovat romaanit olivat kiehtoneet monia nuoria lukijoita. Luetuista tyttökirjoista oli myös yhdessä keskusteltu ystävien, ikätovereiden tai perheenjäsenten kanssa. (Kokkonen 2013, 170, 186, 220–238.)

Nuorpuun kirja *Ruusulan tytöt* kiinnosti suuresti, sen tytöt olivat minua vanhempia ja heidän ajatusmaailmansa sopivan jännittävä. Muistan kohdan, jossa tytöt olivat lähdössä joihinkin tarkasti valvottuihin juhliin, ja yksi heistä, se muita rohkeampi, oli käyttänyt meikkiä, ”puuteroinut kasvonsa ja käyttänyt muitakin nuorelle tytölle sopimattomia kaunistautumiskeinoja” – jotenkin niin se meni. Tavattoman kiehtovaa 10-vuotiaalle lukijalle, jännittävää, sopimatonta! Irmeli 70 v. (Kokkonen 2013, 86.)

Priskan sai lahjaksi luokkatoverini, joka ihastui siihen niin, että luetti sen kaikilla halukkailla luokkalaisilla. Keskustelimme myös kirjasta keskenämme. Priska taas oli enemmän hämmästelyn kohde itse päähenkilönä että kirjan tyylin vuoksi. Se oli jotakin uutta ja virkistävää. Aunetta 67 v. (Kokkonen 2013, 170.)

Harrastin ala-asteella ratsastusta ja Merja Jalon *Nummelan ponitalli*-sarja oli ehdoton suosikkini vielä yläasteellakin. [...] Kirjoista sai paljon jännitystä ja keskustelun aihetta niiden koulukavereiden kanssa, jotka harrastivat ratsastusta tai lukivat kyseistä kirjasarjaa myös. Liisa 19 v. (Kokkonen 2013, 187.)

Jos kuitenkin pitää valita yksi kirjasarja suosikikseni, se olisi Leena Walleniuksen *Lotta*-sarja. Etenkin sarjan kaksi ensimmäistä kirjaa olivat huikeita kertomuksia nuorten aikuisten elämästä ja erityisesti lentoemännän ammatista ja siihen kouluttautumisesta. [...] Minua kiehtoi nuorena kaikki koulumaailmaan sijoittuneet kirjat, ja *Lotta, lentoemäntäoppilas*, joka kertoo Lotan opiskeluaajoista, olikin siksi mielenkiintoinen. [...] Kirjoissa oli jo aikuisten ihmissuhteita, mutta kuvattuna kuitenkin ”kiltisti”, esiteininkin maailmaan sopivasti. Lukutyttö 28 v. (Kokkonen 2013, 237–238.)

Lapsuuden ja nuoruuden lukukokemuksiin liittyi aikuiseksi kasvaneilla lukijoilla luonnollisesti menneisyyden kaipuuta ja monet myös lukivat aikaisemmin luettuja tyttökirjoja uudelleen juuri nostalgian takia. Toiset lukijoista olivat lukeneet samaa suosikkikirjaansa tai -sarjaa yhä uudestaan aikuisina ja eri elämäntilanteissa. Tyttökirjat olivat olleet kuin ystäviä, joiden pariin haluttiin palata aina uudestaan ja, jotka toivat lohtua. Tyttökirjojen lukeminen yhdisti myös eri sukupolvia, sillä äidit ja isoäidit suosittelivat kirjoja tyttäilleen ja lapsenlapsilleen, ja aikuisiksi varttuneet naiset suosittelivat niitä omille tyttärilleen. (Kokkonen 2013, 15–16, 251.)

Olen lukenut kyseisen kirjan varmasti yli kymmenen kertaa eri-ikäisenä ja eri elämän tilanteissa ja edelleen se on yksi rakkaimmista kirjoistani koskaan. Vanhemmiten luen kirjan edelleen silloin tällöin ihan vain nostalgian takia ja siksi, että pääsen hetkeksi vielä tuohon lapsuuden maailmaan, jossa kaikki on mahdollista. Henna 30 v. (Kokkonen 2013, 223–224.)

Rakensin itseäni lukemalla. Täten tyttökirjojen sankareilla on ollut suuri merkitys kasvussani. He ovat antaneet samaistumiskohteita, vertailukohtia, tietoa muista mahdollisuuksista. Yksinäiselle maalaistytölle he ovat olleet seuraa, ystäviä, kasvinkumpaneita. Aunetta 67 v. (Kokkonen 2013, 17.)

Nyt lukiessani kirjaa uudelleen se ei ehkä ole tällaisen vajaa kuusikymppisen mielestä ole niin kovin erikoinen, mutta aion säilyttää sen ja antaa luettavaksi pojantyttärelleni, kun hän oppii lukemaan. Kirja on kuitenkin jäänyt lähtemättömästi mieleeni ja se on ollut jonkinlainen johtotähti elämässäni. Leila 59 v. (Kokkonen 2013, 234.)

Suomalaiset tyttökirjat ovat olleet lukijakunnalleen rakkaita ja merkittäviä teoksia useiden vuosikymmenten ajan. Saamieni tulosten pohjalta tutkimuksellinen huomioni on jatkunut laajemmin kasvatuksellisen merkityksen selvittämisessä lukijoiden lukukokemuksista. *Rasavillejä ja romantikkoja* -teoksessa lähestymistapani keskittyi enemmän lukijoiden kirjoituksiin sellaisinaan. Lisäksi lähestymistapani kirjassa keskittyi suosittujen tyttökirjailijoiden biografisiin tietoihin ja tyttökirjojen kirjoittamisen elämänhistoriallisiin vaiheisiin. Tämän väitöstutkimukseni ote lukukokemuksiin on analyyttisempi ja menee syvemmälle reseptiotutkimukseen.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimukseni aineistot koostuvat dokumenteista, jotka ovat sekä kaunokirjallisia teoksia että teosten empiirisiä vastaanottoaineistoja. Tässä yhteydessä ymmärrän dokumentin Tuomi ja Sarajärven tarkoittamalla väljällä merkityksellä. Dokumentteja voivat olla esimerkiksi kirjat, päiväkirjat, kirjeet, haastattelu, keskustelu, raportti tai mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali (Tuomi & Sarajärvi 2011, 103). Tutkimusaineistoni dokumentteja ovat tutkimuskohteiksi valitut suomalaiset tyttökirjat sekä kirjoituskutsuni tuottamat lukijakirjoitukset (lukijakirjeet). Seuraavissa alaluvuissa käsittelen tarkemmin tutkimusaineistoja ja tutkimuksen teoreettis-metodologista viitekehystä sekä kuvailen käytettyjä tutkimusmenetelmiä aineistojen analysoinneissa.

3.1 Tutkimusaineistona teokset

Tutkimukseni tavoitteina oli selvittää suomalaisten²¹ tyttökirjojen kasvatuksellisia sisältöjä, joita tarkastelin kahdessa ensimmäisessä osatutkimuksessa. Kahdessa osatutkimuksessa analysoin yhteensä kahtatoista (12) suomalaista tyttökirjaa. Valitut teokset olivat ilmestyneet vuosina 1917–1959.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa tutkimuskohteiksi oli valittu tyttöjen koululaisromaaneja, joiden kukoistuskausi oli 1910–1950-luvuilla. Olin kiinnostunut romaaneissa tyttöjen koulunkäyntikuvauksista ja kävin systemaattisesti läpi ajanjak-solla ilmestyneitä suomenkielisiä tyttöjen koululaisromaaniteoksia. Rajasin aineiston lopulta koulukiusaamisen teemaa kuvaaviin tyttökirjoihin, jotka kuvastavat kasvatuksellisia sisältöjä myös koulukiusaamisilmiön käsittelyssä. Valitut koululaisromaanit sijoittuivat pääosin oppikoulu- tai yhteiskasvatusmiljööseen. Oppilaisiin kohdistuva kiusaaminen ei ollut kuitenkaan yleisesti nouseva teema läpikäymissäni koululaisromaanissa, mutta aihetta käsittelee suomalaisen tyttöjen koululaisromaanien tradition luonut Kersti Bergroth (Mary Marck) jo ensimmäisissä romaaneissaan, minkä vuoksi ne ovat hyvin edustettuina aineistossa. Ensimmäisessä osatutkimuksessa

²¹ Kaikki tarkasteltavat teokset olivat suomen kielellä kirjoitettu ja mukana ei ollut ruotsinkielisiä romaaneja, vaikka esimerkiksi Bergroth kirjoittikin molemmilla kielillä.

tarkasteltiin kaikkiaan kuutta tyttöjen koululaisromaanien, joita olivat: Mary Marckin *Nanna* (1915/1922), *Eevan luokka* (1917) ja *Luokan ikävin tyttö* (1925), Salme Setälän *Seitsemäs luokka* (1921), Rauni Karhian (oik. Ilona Komppa) *Yhteiskoulun yliveto* (1940) sekä Aino-Inkeri Kumaran *Ulla, peikkotyttö* (1956).

Toisessa osatutkimuksessa tutkimuskohteiksi valitsin tyttöjen ammatteihin ja koulutukseen keskittyviä tyttökirjoja, jotka olivat ilmestyneet 1930–1950-luvuilla. Sota-aikaa ja poikkeusoloja kuvaavat 1940-luvun tyttökirjat olen rajannut pois osatutkimuksesta, vaikka tytöille suunnatuissa lottaromaaneissa kuvataankin esimerkiksi hoivatyötä (ks. myös luku 2.5). Olen rajannut tutkimusaineistoksi realistiset tyttökirjat, jotka sijoittuvat miljööltään nimenomaan ammatilliseen (ammattiin tähtäävään) koulutus- ja opiskelu ympäristöön, kuten kauppaopistoon, sairaanhoitokouluun tai musiikkioppilaitokseen. Toisessa osatutkimuksessani tarkasteltiin kaiken kaikkiaan kuutta kohdeteosta, joita olivat: Anna Kasurisen (oik. Kaija Väänänen) *Uusia ystäviä* (1938), Anni Polvan *Me tytöt opiskelimme* (1946), Kaija Pakkasen *Annikki sairaanhoito-oppilas* (1950), Kaija Väänänen *Viluin unelma* (1957) sekä Terttu Järvilehdon (Forssell) *Sininen sävel* (1950) ja *Hilla* (1959). Näistä teoksista Kaija Väänänenin tyttökirjat *Uusia Ystäviä* ja *Viluin unelma* ovat sama teos, josta myöhemmin ilmestyneestä on tehty pidempi ja osittain muunneltu versio.

Ajallisesti olen rajannut koko kaunokirjallista tutkimusaineistoani siten, että se keskittyy nimenomaan tytöille suunnattuun tyttökirjallisuuteen eikä niinkään 1950–1960-lukujen vaihteessa syntyneeseen silloin moderniksi nuortenkirjallisuudeksi kutsuttuun kirjallisuuteen, joka on suunnattu nuorille sukupuolesta riippumatta (ks. luku 2.1). Aineiston kokoamisessa ja siihen perehtymisessä olen käyttänyt apuna lasten- ja nuortenkirjallisuutta esitteleviä kirjallisuushistorioita ja tutkimuksia, kirjallisuusluetteloita sekä kirjastojen tietokantoja²². Kahden ensimmäisen osatutkimukseni aineistoksi valitsemani fiktiiviset teokset kokonaisuudessaan kuvaavat tyttöjen koulunkäyntiä ja koulutusta erilaisissa formaalisissa oppilaitoksissa. Halusin selvittää tyttökirjojen tarjoamia kasvatussisältöjä etenkin koulun- ja opiskelun maailmaan sijoittuvissa teoksissa suhteutettuna tyttöjen koulunkäynnin ja koulutuksen historiaan sekä kasvatustieteelliseen että tyttötutkimukselliseen tutkimustietoon.

3.2 Tutkimusaineistona lukijakirjoitukset

Väitöstutkimukseni toisena tavoitteena oli tutkia tyttökirjojen ja tyttökuvausten merkitystä lukijoille. Tätä näkökulmaa lähestyin empiirisen aineistonkeruun avulla keräämällä suomalaisen tyttökirjallisuuden lukukokemuksia. Toteutin aineistonkeruun

²² mm. Lasten ja nuorten kirjojen valioluetteloita, Lappalainen: Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus (1976), Kotimaisia nuortenklassikoita 1–3 (2000–2011), Pieni suuri maailma (2003) ja Fennica - Suomen kansallisbibliografia

julkaisemalla kirjoituskutsun, jossa pyysin kirjoittamaan suomalaisista suosikkityttökirjoista ja kirjojen henkilökohtaisista merkityksistä. Kirjoituskutsua levitettiin *Kotiliesi-* ja *Opettaja-*lehdissä sekä erilaisten sosiaalisen median kanavien kautta talvella 2013. Kirjoituskutsussa (ks. Liite 1) pyysin pohtimaan aihetta erityisesti seuraavien kysymysten pohjalta: Mikä suomalainen tyttökirja on mielikirjasi? Mitä kirja on merkinnyt sinulle? Minkä ikäisenä luit kirjan ja oletko lukenut sitä useammin kuin kerran? Onko lukukokemus ollut erilainen eri-ikäisenä? Oletko samaistunut johonkin kirjan tyttöhahmoon? Mikä merkitys tyttöhahmolla on ollut elämässäsi? Lukukokemusten keruullani oli siten, tarkasti rajattu aihepiiri, joka keskittyi tiettyyn kirjallisuuden genreen.

Keruuvastaukset tulivat minulle pääasiassa sähköpostitse joko viestinä tai sähköpostin liitetiedostona. Kaksi vastausta tuli käsin kirjoitetun kirjeen muodossa. Kirjoitusten pituus vaihteli muutaman lauseen teksteistä, lyhimmillään 66 sanasta laajoihin teksteihin, joissa oli pisimmillään 1540 sanaa. Kirjoituksia käytettiin kahdessa tarkoituksessa: julkaisemassani laajalle yleisölle suunnatussa tietokirjassa (Kokkonen 2013) sekä tässä väitöstutkimuksessani (osatutkimus III). Tutkimukseeni osallistujat tiesivät kummankin käyttötarkoituksen, jotka kerrottiin kirjoituskutsussa ja myöhemmin vielä vahvistettiin sähköpostiviesteissä osallistujien kanssa. Tutkimukseeni on siis osallistuttu kirjoittamalla, ja vastaaminen on ollut vapaaehtoista. Tutkimuseettisesti menettelyni on noudattanut hyvää tutkimustapaa. ”Tietoon perustuva suostumus osallistua tutkimukseen on ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen keskeinen eettinen periaate” (ks. TENK 2019, 8). Työssäni on menetelty juuri näin. Tietokirjassani on käytetty joidenkin kirjoittajien koko nimeä, koska se on ollut heidän toiveensa ja tekijänoikeudellisesta näkökulmasta heidän oikeutensa omaan tekstiinsä. Tässä väitöstutkimuksessani osallistujien yksityisyyttä on pyritty suojaamaan käyttämällä vain etunimiä ja nimimerkkejä.

Kirjoituspyyntöni vastasi 83 kirjoittajaa, joista kaksi oli vastannut aikaisemmin kirjablogissani toteuttamaani kyselyyn suomalaisesta suosikkityttökirjasta ja sain käyttää heidän vastaustaan kirjassani. Varsinaiseen lukijatutkimukseeni osallistui siten 81 kirjoittajaa. Vanhin osallistujista oli 76-vuotias ja nuorimmat 13-vuotiaita. Vastaajista kahdeksan ei ilmoittanut ikäänsä. Eniten lukukokemuksistaan kirjoittivat 30–39-vuotiaat (19 kpl) ja 60–69-vuotiaat (18 kpl). Toiseksi eniten 50–59-vuotiaat (12 kpl) ja 20–29 (11 kpl). Vähiten vastaajia (6) oli 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä. Kolme vastaajista oli alle 20-vuotiaita ja neljä 70-vuotiaita tai sitä vanhempia. Kirjoittajista kaksi osallistujaa oli alaikäisiä. Toinen tytöistä kirjoitti vanhempansa suostumuksella, sillä äidin erillinen selostus oli myös mukana. Tutkimuseettisesti pohdittuna lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä ja ajatuksensa myös kirjallisessa muodossa (ks. TENK 2019, 9), joten on tärkeää, että he tulevat myös kirjoittamalla kuulluiksi tutkimuksessani.

Tyttökirjojen lukijajoukko muodostui enemmistöltään tytöistä ja naisista, vaikkakin lukijatutkimukseeni osallistuneista kaksi oli miehiä. Tämä on luonnollista, koska tyttökirjallisuuden lukeminen on tiukasti sukupuoleen sidottua. Vastaajajoukon muodostumiseen vaikutti siis kirjoituskutsuni aihe, tutkijan innokas osallistuminen somessa ja levityskanavat. Sosiaalisen median ja aikakauslehtien välityksellä pyrin tavoittamaan eri-ikäisiä vastaajia osallistumaan ja kirjoittamaan suomalaisen tyttökirjallisuuden lukukokemuksistaan. Kirjoituskutsuni luonne viittasi jo lähtökohdaisesti henkilökohtaisiin kokemuksiin. Käytänkin useimmiten keruuaineistoni tutkimusaineistosta nimitystä lukijakirjoitukset, jotka samalla osoittavat lukijat aktiivisina merkityksen tuottajina.

Väitöstutkimukseni kolmannessa osatutkimuksessa tutkimusaineistona olivat suomalaisen tyttökirjallisuuden keruukutsuni tuottamat lukijakirjoitukset, jotka koskivat Anni Polvan *Tiina*-sarjan lukukokemuksia. Kaiken kaikkiaan 32:n lukijakirjoituksessa mainittiin *Tiina*-kirjat, ja sarjan päähenkilö osoittautui määrällisesti suosituimmaksi tyttöhahmoksi eri-ikäisten lukijoiden joukossa. Vaikka keruuaineistossani suomalaisen tyttökirjallisuuden useat tyttöhahmot puhuttelivat lukijoita, niin erityisesti Tiinan hahmon vetovoima eri lukijasukupolvien keskuudessa kiinnosti minua, ja lähdin tarkastelemaan näitä lukukokemuksia laajemmin reseptiotutkimuksellisesta näkökulmasta.

Lisäksi kolmannessa osatutkimuksessa tutkimuskohteena oli kokonaisuudessaan *Tiina*-sarja (1956–1986), josta kävin läpi erityisesti 1950–1960-luvuilla ilmestyneitä kirjoja, yksittäisiä 1970-luvun kirjoja sekä 1980-luvun puolella ilmestyneitä sarjan viimeisimpiä osia. Kaiken kaikkiaan tyttösarjasta tarkastelin lähemmin viittätoista (15) tyttökirjaa, yli puolet sarjan osista. Vaikka tyttösarjan ilmestymisaika ulottuukin 1980-luvun puoliväliin saakka, niin *Tiina*-kirjojen tematiikka on pysynyt varsin samanlaisena vuosikymmenestä toiseen. Sarjan aikalaiskritiikki on kohdistunut erityisesti kirjojen vanhanaikaisuuteen ja toistoon (ks. Heikkilä-Halttunen 2000, 352–355). Käsittelen *Tiina*-sarjaa osana tytöille suunnattua tyttökirjallisuuden aikakautta, vaikka sukupuolesta riippumaton nuortenkirjallisuus kehittyikin samaan aikaan sarjan osien ilmestymisen aikana. Tutkijana pidin tärkeänä, että minulle muodostui kokonais käsitys niin *Tiina*-kirjojen (kasvatuksellisista) sisällöistä kuin kirjojen ja tyttökuvauksen merkityksistä lukijoille.

3.3 Reseptiotutkimus

Kaunokirjallisuuden reseptiolla tarkoitetaan vastaanoton tutkimusta, jossa on kyse tekstin ja lukijan vuorovaikutuksellisesta suhteesta ja tekstin merkityksen muodostumisesta (Eskola 1990a, 162–163). Laajemmin reseptiolla voidaan tarkoittaa vastaanottoa, johon kuuluu tekstien tarkastelu lukijoiden, katsojien, kuuntelijoiden ja yleisön näkökulmasta, jotka lukevat, katsovat tai kuuntelevat erilaisia kulttuuri-

tuotteita, tulkitsevat niitä ja vastaavat niihin eri tavoilla. Reseptiolla myös viitataan erilaisiin teoreettis-metodologisiin lähestymistapoihin, joita käytetään kaunokirjallisten tekstien analysointiin. (Willis 2017, 1–5.) Väitöstutkimukseni asettuu reseptiteoreettiseen viitekehykseen kaikissa osatutkimuksissa. Siksi on tarpeellista seuraavaksi esitellä tätä lähestymistapaa lukijuuteen ja tekstin tulkintaan liittyvistä eri näkökulmista.

Eurooppalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa lukijasta tutkimuskohteena kiinnostuttiin melko myöhään 1960–70-luvuilta alkaen, mutta sen jälkeen lukijatutkimus on tuottanut erilaisia käsitteitä ja tutkimussuuntauksia, joilla lukijan kokemusta on pyritty jäsentämään (ks. Alanko 2003, 208). Roman Ingardenin fenomenologista kirjallisuudentutkimusta pidetään varsinaisen lukijatutkimuksen edeltäjänä (Alanko 2003, 209). Ingarden erotti toisistaan objektiivisen teoksen ja lukijan teoksen, jota hän kutsui konkretisaatioksi. Konkretisaatiota muodostaessaan lukija joutuu täydentämään teoksen epämääräisyyskohtia, kuten esimerkiksi tarinan aukkoja. Konkretisaatio on teos sellaisena kuin se lukijalle lukemisen aikana ilmenee. Teos pysyy kuitenkin samana aikakaudesta toiseen, vaikka lukijoiden konkretisaatiot poikkeavaisitkin toisistaan. Lukijaa tuottaa teoksesta ainoastaan elämyksensä siitä. (Alanko 2003, 211.)

Saksassa Konstanzin yliopistossa Wolfgang Iser ja Hans Robert Jauss kehittivät lukemisen reseptiotutkimusta ja tutkimussuuntausta kutsuttiin Konstanzin koulu-kunnaksi (Alanko 2003, 223; Segers 1985; 11). Iserin vaikutusteoria soveltaa Ingardenin fenomenologisen kirjallisuudentutkimuksen ajatuksia juuri teoksen sisältämistä epämääräisyyskohdista (Alanko 2003, 224). Jauss puolestaan keskittyi lukemisen vastaanottotutkimukseen hermeneutiikan lähtökohdista. Jaussin näkemyksessä tekstin erilaisia tulkintoja ei voi selittää pelkästään lukijoiden personallisuuden eroilla, vaan lukijan historiallinen konteksti on otettava huomioon. (Koskela & Rojola 1997; 109–110; Alanko 2003) Jauss loi odotushorisontti-käsitteen, jolloin lukija lukee tekstiä tietyin odotuksin. Lukijan odotushorisontti rakentuu kolmesta eri elementistä: niitä ovat teoksen tutut lajipiirteet, lukijan suhde kirjallisuushistorialliseen ympäristöön sekä fiktion ja todellisuuden oppositio, jolloin lukija vertaa fiktiivistä maailmaa siihen kokemukseen, joka hänellä on todellisesta maailmasta (Koskela & Rojola 1997, 110.) Lukija lukee aina omaa historiallista odotushorisonttiaan vasten, ja tämän vuoksi puhe teoksen objektiivisuudesta on harha (Jauss ks. Alanko 2003, 228). Kirjallinen teos ei ole aikakaudesta ja lukijoista riippumaton, vaan se saa uusien tulkintojen kautta aina uusia muotoja (Eskola 1979, 67). Suomessa kaunokirjallisuuden empiiristä vastaanottoa on tutkittu erityisesti sosiologisista lähtökohdista, kuten on tehnyt Katarina Eskola, joka on tarkastellut useissa tutkimusjulkaisuissaan suomalaista lukemiskulttuuria 1970- ja 1980-luvuilla (ks. Eskola 1979; 1986; 1990b). Eskola on soveltanut myös lukemistutkimuksissaan Jaussin odotushorisontin käsitettä.

Yhdysvalloissa kirjallisuudenopetuksen tutkija Louise Rosenblatt kehitti transaktioteorian²³, joka keskittyi jo varhain lukemiseen ja itse lukijaan. Rosenblattin teos *Literature as Exploration* ilmestyi 1938 ja siitä otettiin sen jälkeen useita painoksia, viimeisin 5. uudistettu painos ilmestyi 1995 ja 2005. Rosenblattin toinen merkittävä teos *The Reader, The Text, The Poem: The Transactional Theory of the Literary Work* ilmestyi 1978. Rosenblatt korostaa transaktioteoriassaan lukijan roolia, joka on aktiivinen eikä vain passiivinen vastaanottajan rooli. Lukija ja teksti ovat olennaisia transaktioprosessissa merkityksen rakentamisessa. Lukiessa lukija tulkitsee tekstiä: sekä lukija vaikuttaa tekstiin että teksti vaikuttaa lukijaan. Kirjallinen kokemus on siten vuorovaikutusta lukijan ja tekstin välillä. Lukija tuo tekstiin mukanaan aina menneen kokemuksensa ja nykyisen persoonallisuutensa. Samalla tekstillä voi olla lukijalle hyvin erilainen merkitys ja arvo eri olosuhteissa ja eri aikoina. Siten lukeminen on aina aikaan, paikkaan ja kontekstiin sidottua. (Rosenblatt 1978, 12–16; 1995; 27–35.)

Reseptiteorioissa voidaan puhua empiiristä lukijoista tai pelkästään lukijasta. Lukijalla voidaan viitata silloin tekstin sisäiseen lukijaan, jota eri teoreetikot ovat määritelleet. Iser (1978 engl. *The Act of Reading*) kehitti implisiittinen lukija -käsitteen, jolloin empiirinen lukija rajataan ulkopuolelle kaunokirjallisessa analyysissä. Iserin mukaan jokaisesta tekstistä on havaittavissa oletettu tyypillinen implisiittinen lukija, jonka juuret ovat tekstissä, eikä sitä pidä samaistaa todelliseen lukijaan (Iser 1978, 34; ks. myös Alanko; 2003, 225). Implisiittinen lukija hahmotetaan tekstistä kysymällä, minkälaista arvomaailmaa ja tietämystä teksti edellyttää ja millainen on kertojan asenne lukijaa kohtaan. Teksti sisältää lukuohjeita, jotka eivät kuitenkaan ole täydellisiä, vaan lukijan on täydennettävä tekstissä olevia aukkoja jatkaakseen lukemista. Teos tarvitsee lukijaa, sillä todellinen lukija täyttää tekstin aukkokohtia omasta taustastaan käsin ja rakentaa siten teoksen itselleen. (Alanko 2003, 225–226.) Iserin teoriassa merkitys ei kiinnity pelkästään objektiiviseen tekstiin tai lukijan subjektiivisuuteen vaan se syntyy näiden vuorovaikutuksesta: tekstin merkitys on dynaaminen tapahtuma, jossa on kaksi osapuolta, teksti ja lukija. (Alanko 2003, 225; ks. myös Iser 1978; 21–22).

Lastenkirjallisuus tarjoaa selkeitä esimerkkejä implisiittisestä lukijasta, koska ikä, sukupuoli tai teoksen intressit määritellään jatkuvasti tekstissä, joka on osoitettu lastenkirjan vastaanottajalle (Willis, 2017, 71). Iserin merkityksessä sisäisen lukijan voidaan ajatella olevan tyttölukijoille suunnattu kasvatuksellinen tehtävä tyttökirjojen sisällöissä, joita tarkastelen kaikissa osatutkimuksissa. Iserin teoriaa on myös kyseenalaistettu, sillä tulkitseva lukija ei välttämättä suostu lukemaan tavalla, johon teksti näyttää itse ohjaavan. Vastustavasta lukemisesta voidaan puhua silloin, kun

²³ Rosenblatt omaksui transaktio-käsitteen John Deweyltä (ks. Rosenblatt 2005, 291).

lukija lukee vallitsevaa lukutapaa vastaan, kuten esimerkiksi feministinen sukupuoliero painottava lukeminen tai postkoloniaalinen tutkimus, joka kritisoi etnosentrisyyttä (Alanko 2003, 227–228.)

Kolmannessa osatutkimuksessani reseptiotutkimukseni koskee suomalaisen tyttökirjallisuuden vastaanottoa, jossa tarkastelen todellisia eli empiirisiä lukijoita merkitysten muodostajina. Rosenblattin (1995, 37) mukaan kirjallisuus laajentaa kokemuksiamme, sillä kirjallisuuden välityksellä osallistumme kuviteltuihin tilanteisiin, katsomme henkilöhahmojen elämää läpi kriisien, tutkimme itseämme ja ympärillämme olevaa maailmaa. Kyky tuntea myötätuntoa tai samaistua toisten henkilöiden kokemuksiin on yksi arvokkaimmista ihmisen ominaisuuksista. (Rosenblatt 1995, 37.) Lukijat samaistuvat tavalla tai toisella teoksiin ja niiden henkilöhahmoihin. (Jauss 1974, ks. Eskola 1990, 183; Rosenblatt 1995, 40). Keith Oatleyn (1999, 446) mukaan samaistuminen on empatian laji, jossa emme vain tunne myötätuntoa fiktiivistä henkilöä kohtaan, vaan meistä tulee tämä henkilö. Reseptioteoreetikko Norman Holland painottaa myös lukijan tulkinnan ja lukukokemusten subjektiivisuutta. Hänen mukaansa lukiessa yksilö pyrkii tulkitsemaan tekstiä oman identiteettiensä läpi ja löytämään tekstistä omaa identiteettiään vahvistavia tai tukevia teemoja. (ks. Suomela 2003, 150.)

Rosenblatt (1978) on erottanut kaksi lukemisen tapaa toisistaan. Esteettisessä lukemisessa lukijan päähuomio on itse lukemistapahtumassa eli siinä, mitä hän kokee lukiessaan. Silloin lukija kokee tärkeäksi, millaisia elämyksiä, mielikuvia, ajatuksia ja tunteita lukeminen hänessä herättää. Efferentissä lukemisessa olennaista taas on se, mitä lukijalle jää lukemisen lopputuloksena. Lukijan huomio keskittyy lukemistapahtuman sijasta siihen, mitä informaatiota lukemasta tekstistä saadaan tai mihin toimintaan lukeminen johtaa. Samaa tekstiä voidaan lukea sekä esteettisesti että efferentisti. (Lehtonen 1998; 12–13; Rosenblatt 1978.) Merkitys ei ole kuitenkaan ainoa asia, joka luodaan tai tuotetaan lukemalla. Lukemisella on niin kognitiivisia (tiedollisia) ja affektiivisia (emotionaalisia) dimensioita kuin ruumiillisia reaktioita (itku, nauru) (Willis 2017, 128–129.) Markus Lammenrannan mukaan (1990, 200) fiktiivisen teoksen ymmärtäminen vaatii samalla sekä mielikuvitusta että tunteita. Lukijan on kyettävä kuvittelemaan siinä kuvatut ihmiset, tilanteet ja tapahtumat sekä kokemaan erilaisia tunteita näihin kuviteltuihin asioihin (Lammenranta 1990, 202). Kolmannessa osatutkimuksessani tutkin tyttökirjallisuuden reseptiota juuri emotionaalisen sitoutumisen näkökulmasta.

3.4 Lähiluku ja aineistojen sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelminä olen käyttänyt lähilukua ja sisällönanalyysia tutkimusaineistojen analysoinneissa. Kummatkin metodit sopivat sekä teosten että keruuaineiston analyysiin, sillä tutkimusaineistot muodostuvat kirjoitetuista dokumenteista eli

teksteistä. Lähiluvun tai läheltä lukemisen (*close reading*) käsite on kehitetty kirjallisuudentutkimuksessa, mutta metodi on nykyään tieteidenvälinen ja sillä voidaan väljästi viitata kaikkeen huolelliseen ja ymmärtävään teoksen tulkintaan (Pöysä 2010, 331). Kirjallisuudentutkimuksessa lähiluvun historia liittyy amerikkalaisen uuskritiikin ja englantilaisen kirjallisuudentutkijan I. A. Richardsin kehittämään tekniikkaan, jossa huomio kiinnitetään pelkästään tekstiin, luettavaan teokseen itseensä ja analyysissä hylätään kokonaan historiallinen ja sosiaalinen konteksti. (North 2013; Eagleton 1991). Myös teoksen tekijä ja lukija hylätään kontekstin lisäksi. (Eagleton 1991, 58–59). Terry Eagletonin (1991, 56) mukaan kyseessä on kuitenkin illuusio, jonka mukaan mitä tahansa tekstikatkelmaa voitaisiin tutkia ja ymmärtää eristyksessä kaikesta muusta. Tässä väitöstutkimuksessani analyysissani korostuu myös historiallisen kontekstin merkitys ja suhde ympäröivään yhteiskuntaan kuin myös lukijan rooli ja tekstin vastaanoton merkitykset.

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä kvalitatiivisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91). Tutkimusotteeni on luonteeltaan laadullista sisällönanalyysia, vaikka olenkin käyttänyt määrällistä tapaa laskiessani esimerkiksi keruuaineistossa esiintyviä mainintoja tyttökirjojen lukumääristä. Sisällönanalyysissa olen kuitenkin kuvannut pääasiassa dokumenttien sisältöjä sanallisesti. Sisällönanalyysi sopii myös hyvin fiktiivisten teosten analysointiin ja se on usein käytetty tutkimusmetodi lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimuksessa (ks. Short 2017, 1). Sisällönanalyysi on menetelmänä tekstianalyysia yhtälailla kuin lähiluku metodina (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2011, 104; Pöysä 2010, 335).

Molempien tutkimusaineistojen analysoinnin olen aloittanut lähiluvun metodilla. Lähiluvun periaatteena on useaan kertaan tapahtuva lukeminen. Moneen kertaan lukeminen ei tarkoita kuitenkaan samanlaista lukemista joka kerralla, vaan tekstiä voidaan lukea katkonaisesti tai eritellen. (Pöysä 2010, 338–339.) Teosten lähilukemisessa tutkimusmetodinani on ollut kontekstuaalinen lähiluku, jolloin se on teoreettisten näkökulmien kautta jäsentyvää. Lähiluenta on aina myös tulkintaa, joka ankkuroituu tekstiin ja toisaalta näkökulmaan, josta tekstiä tarkastellaan. (Pöysä 2010, 343–344). Pöysän (2010, 339) mukaan ”puhdasta” lukemista ei olekaan, sillä ennako-odotukset esimerkiksi tekstin sisällöstä tai genrestä vaikuttavat jo ensimmäisellä lukukerralla tekstin ymmärtämiseen. Tähän viittaa juuri edellisessä luvussa mainittu Jaussin reseptiotutkimuksen käsite lukijan odotushorisontista, joka vaikuttaa tekstin tulkintaan.

Teoksia lähilukiessa olen tehnyt alleviivauksia ja muistiinpanoja asioista, jotka ovat kiinnittäneet huomioni. Lähiluku onkin samalla myös kirjoittamista. Prosessissa ei ole kysymys pelkästään lukemisesta, sillä tekstiä läpikäyvät tutkijat tekevät lukemastaan kirjallisia merkintöjä jo ensimmäisillä lukukerroilla. (Pöysä 2010, 339.) Esimerkiksi ensimmäistä kertaa lukiessani tutkijan silmin Mary Marckin koululaisromaaneja, löysin teksteistä koulukiusaamisen teeman, jonka ilmenemistä aloin

merkitä muistiin. Ajauduin tutkimuksessani uudelle ”sivupolulle”, vaikka alkuperäinen tutkimuksellinen kiinnostuksen kohteeni romaaneissa olikin tyttöjen koulunkäyntikuvaukset. Reseptiolähtöisissä teorioissa teeman konstruoiminen tekstistä on lukijan tehtävä ja se on sidoksissa lukijaan ja hänen taustaansa. Samasta fiktiivisestä tekstistä on erotettavissa useita erilaisia teemoja. Lukija muodostaa teeman yhdistellen, yleistäen ja luokitellen lukemaansa ja joutuu samalla tekemään valintoja useiden eri vaihtoehtojen välillä. (Suomela 2003, 150.)

Tutkijana valitsin ensimmäisessä osatutkimuksessa koulukiusaamisen teeman, joka oli kasvatuksen näkökulmasta kiinnostava. Koulukiusaaminen on uudehko, mutta samalla selkeä käsite kuvaamaan koulussa tapahtuvaa kiusaamista. Esimerkiksi tutkimuskohteina olevissa teoksissa, kuten *Nanna*-romaanissa (1922) käytetään jo ilmaisua kiusaaminen. Muissa teoksissa esiintyviä koulukiusaamista kuvaavia ilmaisuja ovat muun muassa tehdä kiusaa, pilkata, nöyryyttää, kohdella julmasti ja sortaa.

Aloin tarkastella ilmiötä tarkemmin teoksissa erilaisista teoreettisista näkökulmista, mikä ohjasi tekstin tulkintaa ja sisällönanalyysia. Olen käyttänyt ensimmäisessä osatutkimuksessa tutkija Dan Olweuksen käsitteitä: suora ja epäsuora kiusaaminen tutkiessani romaaneissa esiintyviä koulukiusaamisen muotoja. Sisällönanalyysissa tunnistin teksteistä koulukiusaamista kuvaavia ilmaisuja ja yksityiskohtia sekä tein vertailuja eri tekstien välillä teoreettisesta viitekehystä käsin.

Kontekstuaalista lähilukua käytin myös toisessa osatutkimuksessa, jossa analyysissa ja tulkinnassa otin huomioon koulutushistoriallisen ja tyttötutkimuksellisen kontekstin. Lähilukemisen rinnalla minulla oli kirjoittaminen vahvasti mukana. Tyttöjen ammatteja ja koulutusta käsittelevistä teoksista tein sisällönanalyysissa tiivistelmiä ja erittelyjä niiden sisällöistä sekä vertailuja eri tekstien välillä. Sisällönanalyysissa olen tehnyt päätelmiä ja tulkintoja teksteistä sekä konteksteista tekstien ympärillä käyttämällä apuna tyttötutkimuksen toimijuuden teoriaa (tarkemmin osatutkimus II). Tulkintaprosessin voidaan ajatella olevan subjektiivista, mutta teksti aina rajaa ja ohjaa tulkintaa jonkin verran. Tekstiä luetaan samanaikaisesti eteen- ja taaksepäin: teksti herättää lukijan mielessä ennako-odotuksia sekä samalla pakottaa tarkistamaan lukijan aiempia oletuksia (ks. Suomela 2003, 150). Teema nähdään myös lukijan ja tekstin välisen vuorovaikutuksen tuloksena (Suomela 2003, 151).

Teemoittelua voidaan pitää laadullisen sisällönanalyysin yhtenä muotona. Teemoittelu viittaa tässä yhteydessä aiheiden tai aihepiirien etsimiseen aineistoista. (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2011, 91–93.) Alun perin koko keruuaineistosta etsin samanlaisuutta kuvaavia vastauksia ja luokittelin niitä aiheiden mukaisiin ryhmiin analyysissani tyttökirjojen lukemisen merkityksistä. Sen jälkeen päädyin rajaamaan kolmannessa osatutkimuksessa laajasta tekstimassasta kirjoitukset, jotka koskivat Anni Polvan *Tiina*-sarjan lukukokemuksia ja samalla keruuaineiston suosituimman tyttöhahmon attraktiota, ja tarkastelin tätä vastausaineistoa tutkimuskysymyksieni kannalta.

Laadullista tutkimusta luonnehtii piirre, jossa aineistosta poimitaan harkinnanvarainen näyte, jolloin tutkimus perustuu suhteellisen pieneen tapausmäärään (ks. Eskola & Suoraranta 2001, 61). Näin olen toiminut omassa tutkimuksessani, mikä on lisännyt käsitteellistä ymmärrystäni tutkittavasta ilmiöstä - tyttökirjallisuuden merkityksestä lukijoille. Empiiriseen aineistoon perehtyessäni metodina oli alkuun tutkimusaineiston lähiluku, joka oli useampaan kertaan tekstien lukemista. Siten aineisto tuli minulle tutkijana mahdollisimman tutuksi, mikä on laadulliselle ja rajatulle aineistolle tulkinnan kannalta myös tärkeää. Järjestelin sen jälkeen teemojen mukaan aineistoa kirjojen lukemisen merkityksistä, tunnistin tyttöhahmoon liittyviä kuvauksia sekä lukijoiden tunteiden ilmauksia.

Lukijakirjoituksissa on läsnä vahvasti omaelämäkerrallisuus, koska tutkimusaineisto muodostuu lukijoiden omakohtaisista kokemuksista. Myös tutkijana eläydyin lukiessa lukijoiden kokemuksiin, jotka olivat monesti puhuttelevia. Pöysä (2015, 19) näkeekin, että jokainen keruuvastaus on lähestymistavaltaan ainutlaatuinen. Ainutlaatuisuus liittyy myös hermeneuttiseen tutkimukseen, jolloin yksilöllisellä erilaisuudella on myös merkitystä. (ks. Laine 2015, 32). Tutkijana olen halunnut ymmärtää tutkittavien kokemuksia ja niiden saamia subjektiivisia merkityksiä. Kolmannessa osatutkimuksessani olen käyttänyt lukijakirjoitusten sisällönanalysoinnissa aineistositaatteja, jotka kuvaavat tutkimusaineistoa esimerkkeinä. Lisäksi lainaukset perustelevat tutkijana tekemiäni tulkintoja ja samalla vastaajien eli lukijoiden oma ääni tulee vahvasti kuuluviin. (ks. Eskola & Suoraranta 2001).

Sisällönanalyysi menetelmänä heijastaa sekä hermeneuttista tutkimustraditiota että reseptioteoreettista lähestymistapaa, sillä merkitys ei ole pelkästään tekstissä, vaan lukemistapahtumassa, joka on Rosenblattin termein transaktioprosessi analysoijan ja tekstin välillä. Tekstillä voi siten olla moninaisia merkityksiä, jotka ovat riippuvaisia analysoijan intentioista lukijana ja tutkimuksen kontekstista. (Short, 2017, 4.) Tutkimusaineistojen analysoinnissa olen ollut sekä tutkija että lukija. Jos ajatellaan, että jokainen uusi lukukerta voi muuttaa tekstin tulkintaa tai kaikki lukeminen on tulkinnan läpäisevää, niin tämä prosessi kuitenkin täytyy katkaista jossain kohtaa ja tarjota muille lukijoille lopullisena tulkintana. (ks. Pöysä 2015, 86). Tämä pätee sisällönanalyysissäni niin kaunokirjallisten teosten aineistoihin kuin vastaanottoaineistoihin. Tutkijana en pyri niinkään löytämään universaaleja yleistyksiä, vaan ymmärtämään sekä teosten merkityssisältöjä että lukijoiden merkityks maailmaa.

4 Tutkimustuloksia

Tässä luvussa käsittelem kolmen osatutkimukseni tuloksia aikajärjestyksessä. Osatutkimukset on julkaistu artikkeleina tieteellisissä lehdissä ja vuosikirjassa. Ensimmäinen artikkeli (osatutkimus I) *Koulukiusaaminen tyttöjen koululaisromaneissa* julkaistiin *Kasvatus & Aika*-lehdessä, 2015. Toinen artikkeli (osatutkimus II) *Tyttöjen ammattiin sivistäminen 1930–1950-lukujen suomalaisissa tyttökirjoissa* julkaistiin Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirjassa *Sivistys ja kasvatus eilen ja tänään*, 2018. Kolmas artikkeli (osatutkimus III) *Reading Girls' Literature: Popular Finnish Heroine Tiina* julkaistiin Open Access -julkaisussa *Knygotyra*, 2021.

4.1 Osatutkimus I: Koulukiusaaminen tyttöjen koululaisromaneissa

Ensimmäisessä artikkelissa tarkastelin suomalaisen tyttökirjallisuuden lajityyppiä – tyttöjen koululaisromaneita ja niissä esiintyviä koulukiusaamiskuvauksia. Romaanit olivat pääasiassa oppikoulumaailmaan sijoittuvia koululaiskertomuksia, joissa kuvattiin luokan oppilaiden keskinäisiä sosiaalisia suhteita ja tyttöjen välistä ystävyyttä. Tutkimuskohteina olivat Mary Marckin (Kersti Bergroth) *Nanna* (1915/1922), *Eevan luokka* (1917) ja *Luokan ikävin tyttö* (1925), Salme Setälän *Seitsemäs luokka* (1921), Rauni Karhian (oik. Ilona Komppa) *Yhteiskoulun yliveto* (1940) sekä Aino-Inkeri Kumaran *Ulla, peikkotyttö* (1956). Tutkin teoksissa, minikälaisia koulukiusaamisen muotoja koululaiskuvauksissa esiintyi, miten kiusaaminen vaikutti yksilö- ja yhteisötasolla ja, miten kiusaamistilanteet ratkesivat koululaisromaneissa. Tutkimuksen teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä hyödynnettiin pohjoismaisia ja kotimaisia koulukiusaamistutkimuksia.

Tutkimukseni mukaan kohdeteoksissa esiintyi kuvauksia suoran ja epäsuoran kiusaamisen muodoista kiusattua oppilasta kohtaan. Suoran ja epäsuoran kiusaamisen käsitteet ovat peräisin koulukiusaamista tutkineelta Dan Olweukselta (1986), jonka käsitteitä sovellan osatutkimuksessa. Suora kiusaaminen ilmeni romaneissa usein sanallisena kiusaamisena, kuten oppilaan haukkumisena tai pilkkaamisena luokassa. Epäsuora kiusaaminen ilmeni puolestaan juoruiluna ja oppilaan selän takana puhumisena tai oppilaan syrjimisestä ja sosiaalisena eristämisenä. Tyttöjen välistä

kiusaamista kuvattiin useimmissa tutkittavina olevissa koululaisromaneissa, mikä ilmeni joko suorana tai epäsuorana kiusaamisena. Kiusaajana oli yleensä yksi luokan tytöistä, joka käynnisti kiusaamisen. Hänellä saattoi olla apureina muita luokan tyttöjä, jotka toimivat kiusaamisen avustajina. Kiusaajiksi saattoi ajan myötä tulla myös koko koululuokka. Rankan koulukiusaamisen kuvauksia esiintyi kahdessa kohdeteoksessa, ja koulukiusaamisen rankimmat vaikutukset näkyivät juuri kiusattujen tyttöoppilaiden itsetuhoisena käyttäytymisenä.

Tyttöjen koululaisromaneita luonnehditaan yleensä viihteelliseksi tai keveäksi lajityypiksi, mutta todellisesta maailmasta heijastuvia vakaviakin aiheita niissä käsitellään, minkä osatutkimukseni osoittaa. Kiusaamista kuvaaville koululaisromaneille oli tyypillistä onnellinen loppuratkaisu, jonka tavoitteena oli kasvatuksellinen päämäärä. Kohdeteoksissa oppilaiden kiusaaminen useimmiten loppui koulussa kokonaan. Kiusaamistilanteet ratkesivat monesti oikeudenmukaisten toverien, luokan ”moraalisten omatuntojen” avulla. Kiusatuista ja kiusaajista tuli ystäviä keskenään. Sekä tyttöjen välinen ystävyys että luokan oppilaiden keskinäisten sosiaalisten suhteiden tärkeys korostuivat romaneissa. Siten, tyttöjen koululaisromaanit ovat opettavia genreltään tarjoamalla oikeanlaisia roolimalleja ja käyttäytymistapoja luki-joilleen (ks. Auchmuty 1999). Todellisen koulumaailman kiusaamisessa harvemmin tapahtuu näin onnellisia loppuratkaisuja, mikä osoittaa fiktiivisen maailman mahdollisuudet.

Koulumaailmassa tapahtuvaa kiusaamista alettiin systemaattisesti tutkimaan 1970-luvulta alkaen. Tyttöjen välistä kiusaamista alkuun ei edes tutkittu (Lagerspetz 1998, 98–99). Kaunokirjallisuudessa puolestaan koulussa tapahtuvaa kiusaamista on jo kuvattu kauan, ja vanhimmat tutkimuskohteina olevista tyttöjen koululaisromaanista ovat ilmestyneet yli 100 vuotta sitten. Esitän, että fiktiivisten teosten kautta on mahdollista kuvata realistisesti koulukiusaamisen mekanismeja, jotka ovat pysyneet aikakaudesta toiseen varsin samanlaisina. Koulukiusaamiskuvaukset ovat jatkuneet tähän päivään saakka nuortenkirjallisuudessa, mikä kertoo myös fiktiivisenä ilmiönä koulukiusaamisen pysyvyydestä ja viittaa samalla koulumaailman todentuntuiseen.

4.2 Osatutkimus II: Tyttöjen ammattiin sivistäminen 1930–1950-lukujen suomalaisissa tyttökirjoissa

Toisessa artikkelissa tarkastelin ammatteihin ja koulutukseen keskittyviä kuvauksia suomalaisissa tyttökirjoissa, jotka olivat ilmestyneet 1930–1950-lukujen aikana. Tarkastelemassani kohdeteoksissa: Kaija Väänäsen *Uusia ystäviä* (1938, Anna Kasurisen nimellä) ja *Viluin unelma* (1957) sekä Anni Polvan *Me tytöt opiskelimme* (1946) kuvattiin kauppaopistossa opiskelua ja valmistautumista konttoristin työhön. Kaija Pakkasen *Annikki sairaanhoito-oppilas* (1950) kuvasi nimensä mukaisesti sairaanhoitajan ammattiin kouluttautumista. Terttu Järvilehdon (Forssell) *Sininen sävel*

(1950) ja *Hilla* (1959) kuvasivat puolestaan harrastamista ja opiskelua taiteellisilla ja liikunnallisilla aloilla. Kohdeteoksissa tutkin, minkälaisia kuvauksia romaanit antoivat tyttöjen ja nuorten naisten ammatillisesta kouluttautumisesta, opiskelusta ja työssäkäynnistä. Tutkimuksen sisällönanalyysissä hyödynnettiin tyttöjen ja naisten koulutushistorian näkökulmia sekä tyttötutkimuksen toimijuuden käsitettä tarkastelemalla tyttöhahmojen toimintaa ja rajoituksia suhteessa yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin.

Osatutkimukseni tulokset osoittivat, että teoksissa kuvattiin pääasiassa keski-luokkaisia ja oppikoulutaustaisia tyttöjä, jotka kouluttautuivat keskiluokan naisten ammatteihin: sairaanhoidon, opettajan ja toimistotyön naisvaltaisille aloille. Naisten tavanomaisista ammateista poikkesi taiteilijan uran kuvaus Järvilehdon *Sininen sävel* -teoksessa. Tyttöjen ja nuorten naisten ammattiin kouluttautumisen käytännöllisenä motiivina oli oman toimeentulon hankkiminen. Useimmissa teoksissa kuvattiin tyttöhahmojen perhetaustaa ja taloudellista niukkuutta. Vähävaraisuudesta huolimatta teoksen tytöt pystyivät tekemään pitkälti omaa elämänuraa ja koulutusta koskevia valintoja ja päätöksiä. Sosioekonomisella asemalla ja varattomuudella oli eniten vaikutusta ainoana työväenluokkaa edustavalle *Uusia ystäviä* ja *Viluin unelma* -teosten tyttöpäähenkilölle, jolle ne olivat esteenä korkeamman koulutuksen hankkimiseen.

Kaikissa kohderomaaneissa kuvattiin tyttöhahmojen tavoitteellista ja ahkeraa opiskelua päämääränään tuleva ammatti. Lahjakkaisiin tyttöhahmoihin suunnattiin myös sukupuolistereotypioita ja normeja, jotka rajoittivat tyttöjen toimintaa. Tyttöihin kohdistui sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä odotuksia naisten ”perimmäisestä tehtävästä”, avioliitosta ja perheenemännyydestä. Tyttöhahmot pyrkivät kuitenkin neuvottelemaan itsenäisyyden ja itsensä toteuttamisen sekä väistävämmän romanssin jännitteen välillä. Naimisiinmenon kuvattiin monissa romaaneissa juuri rajoittavan nuorten naisten itsenäisyyttä eikä ansiotyön ja perheen yhdistäminen ollut vielä teoksen tytöille mahdollista. Erityisesti tämä jännite näkyi *Uusia ystäviä* ja *Viluin unelma* -teoksissa, joissa uudemmassa versiossa, molemmat teokset kattavassa *Viluin unelma* -teoksessa oli päädytty erilaiseen loppuratkaisuun kuin vanhemmassa painoksessa. Vain yhdessä kohdeteoksessa ei problematisoitu nuoren naisen valintaa uran ja avioliiton välillä.

Tutkimukseni mukaan teoksista välittyä tyttökirjallisuudelle ominainen kasvattava ja opettavainen ote. Kaiken kaikkiaan teoksissa tarjottiin myönteinen kuvaus tyttöjen ammatillisesta itsensä toteuttamisesta ja ammatillisesta identiteetistä juuri koulutuksen ja opiskelun sekä harrastamisen kautta. Tyttökirjojen päähenkilöt edustivat kunnollisen ja siveän tytön representaatiota toimimalla moraalisisina esimerkeinä opiskelutovereilleen. Tyttöjen siveellisyyttä suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen ja moraalisesti oikein toimimista korostettiin monissa kohdeteoksissa. Kunnollisen tytön mallia tarjottiin lukijoille juuri kasvattavassa tarkoituksessa.

4.3 Osatutkimus III: Reading Girls' Literature: Popular Finnish Heroine Tiina

Kolmannessa artikkelissa tarkastelin Anni Polvan suosituksen *Tiina*-sarjan lukemisen vastaanottoa ja merkityksiä suomalaisen ja kansainvälisen tyttökirjallisuuden kontekstissa sekä reseptiotutkimusten viitekehyksessä. Käytin empiiristä lukijatutkimustani suomalaisesta tyttökirjallisuudesta pääasiallisena lähteenä analysoimalla *Tiina*-kirjojen lukukokemuksia. Osatutkimukseni tavoitteina oli selvittää, miten lukijat olivat sitoutuneet *Tiina*-kirjoihin, mikä päähenkilön luonteesta vetosi erityisesti lukijoihin ja, miten kirjojen lukeminen oli vaikuttanut lukijoihin tyttäissä tai myöhemmin elämässä. Sisällönanalysissa tutkin lukijoiden emotionaalista sitoutumista kirjoihin ja päähenkilöön. Analyysissäni tarkastelin myös *Tiina*-kirjojen sisältöjä.

Tutkimukseni mukaan eri-ikäiset lukijat kertoivat voimakkaasta emotionaalista sitoutumisesta *Tiina*-sarjaan ja sen tyttöpäähenkilöön. Tyttökirjojen lukeminen yhdessä ikätovereiden kanssa lapsuudessa vahvisti lukijoiden sitoutumista kirjoihin ja edisti samalla lukemisen sosiaalista ulottuvuutta. Sitoutuminen lisääntyi, kun osa lukijoista jakoi *Tiina*-kirjojen kirjallisia kokemuksia yhdessä äitinsä kanssa luoden samalla yhteyden sukupolvien välillä. *Tiina*-kirjoissa vetosivat lukijoihin päähenkilön ominaisuuksista etenkin rohkeus ja rehellisyys. Nämä tyttöhahmon persoonalliset ominaisuudet vetosivat lukijoihin lapsuudessa ja edelleen aikuisiässä. Lukukokemuksista otetut esimerkkisitaatit osoittivat, että kirjoilla ja päähenkilöllä oli ollut syvä vaikutus lukijoihin niin tyttäissä kuin myöhemmin elämässä. Fiktiivisestä tyttöhahmosta tuli roolimalli monelle tyttölukijalle, jotka pystyivät samaistumaan häneen tai tuntemaan empatiaa. *Tiina* ihailtiin roolimallina vielä vuosia lukemisen jälkeen aikuisiällä.

Pohdin artikkelissa myös Tiinan suosiota ja merkityksellisyyttä lukijoille. *Tiina* on kiistatta kumouksellinen tyttöhahmo suomalaisen tyttökirjallisuuden historiassa. Anni Polvan *Tiina*-kirjat eivät kuuluneet lasten- ja nuortenkirjallisuuden viralliseen ja arvostettuun kaanoniin julkaisuaikanaan, vaan varjokaanoniin (paracanon), joka on Catharine Stimpsonin luoma käsite lukijoiden vaihtoehtoisesta kaanonista. Varjokaaniin kuuluvat tekstit ovat lukijoiden rakastamia lapsuuden kirjoja, jotka ovat olleet hyvin suosittuja lukijajoukossa ja joita saatetaan lukea yhä uudelleen aikuisena. (Stimpson, 1990; Heikkilä-Halttunen 2000.)

Tiinan rohkea hahmo on vedonnut moniin tyttölukijoihin eri vuosikymmenillä, kuten osatutkimuksessa III olen tuonut esiin. *Tiina* on aikanaan rikkonut tyttöyteen liittyviä odotuksia ja normeja näyttämällä, että tytöt pärjäävät yhtä hyvin kuin pojatkin. Tyttölukijat ovat ihailleet Tiinan hyviä ominaisuuksia ja horjumaton moraalia. Siitä huolimatta *Tiina* on ristiriitainen tyttösankaritar. Vaikka *Tiina* edustaa näennäisesti itsenäistä tyttöhahmoa, joka kapinoi sukupuolnormeja vastaan, niin kirjasarjan lopussa hänet sovelletaan sovinnaiseen tyttöystävän rooliin romanttisella sulkeumalla. Tiinan mahdollisuuksia rajoitetaan ahtaassa nuoren naisen mallissa, mikä

välittää ristiriitaisia viestejä lukijoille sukupuolirooleista. Totean, että tyttökirjallisuus voi ylläpitää staattisia ja stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolten välisistä suhteista kirjojen emansipatorisista piirteistä huolimatta.

Analyysissäni esitän myös, että *Tiina*-kirjoissa näkyy selvästi kasvatuksellinen tehtävä nuorille lukijoille, mikä korostuu erityisesti viesteinä rehellisyydestä ja muiden auttamisesta. Lukijoiden kokemuksissa nämä päähenkilön moraaliset ominaisuudet olivat nousseet ikimuistoisiksi ja vaikuttaviksi piirteiksi. Saamieni vastausten perusteella näyttää ilmeiseltä, että suosittu tyttösarja sosiaalisti nuoria lukijoita noudattamaan tiettyjä käyttäytymisnormeja, kuten rehellisyyttä. Lopuksi totean, että *Tiina*-sarjan vaikuttavuus lukijoille osoittaa samanaikaisesti sekä innokasta ja omistautunutta tyttöjen lukemisen kulttuuria että tyttökirjallisuuden lukemisen merkityksellisyyttä.

5 Johtopäätökset ja pohdintaa

Johdanto-luvussa esitin tutkimukseni pääkysymyksen: *Miten tyttökirjallisuus kasvattaa lukijoitaan?*

Olen lähestynyt päätutkimuskysymystä kahdesta näkökulmasta: A) *Mitä kasvatuksellisia sisältöjä tyttökirjoissa ilmenee?* B) *Mitä tyttökirjat ja tyttökuvaukset merkitsevät lukijoille?* Väitöstutkimukseni teoreettisen viitekehyksen ja kolmen osatutkimuksen pohjalta olen etsinyt vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tässä luvussa vastaan näihin kysymyksiin, teen päätelmiä ja pohdin lopuksi tutkimukseni vahvuuksia ja rajoitteita sekä jatkotutkimusta.

5.1 Tyttökirjojen kasvatukselliset sisällöt

Tyttökirjallisuuden synty- ja kehityshistoria osoittaa, että tyttökirjojen kasvatuksellinen aines on ollut mukana alusta lähtien. Tyttökirjojen kautta on haluttu kasvattaa kasvavia tyttöjä. Suomalaiset tyttökirjat ovat toimineet tyttöjen kasvatuksen välineinä kautta lajin historian, minkä tyttökirjallisuuden eri osa-alueita tarkastelevat aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet (mm. Rättyä 1994; Kaarninen 1995; Heikkilä-Halttunen 2000; Lappalainen 2001 & 2015; Hakala 2011; Tepora 2011; Voipio 2015a). Teoksissa näkyy heijastumia todellisesta maailmasta ja sen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista muutoksista, jotka ovat vaikuttaneet tyttökirjojen kasvatuksellisiin sisältöihin (ks. Voipio 2015a). Yhteiskunnasta kuvastuvat aikalaisnäkemykset tyttöjen koulunkäynnin tärkeydestä ja oikeudesta koulutukseen oli varhaista suomalaista tyttökirjallisuutta läpivalaiseva teema. Sen seurauksena syntyi kotimaisen tyttökirjallisuuden vakiintuessa erityinen osa-alue: tyttöjen koululaisromaanit, joissa korostuivat sekä yhteiskasvatusaate koulumuotona että tyttöjen ja poikien tasavertaiset koulutusmahdollisuudet.

Koulunkäyntikuvausten kautta tyttöjä on kasvatettu koulutyttökulttuuriin, jossa koulua käyvät tytöt pärjäävät yhtä hyvin samoissa oppiaineissa poikien kanssa ja elävät koululaisten tavallista arkea (ks. Kaarninen 1995; Humphrey 2010). Koululaisromaneissa kuvattu arki ei ollut pelkkää ahkeraa koulunkäyntiä, vaan siihen kuuluivat erilaiset vapaa-ajan huvitukset, oppilaiden sosiaaliset kanssakäymiset, tyttöjen välinen ystävyys sekä romanttiset seurustelusuhteet. Lastenkirjallisuuden historiasta juontuva kaksoistavoite kasvattaa ja viihdyttää luonnehtii tyttöjen koululais-

romaanija ja tyttökirjallisuutta (ks. myös Auchmuty 1999). Aikaisempi tutkimus on kritisoinut tyttöjen koululaisromaanija kertomusten kaavamaisuudesta, pinnallisuudesta ja arkitodellisuuden välttämisestä (mm. Manninen 1966, 40–41; ks. myös Lapalainen 1976). Romaanit ovat kuitenkin ottaneet kantaa ilmestymisaikanaan tyttöjen tasa-arvoisen koulutuksen puolesta ja näyttäneet lukijoille mallia tyttöjen koulunkäynnistä ja opiskelusta. Viihdyttävästä ominaisuudestaan huolimatta teoksissa sivutaan todellisesta maailmasta heijastuvia ja vakaviakin aiheita eri aikoina, kuten espanjantautiin sairastumista ja menehtymistä, sodan vaikutuksia koulunkäyntiin tai koulumaailmassa tapahtuvaa kiusaamista.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa tarkastelin koululaisromaanien koulukiusaamiskuvauksia tyttöjen koulutushistoriallisen kontekstin lisäksi. Tyttöjen koululaisromaanit luonnehdittiin opettavaisiksi, sillä ne tarjosivat oikeanlaisia roolimalleja ja käyttäytymistapoja lukijoille (ks. myös Auchmuty 1999). Tämä didaktisuus tuli voimakkaimmin esille koulukiusaamista kuvaavissa romaaneissa, joissa kiusaaminen luokassa loppui useimmiten kokonaan oppilaiden toimiessa moraalisesti oikein. Vaikka romaaneissa kuvattiin sekä tyttöjä että poikia kiusaajina, niin juuri tyttöhahmojen oikeudenmukaisella toiminnalla oli monesti merkitystä kiusaamisen päättymisessä. Tytön huono omatunto, kiusaamisen katuminen tai ystävyys kiusatun ja syrjityn oppilaan kanssa kertoivat juuri opettavaisessa tarkoituksessa oikeista käyttäytymismalleista lukijoille. Myös auktoriteettien kunnioittamisella eli koulun rehtoreiden kiusaamiseen puuttumisella kuvattiin romaaneissa olevan vaikutusta luokan oppilaiden keskinäisten suhteiden parantumiseen ja luokan yhteenkuuluvuuden luojittamiseen. Koululaisromaanissa hyvän yhteishengen korostaminen luokan oppilaiden välillä välittää myös didaktisia sisältöjä lukijoille.

Didaktisuus liittyy vahvasti myös tyttöjen ammatillisiin romaaneihin ja -sarjoihin, joita kansainvälisessä tyttökirjallisuudessa tuotettiin koulunsa päättävälle työlle, jotka etsivät itselleen tekemistä. Aikaisemmin tyttöjen kehitysromaanissa tai tyttösarjoissa tyttöjä kasvatettiin tulevan vaimon, perheenemännän tai äidin rooleihin, joiden taustalla olivat tyttöjen kasvatusoppaat (ks. Ørvig 1988). Toki tyttöjen koulunkäyntiä ja nuorten naisten työssäkäyntiä on kuvattu myös varhaisissa klassisissa tyttökirjoissa. Ammattiin keskittyvien tyttökirjojen opettavaisena tehtävänä oli puolestaan antaa tietoa ammatillisesta kouluttautumisesta ja työelämästä tytöille. Tytöistä tuli kasvattaa hyödyllisiä yhteiskunnan jäseniä ansiotyötä tekemällä (Spencer 2000). Suomalaisessa tyttökirjallisuudessa vastaavasti on ilmestynyt jo varsin varhaisessa vaiheessa tyttöjen ammatinvalintaan ja naisten työssäkäyntiin liittyviä pohdiskeluita ja kuvauksia. Kirjojen kautta on esitetty koulutukseen, ammattiin ja työhön liittyviä nuorten naisten elämänvalintojen kuvauksia avioliittoa ja perheelistymistä painottavien tyttökuvauksien rinnalla (ks. Westin 1994).

Toisessa osatutkimuksessani tarkastelin tyttöjen ammatilliseen koulutukseen keskittyviä kuvauksia. Tyttöjä sivistettiin juuri koulutuksen ja opiskelun avulla

ammattiin ja oman uran luomiseen työelämässä. Tuleva ansiotyö ja toimeentulo mahdollisti romaaneissa tyttöjen ja nuorten naisten itsenäistymispyrkimyksiä. Kasvatuksellisia sisältöinä korostuivat etenkin tyttöjen ammatillinen itsensä toteuttaminen ja oman toimeentulon hankkiminen. Toisaalta naissukupuoleen kohdistetut odotukset aviovaimon ja perheenemännän rooleista elivät edelleen vahvoina sukupuolikäsityksinä kirjoissa esiintyvissä yhteiskunnallisissa rakenteissa ja rajoittivat joidenkin tyttöjen toimijuutta ja valinnan vapautta. Avioitumisen kuvattiin monissa romaaneissa rajoittavan nuorten naisten itsenäisyyttä eikä ansiotyön ja perheen yhdistäminen ollut vielä tytöille mahdollista teosten ajankuvassa. Tyttökirjoissa kuvattut opineläiset, ahkerat, lahjakkaat ja kunnolliset tytöt toimivat useimmiten didaktista tarkoitusta varten hyvää esimerkkiä näyttävinä roolimalleina. Moraalisella toiminnallaan tyttöhahmot pyrkivät kasvattamaan niin opiskelutovereitaan kuin lukijoitaan.

5.2 Tyttökirjojen ja tyttökuvauksen kasvatukselliset merkitykset lukijoille

Tyttökuvauksissa juuri tyttöhahmojen persoonalliset ominaisuudet ovat vedonneet tyttökirjallisuuden lukijoihin erityisesti tyttöissä. Tyttökuvaukset ovat merkinneet monille lukijoille samaistumista samanikäisiin tyttöihin, joita kirjoissa on kuvattu. Jaussin (1974) sankareihin samaistumisen mallia voi soveltaa tyttökirjallisuuden sankarittariin: Samaistuminen voi olla ihailevaa tai sympaattista samaistumista teosten tyttösankareihin. Ihailevassa samaistumisessa sankaritarta pidetään täydellisenä ja jonka toiminta on esimerkillistä. Sympaattisessa samaistumisessa sankaritar on puolestaan epätäydellinen, jolloin lukijat asettuvat hänen asemaansa ja tuntevat empatiaa tyttöhahmoa kohtaan. (vrt. Jauss 1974.) Tyttökirjallisuuden kasvatuksellinen merkitys korostuu lukijoiden omakohtaisissa samaistumisen ja empatian kokemuksissa teosten tyttöhahmoihin ja heidän elämämpiireihinsä. Fiktio avulla on mahdollista asettua toisen ihmisen asemaan ja kokea tämän tunteita sekä ajatuksia.

Kolmannessa osatutkimuksessani tyttösarjan päähenkilöllä nähtiin ihanteellisia tyttöyden ominaisuuksia, kuten lukijoiden kuvaamat rohkeus, rehellisyys, oikeudenmukaisuus sekä muiden auttaminen. Nämä tyttöyden kuvaukset olivat merkityksellisiä eri-ikäisille lukijoille, joista monet olivat emotionaalisesti sitoutuneet tyttösarjan hahmoon. Lukijat vertasivat monesti tyttöpäähenkilön ominaisuuksia ja toimintaa suhteessa omaan nuoreen itseensä ja identiteettiinsä. Tyttökirjallisuuden tarjoama roolimalli rohkeasta työstä vetosi useaan lukijaan vielä aikuisiälläkin. Sekä kolmannen osatutkimukseni että tietokirjani (Kokkonen 2013) kirjoitetuista omakohtaisista kokemuksista nousivat esille, kuinka monet tyttölukijoista olivat samastuneet ja halunneet tulla samankaltaisiksi teosten ihailtujen ja voimakkaiden tyttöhahmojen kanssa. Tyttökirjallisuuden moninaiset ja persoonalliset tyttökuvaukset

ovat toimineet positiivisina esikuvina ja roolimalleina kasvaville ja lukeville tytöille. Siten voidaan tehdä johtopäätös, että tyttökirjojen tyttökuvaukset kasvattavat lukijoita tavoilla, jotka he itse kokevat merkityksellisiksi.

Tyttökirjallisuuden oletettu lukijakunta muodostuu nuorista tyttölukijoista, mutta empiiriset lukijatutkimukset²⁴ oman tutkimukseni ohella osoittavat, että tyttökirjoja lukevat myös tytöistä aikuisiksi kasvaneet naiset. Lukijoilla oli ollut nuoruudessaan vahva emotionaalinen tunneside lukemiinsa tyttökirjoihin ja niiden fiktiivisiin tyttöhahmoihin, mikä oli jatkunut edelleen toisilla lukijoilla aikuisiällä. Toiset aikuisista lukijoista lukivat tyttökirjoja uudelleen nostalgian takia tai hakivat erilaisissa elämäntilanteissa rohkaisua ja turvaa kirjojen maailmasta ja tyttöhahmoista. Heikkilä-Halntusen (2000, 407) mukaan nostalgisuus merkitsee aikuislukijalle monesti paluuta lapsuuden kulta-aikaan ja kiinnittymistä kuviteltuun turvallisuuden maailmaan. Aikuislukijat löytävät nostalgisesti lapsuutensa uudelleen lempikirjoistaan (Heikkilä-Halntunen 2000, 412). Nostalgialla tarkoitetaan myös mielihyvää ja lohtua tuottavaa kaipuuta entiseen, parempaan aikaan ja paluuta muistoihin. Menneisyyteen katsominen toimii usein juuri positiivisena selviytymiskeinona nykyhetkessä. (Rossi & Seutu 2007, 8–11.) Tyttökirjallisuuden kuvaamaa tyttöyden maailmaa voidaankin näin ollen pitää turvallisena kasvuympäristönä, jonka kautta aikuiseksi kasvanut lukija oli tutustunut ympäröivään maailmaan ja sen erilaisiin todellisuuksiin. Lukijoiden kokemuksissa ilmeni sekä elämyksiä että tietoa hankkivia lukemisen tapoja tyttökirjallisuuden lukemisessa.

Tyttökirjojen lukemisella oli myös voimauttava tai vahvistava vaikutus lukijoihin, mistä kertoivat toisten lukukokemusten tunnepitoiset tekstit. Rossin & Warnqvistin (2020) tutkimusartikkelissa analysoitiin Montgomeryn tyttökirjoihin liittyviä lukemisen merkityksiä. Lukijoiden nuoruusiässä muodostama läheinen ja emotionaalinen suhde kirjoihin ja tyttöhahmoihin, toistolukeminen, kirjojen uudelleen lukeminen aikuisiällä sekä sukupolvikokemukset tyttökirjallisuutta lukevien välillä olivat yhdistäviä piirteitä myös kotimaista tyttökirjallisuutta kartoittavan vastaanototutkimukseni kanssa. Kolmannessa osatutkimuksessani yhteiset sukupolvikokemukset tulivat esille *Tiina*-sarjassa, joka yhdisti tyttärien ja äitien lukemista. *Tiina*-kirjojen ulottuminen eri vuosikymmenille nosti esiin juuri tyttökirjojen lukemiselle omistautunutta tyttökulttuuria. Samanikäiset tytöt lukivat innokkaasti kirjoja samanikäisestä tytöstä ja jakoivat yhdessä ikätovereiden kanssa lukemisen sosiaalista ulottuvuutta ja lukukokemuksia. Tyttökirjallisuuden kasvatuksellinen merkitys on näkynyt vielä vuosia lukemisen jälkeenkin lukijoilla, mikä ilmenee siten, että lapsuuden ja nuoruuden vaikuttavia lukukokemuksia halutaan sosiaalisesti jakaa eteenpäin

²⁴ Aholan & Koskimiehen (2005) sekä Warnqvistin (2009) antologiat sisältävät kirjoitetuja lukukokemuksia, joissa lukijat kertoivat edelleen lukevansa Montgomeryn tyttökirjoja aikuisina.

myös uusille sukupolville. Tyttökirjojen parissa aikuisiksi varttuneet naiset jakavat tyttökulttuuria ja tyttöjen lukemiskulttuuria yhdessä uusien tyttölukijoiden kanssa. Näin ollen sukupolvet vaikuttavat toinen toisiinsa kasvatuksellisessa merkityksessä, sillä kasvatusta on myös sukupolvien välistä vuorovaikutusta.

Kaiken kaikkiaan voin todeta tyttökirjallisuuden kasvattavan monilla tavoilla lukijoitaan, kuten teosten kautta välittyvillä moninaisilla tyttökuvauksilla tai norveja ohjaavilla käyttäytymismalleilla. Tyttölukijoille tarjotaan kasvattavassa tarkoituksessa tyttöyden ja naiseksi kasvamisen malleja, joiden tyttökuvaukset kapinallisista tai sopeutuvista tyttöhahmoista ilmentävät ristiriitaisuuksia sukupuoliroolista tai käsitteistä. Toisaalta lukija voi vastustaa teosten tarjoamaa rajoittunutta maailmankuvaa tai rajoittuneita tyttömalleja. Lukijoiden kokemukset suomalaisesta tyttökirjallisuudesta olivat yleisesti ottaen varsin positiivisia ja kriittisempi näkemys tyttökirjojen tarjoamista sisällöistä tai naiseuden malleista kyseenalaistettiin harvemmin. Kirjojen opettavaiseen sävyyn toiset aikuislukijat olivat kiinnittäneet huomiota uudelleen lukiessa.

5.3 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitteet

Tutkijana jaan osittain samoja lukukokemuksia yhdessä tutkimukseeni osallistuneiden lukijoiden kanssa, koska monet suosikkityttökirjoista ovat tuttuja omasta lapsuudestani. Tyttökirjojen lukeminen ”ammattimaisesti” on ollut tutkijan elämään viimeiset reilut kymmenen vuotta, jonka aikana olen tutustunut suomalaiseen tyttökirjallisuuteen monipuolisesti. Aikuisena oli hienoa löytää tyttökirjojen maailma uudestaan, joka johdatti minut myös tutkijan polulle. Tutkijan alkutaipale ei ollut helppoa, koska oli niin paljon kiinnostavia ja kartoittamattomia tyttökirjoja luettavana ja sen lisäksi myöhemmin keruukutsuni lukijakirjoitukset. Nämä seikat ovat vaikuttaneet siihen, että väitöstutkimukseni aineistot ovat laajahkot.

Olen yhdistänyt tutkimuksessani monimenetelmällisyyttä tutkimalla sekä teoksia että teosten vastaanottoa. Tämä on avannut laadulliseen tutkimukseeni eri tulokulmia, mikä toisaalta lisää tutkimustulosten luotettavuutta. Olen myös rajannut tutkimusaineistoja, mutta jälkikäteen ajateltuna olisin voinut rajata enemmänkin teosten lukumäärää tyttökirjojen sisältöjä koskevissa osatutkimuksissa. Koulukiusaamista kuvaavissa koululaisromaaneissa olisin voinut keskittyä tutkimaan pelkästään tyttöihin kohdistuvaa kiusaamista, mutta toisaalta en olisi voinut hylätä tutkimuskohteen ainoaa kiusattua poikahahmoa koulun pihalle seisomaan yksinään koko luokasta eristettynä. Tyttökuvauksia hyvästä ja ilkeästä tytöstä sekä tyttöjen välistä ystävyyttä olisin voinut kuitenkin syventyä tarkastelemaan enemmän ensimmäisessä osatutkimuksessa.

Toisessa osatutkimuksessa olen myös ahminut useita kirjoja tutkimuskohteiksi. Etukäteen en tiennyt, että kirjailija kirjoitti samasta teoksesta kaksi erilaista versiota,

joita molempia oli siten tutkittava ja se vasta olikin kiinnostavaa. Toisaalta kun aineistoja on paljon, niin niiden analysointi on työlästä ja joillekin tekstin erityisille yksityiskohdille ei jää tilaa tutkimuksessa. Kokonaisuudessaan tutkimusotteeni on kuitenkin ollut toimiva monipuolisten aineistojen kanssa. Tutkijana olen noudattanut hyviä tieteellisiä menettelytapoja tutkimustyöni eri vaiheissa: tutkimusaineistojeni keruissa ja käsittelyssä, eettisesti kestävien tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmien käytöllä sekä osatutkimuksieni tuloksien avoimella ja julkisella esittelyllä.

Olen pyrkinyt avoimuuteen tutkimuksessani, mikä näkyy mahdollisesti runsaina kuvauksina ennen johtopäätösten tekoa ensimmäisessä osatutkimuksessa. Tyttöjen koululaisromaaneita koskevassa osatutkimuksessani vilisee paljon fiktiivisten oppilaiden nimiä ja mahdollisesti toisessakin osatutkimuksessani. Molemmat osatutkimukset sijoittuvat koulu- ja opiskeluympäristöihin, joissa riittää oppilaita ja opiskelijoita. Näin jälkikäteen tarkasteltuna olisin voinut vähentää fiktiivisten nimien käyttöä varsinkin sivuhenkilöhahmojen kohdalla ensimmäisessä osatutkimuksessa, mikä olisi voinut enemmän selkiyttää tutkimusartikkelin tekstiä.

5.4 Lopuksi

Väitöstutkimukseni tuo uutta näkökulmaa kasvatuksen historian tutkimukseen menneisyyden tyttöjen koulunkäynnin ja ammattiin kouluttautumisen sekä koulukiusaamiskuvausten tarkastelulla fiktiivisen kirjallisuuden kautta. Väitöstutkimukseni myös laajentaa aiempaa suomalaista tyttökirjallisuudentutkimusta kirjoissa kuvattujen tyttöjen eri ammatteihin johtavien koulutuspolkujen tutkimuksella sekä tyttöjen koulunkäyntikuvausten tarkastelulla koulutushistoriallisesta näkökulmasta. Lisäksi väitöstutkimukseni osoittaa reseptiotutkimuksen lähestymistavan soveltuvan tyttökirjallisuuden vastaanoton ja empiiristen lukijoiden kaunokirjallisten lukukokemusten tutkimiseen.

Tutkimukseeni osallistuneiden eri-ikäisten lukijoiden retrospektiivinen tarkastelu omaan lukemiseen ja tyttökirjojen merkityksellisyyteen lapsuudessa ja nuoruudessa havainnollistaa samalla kaunokirjallisuuden lukemisharrastuksen kasvattavan vaikutuksen lukijoihin. Oma identiteettiä työstetään lukemisen kautta. Tämä identiteettityö kaunokirjallisuuden avulla voi jatkua nuoruudesta aikuisuuteen ja aikuisena erilaisissa elämäntilanteissa, jolloin kirjallisuudella on myös merkittävä kasvatuksellinen, kasvamaan saattamisen rooli lukijan elämässä. Kaunokirjallisuuden lukeminen tuo lukijoille mielihyvää tai eskapismia niin esteettisiä kokemuksia kuin uutta tietoakin. Niin ikään fiktiivisen kirjallisuuden lukeminen voi kasvattaa lukijoiden mielikuvitusta, tunteita ja empatiakykyä. Tutkimukseeni osallistuneilla varttuneemmilla lukijoilla kaunokirjallisuuden lukuharrastus oli jatkunut läpi elämän, mikä osoittaa samalla elinikäiseksi lukijaksi kasvamisen.

Tutkijaksi kasvaminen on prosessi väitöstutkimuksen aikana ja tutkimuksesta irti päästäminen on osa prosessia. Jatkotutkimuksen aiheita pohdiskelen seuraavaksi. Suomessa Lastenkirjainstituutti kokoaa kotimaisia lasten- ja nuortenkirjallisuutta koskevia tutkimuksia kokoelmaansa, jonka kautta saa näkemyksen koko alan tutkimukseen. Pro gradu -tutkielmia ilmestyy enimmäkseen lasten- ja nuortenkirjallisuuden alalla, kun taas väitöskirjoja harvakseltaan. Kiinnostavaa on seurata, miten kotimainen lasten- ja nuortenkirjallisuus tarttuu nopeastikin ajankohtaisiin ilmiöihin yhteiskunnassa. Uudempi tyttö- ja nuortenkirjallisuus käsittelee yhä monipuolisemmin aiemmin vaiettujakin tabuaiheita kuten sukupuoli-identiteettiä ja seksuaalista suuntautumista, syömishäiriöitä tai mielenterveysongelmia. Identiteetin etsintä ja oman paikan löytäminen kompleksisessa maailmassa luonnehtii monesti nykynuorille suunnattua kirjallisuutta (ks. myös Heikkilä-Halttunen 2003, 452).

Työille suunnattuja realistisia nuortenromaaneja olisi kiinnostavaa tutkia tarkastelemalla uudempien tyttökuvauksien tarjoamia roolimalleja lukijoille. Löytyykö niistä samaistumis pintaa nykylukijoille? Miten didaktisuus tai kasvattavuus edelleen ilmenee nykytyttökirjoissa? Vaikka aiheet nuortenkirjoissa voivat nykyään olla rankkoja ja ongelmakeskeisiä, niin ei vanhemmankaan tyttökirjallisuuden maailma ole niin viatonta ja ongelmatonta. Osatutkimukseni osoittivat, miten tyttöjen seksuaalista häirintää kuvattiin (sangen hienovaraisesti) jo 1930-luvulla ilmestyneessä tyttökirjassa tai kiusatun tytön itsemurhayritystä 1940-luvun tyttökirjassa. Onnellinen loppuratkaisu on kuitenkin se, mikä useimmiten määrittää lasten- ja nuortenkirjallisuutta. Toiset lukijat kutsuvatkin tyttökirjoja siitä syystä hyvän mielen kirjoiksi. Sankarittarien kohtaamien vaikeuksien ja vastoinkäymisten jälkeen toiveikas ja onnellinen loppu voimaannuttaa lukijaa.

Väitöstutkimukseni omalta osaltaan näyttää, miten tärkeää on tutkia kirjojen lukemisen kasvatuksellisia merkityksiä niin nuorilla kasvavilla lukijoilla kuin aikuisiksi varttuneilla lukijoilla. Enpä sulje pois, jos jatkan tulevaisuudessakin uusien sukupolvien lukukokemusten tutkimista. Sitaatilla aloitin tämän väitöstutkimukseni ja sitaattiin lopetan - lukijan ääneen.

Kyllä nuo kirjat ovat varmaankin merkittävästi muovanneet minua ja sitä millaisena pidän itseäni ja miten olen katsellut maailmaa. Vaikutus on mielestäni ollut positiivinen. Olen niistä löytänyt lisää rohkeutta ja mielikuvitusta ja sanoisin myös että maailmankuvani laajeni ja sitä kautta myös suvaitsevaisuus muita kohtaan. Pystyn samaistumaan ja ymmärtämään erilaisia ihmisiä, tämä ei tietenkään ole pelkästään tyttökirjojen, vaan kaikkien kirjojen vaikutusta. (Outi 58 v.)

Lähteet

- Aerila, J.-A. (2010). *Fiktiivisuuden kirjallisuuden maailmasta monikulttuuriseen Suomeen. Ennakointikertomus kirjallisuudenopetuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen välineenä*. Turun yliopiston julkaisuja C: 297.
- Ahola, S. & Koskimies, S. (toim.), (2005). *Uuden kuun ja vihervaaran tytöt. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsinki: Tammi.
- Alanko, O. (2008). Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa Alanko-Kahiluoto, O. & Käkelä-Puumala, T. *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 207–240.
- Andersson, M. (2020). *Framtidens kvinnor. Mognad och medborgarskap i Svenska flickböcker 1832-1921*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 152. Göteborg-Stockholm: Makadam.
- Andrae, M. (2001). *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man I B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet 73. Doktorsavhandling framlagd vid Uppsala universitet. Stockholm: B. Wahlströms.
- Auchmuty, R. (1992). *A World of Girls*. London: The Women's Press Ltd.
- Auchmuty, R. (1999). *A World of Women*. London: The Women's Press Ltd.
- Beauvais, C. (2021). Didactic. Teoksessa Nel, P., Paul, L. & Christensen, N. (toim.), *Keywords for Children's Literature, Second Edition*, 57-60.
- Bogarosh, N. (2016). Nancy Drew and Trixie Belden. Girl Detectives, Role Models and Feminist Icons. Teoksessa D'Amico, L (toim.), *Girls' Series Fiction and American Popular Culture*, 131-145. Lexington Books.
- Bruhn, K. (1944). *Från prinsessan Snövit till kavaljererna på Ekeby. En studie kring folkskolålderns litterära intressen*. Helsingfors: Södersröm & C:o Förlagsaktiebolag.
- Carpan, C. (2009). *Sisters, Schoolgirls and Sleuths. Girs' Series Books in America*. Plymouth: The Scarecrow Press. Inc.
- Cherland, M. (1994). *Private Practices: Girls Reading Fiction and Constructing Identity*. London: Taylor & Francis Ltd.
- Driscoll, C. (2002). *Girls. Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory*. New York: Columbia University Press.
- Eagleton, T. (1991). *Kirjallisuusteoria. Johdatus*. Tampere: Vastapaino
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino
- Eskola, K. (1979). *Suomalaiset kirjanlukijoina*. Helsinki: Tammi.
- Eskola, K. & Linko, M. (1986). *Lukijan onni. Poliitikkojen, kulttuurieliitin ja kirjastonkäyttäjien kirjallisista mielilyksistä*. Helsinki: Tammi.
- Eskola, K. (1990a). Kaunokirjallisuuden vastaanoton analyysi ja tulkinta. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Painokaari, 162–191.
- Eskola, K. (1990b). *Lukijoiden kirjallisuus Sinuhesta Sonja O:hon*. Helsinki: Tammi.
- Foster, S. & Simons, J. (1995). *What Katy Read. Feminist Re-Readings of Classic' Stories for Girls*, Basingstoke: Macmillan press Ltd.

- Grünthal, S. (2006). Ellat ja elämä eli fiktion näkökulmia opettajuuteen. Teoksessa Grünthal, S & Pentikäinen, J. (toim.), *Kulmakivi. Luokanopettajan äidinkieli ja kirjallisuus*. Helsinki: Otava, 219–237.
- Hakala, H. (2003). 1920- ja 1930-luvun nuortenromaani: pyryharakoita ja sankaripoikia. Teoksessa Huhtala L., Grün K., Loivamaa I. & Laukka M. (toim.), *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi, 74–85.
- Hagman, L. (1897). *Kokemukseni yhteiskasvatuksesta*. Porvoo: WSOY.
- Hakala, H. (2011). Romanttinen oppimäärä kohti ihanteellista aikuisuutta. Teoksessa Kempainen, I., Salmi-Nikander, K. & Tuomaala S. (toim.) *Kirjoitettu nuoruus. Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 117, 92–113.
- Hamilton-Honey, E. (2013). *Turning the Pages of American Girlhood. The evolution of Girls' Series Fiction, 1865–1930*. Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Company, Inc.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2000). *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–1950-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 781.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2003). Viattomuuden tilasta ihanteiden sortumiseen? Kotimaisten nuortenkirjojen nuoruuskuvaus 1940-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa Aapola, S & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, 441–453.
- Hellström, M. (2008). *Sata sanaa opetuksesta. Keskeisten käsitteiden kirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hellström, M. (2010). *Sata sanaa kasvatuksesta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hellström, M. (2012). *Kesäretki kasvatustieteen historiaan. Osa 10: Juho Hollo*. http://pedagogiikka.blogspot.com/2012/07/kesaretki-kasvatustieteen-historiaan_18.html. Haettu: 20.2.2023.
- Hirsjärvi S. & Huttunen J. (1992). *Johdatus kasvatustieteeseen*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Jauhiainen, A. (2009). Erillinen vai yhteinen koulu? Yhteiskasvatustieteellisen sukupuolittunut toimijuus. Teoksessa Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 101–135.
- Hollo, J. A. (1959) *Kasvatuksen teoria. Johdantoa yleiseen kasvatusoppiin*. Viides painos. Porvoo: WSOY.
- Hollo, J. A. (1952) *Kasvatuksen maailma*. Kokonaan uusittu painos. Porvoo: WSOY.
- Huhtala L. & Juntunen K. (2004). *Iloaarten seutuvilta. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden historiaa ja tutkimusta*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Humphrey, J. (2010). *The English Girls' School Story. Subversion and Challenge in A Traditional, Conservative Literary Genre*. Bethesda-Dublin-Palo Alto: Academica Press.
- Ihonen, R. (2003). Suomalainen lastenkirjallisuus 1800-luvulla. Teoksessa Huhtala L., Grün K., Loivamaa I. & Laukka M. (toim.), *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi, 12–19.
- Innes, S. A. (ed.) (1997). *Nancy Drew and Company. Culture, Gender, and Girls' series*. Bowling Green State University Popular Press.
- Iser, W. (1978). *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Jallinoja, Riitta (1983). *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudekset. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. Juva: WSOY.
- Jauss, H. R. (1974). Levels of Identification of Hero and Audience. *New Literary History*, Vol 5, No 2, 283–317. <https://www.jstor.org/stable/468397>. Haettu: 10.9.2020.
- Kaarninen, M. (1995). *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kannas, V. (2018). 'Emily Equals Childhood and Youth and First Love': Finnish Readers and L.M. Montgomery's Anne and Emily books. Teoksessa Pyrhönen, H. & Kantola, J. (toim.) *Reading Today*. UCL Press, 118–311. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt20krxjt.13>. Haettu 3.9.2020.
- Kokkonen, S. (2013). *Rasavillejä ja romantikkoja. Rakkaat suomalaiset tyttökirjat*. Helsinki: Avain.
- Kokkonen, S. (2015). *Kapina ja kaipuu. Kultaiset tyttökirjakklassikot*. Helsinki: Avain.

- Kokkonen, S. (2017). Kotirintamalla ja komennuksella. Isänmaalliset sankarirytyt sota-ajan tyttökirjallisuudessa. *Onnimanni* 17 (3), 9–12.
- Koskela L. & Rojola L. (1997). *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koski, L. (2003). Oppikoulunuoruus 1940–1950-luvuilla. Teoksessa Aapola, S & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, 283–313.
- Laine, T. (2015). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.
- Lammenranta, M. (1990). Kirjallisuus ja tieto. Teoksessa Haapala, A. Haapala, E. Kinnunen, A. & Lammenranta, M. *Kirjallisuuden filosofiaa*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 191–207.
- Lappalainen, I. (1976). *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Lappalainen, P. (2000). *Koti, kansa ja maailman tahraava lika. Näkökulmia 1880- ja 1890-lukujen kirjallisuuteen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lappalainen, P. (2001). Yhdessä kahdeksi vai kahdesta yhdeksi? Tyttöjen sarjakirjat naiseuden neuvoteltuina. Teoksessa Koivunen, Anu ym. (toim.) *Populaarin lumo -mediat ja arki*. Turun yliopisto: Mediatutkimus, sarja A, N:o 46, 307–321.
- Lappalainen, P. (2012). Ystävyys varhaisissa tyttökirjoissa. Teoksessa Leskelä-Kärki, M., Tuohela, Kirsi & Vehkalampi, K. (toim.), *Ritvan ystäväkirja*. Turku: k&h-kustannus, 207–221.
- Lappalainen, P. (2013). Rakas päiväkirja! Kirje- ja päiväkirjamuoto suomalaisessa tyttökirjallisuudessa. Teoksessa Meretoja, H. & Mäkipää, A. (toim.), *Romaanin historian ja teorian kytköksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 176–199.
- Lappalainen, P. (2015). Tytöt ja sairaus suomalaisissa tyttökirjoissa. Teoksessa Ahlbeck, J. ym. (toim.), *Kipupisteissä. Sairaus, kulttuuri ja modernisoitua Suomi*. Turku: Utukirjat 8, 75–104.
- Lappalainen, P. (2020). Flickboken som kvinnoemancipationens dotter. Hur flicklitteraturen fann sin väg till Finland. Teoksessa Ahlbeck, J., Meurer-Bongardt, J., Tidigs, J. & Österlund, M. (toim.), *Vill jag vistas här bör jag byta blick. Texter om litteratur, miljö och historia tillägnade Pia Maria Ahlbäck*. Åbo: Föreningen Granskare, 121–133.
- Lauttamus R. & Karkulehto S. (2017). Heteronormeja vastustavan tyttöyden kompensatiot. Siiri Enorannan Surunhauras, lasinterävä ja Maria Turtshininoffin Anaché: Myter från akkade -nuortenfansiaromaaneissa. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(3), 25–38.
- Leden, L. (2021). *Adaption av flickskap. Normbeträktande och normbrytande i flickböcker översatta från engelska till svenska och finska 1945-1965*. Acta Translatologica Helsingiensia Vol 6. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 154. Helsingfors universitet. Humanistiska fakulteten.
- Lehtonen, H. (1998). *Lukemalla avaraan maailmaan*. Jyväskylä: Atena.
- Lehtovaara A. & Saarinen P. (1965). *Mitä nuoret lukevat*. Kansalaiskasvatuksen julkaisuja No 2. Helsinki: Otava
- Löfgren, E. M. (1993). *Schoolmates of the Long-Ago: Motifs and Archetypes in Dorita Fairlie Bruce's Boarding School Stories*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Mitchell, C. A. & Reid-Walsh, J. (toim.), (2008). *Girl Culture. An Encyclopedia. Volume 1*. Westport, Connecticut: London: Greenwood Press.
- Mitchell, S. (1995). *The New Girl. Girls' Culture in England 1880-1915*. New York: Columbia University Press.
- Manninen, K. (1966). Suomalaisen nuorten kertomakirjallisuuden vuosikymmenet. Teoksessa Lappalainen I. (toim.), *Nuortenkirja ennen ja nyt*. Porvoo: WSOY, 31–47.
- North, J. (2013). What's 'New Critical' about 'Close Reading'? I. A. Richards and His New Critical Reception. *New Literary History* 44 (1), 141-157.
- Oatley, K. (1999). Meetings of minds: Dialogue, sympathy, and identification, in reading fiction. *Poetics*, Volume 26, Issues 5–6, 439–454.
- Oatley, K. (2016). Fiction: Simulation of Social worlds. *Trends in Cognitive Sciences*. Volume 20, No 8, 618–628.

- Ojanen, K. (2011). Katsaus tyttötutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen, S. (toim.), *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 113, 8–43.
- Ollila, A. (1998). *Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 711.
- Pesonen, J. (2015). *Multiculturalism as A Challenge in Contemporary Finnish Picturebooks. Reimagining sociocultural categories*. Acta Universitatis Ouluensis E 158. University of Oulu.
- Puro, L. & Lundell-Reinilä H. (2020). *Lahjakkaat, sitkeät, kyvykkäät. Suomalaisen naisten koulutuksen ja Konkordia-Liiton historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Pöysä, J. (2010). Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, J., Järviluoma, H. & Vakimo S. (toim.), *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331–360.
- Pöysä, J. (2015). *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Kultaneito XVII. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rajalin, M. (1983). Flickan och omvärlden i den finlandssvenska flickboken. Teoksessa Korolainen T. (toim.), *Sininen lamppu. Näkökulmia lasten- ja nuortenkirjallisuuteen ja sen tutkimukseen*. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 3. Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti, 63–75.
- Ray, S. (1996). School stories. Teoksessa Hunt, Peter (toim.), *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*. London and New York: Routledge, 348–358.
- Reid-Walsh, J. (2021). Girlhood. Teoksessa Nel, P., Paul, L. & Christensen, N. (toim.), *Keywords for Children's Literature, Second Edition*, 88-90.
- Reynolds, K. (1990). *Girls only? Gender and Popular Children's Fiction in Britain, 1880-1910*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Rosenblatt, L. (1978). *The Reader, the Text, the Poem. The transactional Theory of the Literary Work*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Rosenblatt, L. (2005). *Literature as Exploration*. New York: The Modern Language Association of America 5 th ed., 3. pr.
- Ross, C. S. & Warnqvist, Å. *Reading L.M. Montgomery: What Adult Swedish and Canadian Readers Told Us*. DOI. <https://doi.org/10.32393/jlms/2020.0004>. Haettu: 13.5.2020.
- Rossi, R. & Seutu, K. (2007). *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rättyä, K. (1994). Ruusulasta polttopulloihin. Suomalaisen sarjakirjan muotoutuminen ja muuttuminen 1900-luvulla. Teoksessa Eskola, K. ym. (toim.), *Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta*. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja, 66–92.
- Rättyä, K. (1997). *Ratsaille ja seikkailuun! Suomalaisia nuorten sarjakirjoja*. Helsinki: BTJ Kirjasto-palvelu.
- Rättyä, K. (2003). Nuortenromaanin tutkimus 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Heikkilä-Halttunen, P. & Rättyä, K. (toim.) *Nuori kirjan peilissä. Nuortenromaanin 2000-luvun taitteessa*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 30, 170–198.
- Rättyä, K. (2007). *Rajoja kohdaten. Teemojen ja kerronnan suhde Hannele Huovin nuortenromaanissa 1980- ja 1990-luvuilla*. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 29. Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.
- Saarinen P. & Korkiakangas M. (2009). *Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle*. BTJ Finland Oy.
- Salo, A. (1947). *Suomalaisen kasvatuksen peruskysymyksiä*. II osa. Helsinki: Otava.
- Sardella-Ayers, D. & Reese, A. N. (2020). Where to from Here? Emerging Conversations on Girls' Literature and Girlhood. *Girlhood Studies*, 13, no 1, 33–49.
- Segers, R. T. (1985). *Kirja ja lukija. Johdatusta kirjallisuudentutkimuksen uuteen suuntaukseen*. Tietolipas 97. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Short, K. G. (2017). Critical Content Analysis as a Research Methodology. Teoksessa Johnson, H., Mathis J. & Short, K. G. (ed.), *Critical Content Analysis of Children's and Young Adult Literature. Reframing Perspective*. New York, London: Routledge, 1-15.
- Sicherman B. (2011). Reading Little Women: The Many Lives of a Text. Teoksessa Forman-Brunell M. & Paris, L. (toim.), *The Girls' History and Culture Reader*. Urbana, Chicago and Springfield: University of Illinois Press, 270–300.
- Skinnari, S. & Syväoja, H. (2007) Suomalaisen pedagogiikan linjauksia 1920-luvulta 2000-luvulle – löytyykö ikuisen pedagogiikan linjaa? Teoksessa Tähtinen, J. & Skinnari, S. (toim.), *Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa*. Kasvatusalan tutkimuksia, 29. Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 341–377.
- Spencer, S. (2000). Women's dilemmas in postwar Britain: career stories for adolescent girls in the 1950's. *History of Education* 29 (4), 329-342.
- Stimpson, C. M. (1990). Reading for Love: Canons, Paracanons and Whistling Jo March. *New Literary History*, Vol 21, No 4, 957-976. <https://www.jstor-org.ezproxy.utu.fi/stable/469194> Haettu: 10.12.2020.
- Suomela, S. (2008). Teemasta ja sen tutkimuksesta. Teoksessa Alanko-Kahiluoto, O. & Käkelä-Puumala, T. *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 141–162.
- Suuranta, A. (2001). Lama iski – naiset töihin! 1930-luvun lama ja naisten työmarkkina-asema. Teoksessa Rahikainen, M. & Räisänen, T. (toim.), *”Työllä ei oo kukkaan rikastunna”*. *Naisten töitä ja toimeentulokeinoja 1800- ja 1900-luvulla*. Tietolipas 176. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 146–160.
- Taneli, M. (2012). *Kasvatus on kasvamaan saattamista. Kasvatusfilosofinen tutkimus J. A. Hollon siivistyskasvatusajattelusta*. Turun yliopiston julkaisuja C: 351.
- Tepora, T. (2011). Pyyteettömyyden palkka on elämä. Toisen maailmansodan nuortenkirjallisuus. Teoksessa Kempainen, I., Salmi-Nikander, K. & Tuomaala S. (toim.), *Kirjoitettu nuoruus. Aikalais-tulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 117, 117–142.
- Theander, B. (2006). *Åskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945–65*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 92. Göteborg-Stockholm: Makadam förlag.
- Theander, B. (2017). *Till arbetet! Yrkesdrömmar och arbetsliv i flickboken 1920–1965*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 143. Göteborg-Stockholm: Makadam förlag.
- Theander, B. (2022). *Hänförande hus: hemmet i 1900-talets flicklitteratur*. Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 163. Göteborg-Stockholm: Makadam förlag.
- Tormulainen, A. (2018). *Tyttöenergialla kasvaneet. Postfeministisen populaarikulttuuri-ilmiön yhdessä muistellut merkitykset*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 207.
- Tuomi J. & Sarajärvi A. (2011). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- Uusikylä, K. & Atjonen, P. *Didaktiikan perusteet*. Porvoo: WSOY
- Warnqvist, Å. (2009). *Besläktade själar. Läsupplevelser av Anne på Grönkulla*. Lund: BTJ, Förlag.
- Warnqvist, Å. (2013). Flickan som läsare. Exemplet Anne på Grönkulla. Teoksessa Söderberg E., Österlund M. & Formark, B. (toim.), *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksintitutet, Nr 123. Malmö: Universus Academic Press, 29-41.
- Westin, B. (1994). Flickboken som genre. Teoksessa Toijer-Nilsson Y. & Westin B. (toim.), *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*. Stockholm: Rabén & Sjögren, 10–14.
- Willis, I. (2017). *Reception*. Taylor and Francis eBooks A-Z.
- Voipio, M. (2013). Light, Love and Desire. The New Wave of Finnish Girls' Literature. *Girlhood Studies* 6 (2), 119–135.
- Voipio, M. (2015a). *Emansipaation ja ohjailun ristivedossa. Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1889–2011*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Voipio, M. (2015b). Vilkkaita luonnonlapsia ja yhteiskoulun tovereita. Suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitys 1910-luvulla. *Nuorisotutkimus-lehti* 33 (2), 3–16.
- Voipio, M. (2017). Negotiating Emancipation and Nationalism: Finnish Girls' Literature from 1889–1901. Teoksessa Formar, B., Mulari, H. & Voipio, M. (toim.), *Nordic Girlhoods. New Perspectives and Outlooks*, 23–47.
- Ørvig, M. (1988). *Flickboken och dess författare. Ur flickläsningens historia*. Skrifter utgivna av Svenska Barnboksinstitutet, Nr 33. Hedemora, Gidlunds.
- Österlund, M. (2011). Kaunokirjallisuuden tyttölaboratorio. Teoksessa Ojanen K., Mulari H. & Aaltonen S. (toim.), *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja, 213–248.
- Österlund, M. (2021). Luento: *Flickskapet i blickfånget. Flickforskning möter barnlitteraturforskning*. YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=QabwUV-rI_c Haettu: 10.11.2021

Liitteet

Liite 1. Kirjoituskutsu suomalaisten tyttökirjojen lukukokemuksista.

Suomalaisia tyttökirjoja on luettu sukupolvesta toiseen monien vuosikymmenten ajan. Suomalainen tyttökirjallisuus syntyi varsinaisesti Anni Swanin ja Mary Marckin tyttökirjaperinteestä. Heitä ovat seuranneet mm. Helga Nuorpuu, Aili Konttinen, Rauha S. Virtanen, Rebekka Räsänen, Merja Otava, Anni Polva, Tuija Lehtinen.

Kerään aineistoa suomalaisten tyttökirjojen lukukokemuksista ja niiden merkityksistä lukijoiden elämässä. Aineistoa tullaan käyttämään tietokirjassa, jota olen kirjoittamassa. Aineistoa käytetään myös väitöskirjatutkimuksessani, jonka aiheena on suomalainen tyttökirjallisuus.

Pyydän sinua kirjoittamaan lukukokemuksistasi vapaamuotoisesti ja pohdiskelemaan erityisesti seuraavien kysymysten pohjalta.

- Mikä suomalainen tyttökirja on mielikirjasi? Mitä kirja on merkinnyt sinulle?
- Minkä ikäisenä luit kirjan ja oletko lukenut sitä useammin kuin kerran? Onko lukukokemus ollut erilainen eri-ikäisenä?
- Oletko samaistunut johonkin kirjan tyttöhahmoon? Mikä merkitys tyttöhahmolla on ollut elämässäsi?

Voit kirjoittaa tekstin käsin tai koneella. Lähetä kirjoituksesi 28.2.2013 mennessä sähköpostiini sara.kokkonen@utu.fi tai osoitteeseen Sara Kokkonen [REDACTED]. Voit kirjoittaa tekstisi omalla nimelläsi tai nimimerkillä. Liitä mukaan tieto iästäsi ja sukupuolestasi. Tekstisi saatetaan julkaista kokonaisuudessaan tai otteita siitä. Lyhytkin kirjoitus on tärkeä!

Kaikkien kirjoittaneiden kesken arvotaan tyttökirjapalkintoja. Jos osallistut arvontaan, niin liitä yhteystietosi kirjoituksesi mukaan.

Sara Kokkonen
Turun yliopiston kasvatustieteen jatko-opiskelija
sara.kokkonen@utu.fi

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

ISBN 978-951-29-9283-6 (Painettu/PRINT)
ISBN 978-951-29-9284-3 (Sähköinen/PDF)
ISSN 0082-6987 (Print)
ISSN 2343-3191 (Online)